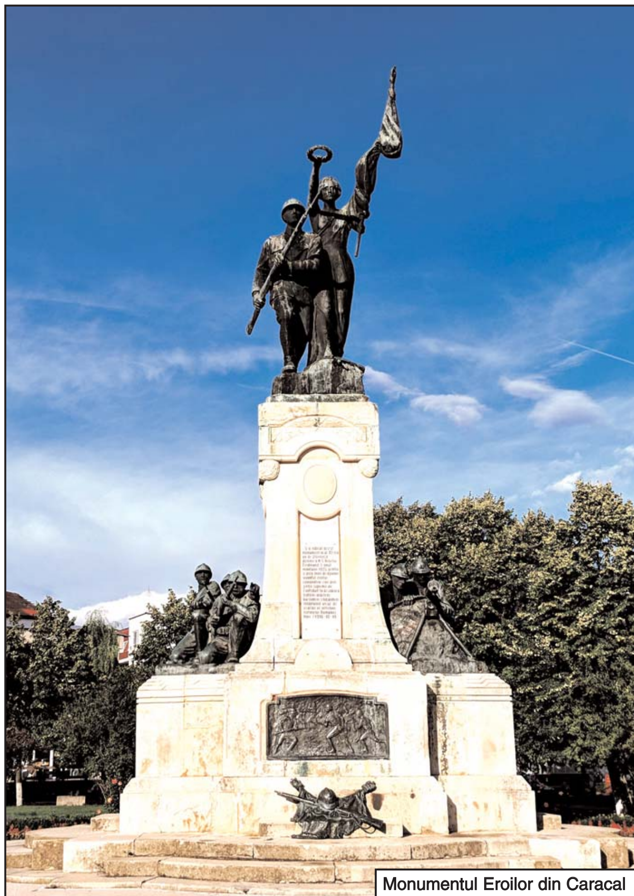

ORAȘ REGAL

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul IX ■ Nr. 10 (95) ■ Octombrie 2018

Monumentul Eroilor din Caracal

Din sumar:

Revista apare cu sprijinul Primăriei Municipiului Curtea de Argeș (prin intermediul Centrului de Cultură și Arte), Trustului de Presă „Argeș Expres” și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș”.

Pornind de la o fotografie

Gheorghe PĂUN

Este vorba despre o fotografie primită cu ceva timp în urmă de la domnul academician Ioan-Iovitz Popescu, reprodusă la pagina 15 a revistei, din care ne privesc sever, cum altfel?!, mai mulți profesori ai Universității din Cernăuți, din anii 1923-1924, doi dintre aceștia, profesori și la București. De fapt, fotografia nu a făcut decât să-mi reamintească o observație mai veche: în vremea interbelică, profesorii universitari, marii profesori și oameni de știință cu poza în dicționare, obișnuiau parcă să-și schimbe locul de muncă și de trai, la mare distanță, între București și Cluj, Iași, Timișoara, de pildă. E adevărat, și în ultimele decenii există asemenea „osmoze”, dar între universități mai apropiate, între București și Pitești, Craiova, Târgoviște.

Fotografia menționată aduce însă două nuanțe în plus la observația dinainte: adaugă Cernăuții la destinațiile frecventate și se referă la perioada imediat următoare Reîntregirii. Era vremea când se lucra, conștient și cu responsabilitate, la consolidarea României Mari. După Unire, se lucra la *unificare* (ca exemplu ilustrativ, revedeți articolele din revistă ale profesorului Mircea Duțu, despre unificarea legislativă). Chemaseră la aceasta „vocile” influente ale momentului, printre ei, Nicolae Iorga, Constantin Stere, Brătienii, Familia Regală, Regele și Regina deopotrivă – începuse, gest simbolic, dar semnificativ, ridicarea sutelor de monumente ale eroilor căzuți în Marele Război. După fundamentalul Proiect de Țară al Reîntregirii, urma un proiect-ecou, reconstruirea țării, ridicarea economică, în condițiile nou apărute (suprafața și populația mult crescute, reforma agrară, emulația internă – să ne amintim, unul dintre sloganurile epocii era: să facem „o Românie frumoasă și mândră, ca soarele sfânt de pe cer”).

În acest context, universitățile din provinciile revenite acasă, acolo unde existau, pe de o parte, deveneau „accesibile” profesorilor din Regat, pe de alta, se cereau integrate, românizate dacă era cazul. Nu știu care au fost explicit și oficial măsurile în această direcție luate de Ministerul Educației, sau cum se va fi numit el la vremea aceea, dar este vizibil că și în acest domeniu a existat o viziune, s-au derulat eforturi bine planificate. Acest lucru ar explica o altă observație interesantă, care rezultă dintr-o statistică simplă – și lacunară, pentru că îi privește numai pe matematicienii membri ai Academiei Române: imediat după Reîntregire, multe nume sonore ale matematicii românești s-au mutat de la București la Cluj, Timișoara, Cernăuți – mult mai multe decât fac astăzi acest lucru. Evident, au fost și deplasări în sensul invers.

Iată datele concrete, obținute după o răsfoire rapidă a *Dicționarului membrilor Academiei Române, 1866-2010,*

de Dorina N. Rusu (Editura Enciclopedică, București, 2010): Theodor Angheluță (1882-1964; București, Cluj – din 1923), Caius Iacob (1912-1992; Timișoara, Cluj, București), Traian Lalescu (1882-1929; București, Timișoara – din 1920), Octav Mayer (1895-1966; Cernăuți – 1928-1929, Iași), Grigore C. Moisil (1906-1973; Iași, București), Alexandru Myller (1879-1965; București, Iași), Miron Nicolescu (1903-1975; Cernăuți – 1928-1940, București), Dimitrie Pompeiu (1873-1954; Iași, București), Constantin C. Popovici (1878-1956; Iași, București), Tiberiu Popovici (1906-1975; Cluj, Cernăuți – 1936-1942, Iași, Cluj), Simion Sanielevici (1870-1963; București, Iași), Petre Sergescu (1893-1954; Cluj, București, Paris – din 1946), Simion Stoilow (1887-1961; Iași, București, Cernăuți – 1923-1939, București), Gheorghe Țițeica (1873-1939; București), Victor Vâlcovici (1881-1970; Iași, Timișoara – 1921-1930, București), Gheorghe Vrănceanu (1900-1979; Cernăuți – 1929-1939, București).

Multe detalii ar merita subliniate: Traian Lalescu a înființat Politehnica din Timișoara și a fost primul ei rector, pe Gheorghe Țițeica l-am trecut în listă pentru că, din 1919, „a contribuit la organizarea Universității române din Cluj”, iar pe Dimitrie Pompeiu pentru că „a organizat Seminarul de Matematică al Universității din Cluj, în cadrul căruia a ținut prelegeri, 1919-1940” (D.N. Rusu, *op. cit.*), Simion Stoilow a petrecut 16 ani la Cernăuți, Miron Nicolescu a mers la Cernăuți imediat după doctoratul obținut la Sorbona, Paris, și încă altele.

Nu insist asupra amănuntelor biografice, subliniez însă că, în urmă cu aproape o sută de ani, parcă oamenii (profesorii universitari) erau mai mobili ca acum… Să fi fost vorba atunci de atmosfera generală, de impulsul-efortul de *a face harta cât mai trainică,* prin „transumanță cultural-științifică” (de așa ceva este nevoie totdeauna, chiar și astăzi, în ciuda „comunicării digitale”, deci, impersonale), să fie vorba acum de o sechelă a „continuității la locul de muncă”, unul dintre criteriile cadriste ale deceniilor postbelice, sau de faptul că azi, dacă e vorba de plecat, se pleacă peste mări, țări și oceane? (Apropo: bate vânt de revenire – dar, despre asta, altădată.) Probabil și una, și alta. Iar ilustrarea prin matematicienii academicieni mi-a fost doar mai la îndemână, este sigur că poate fi extinsă la toate domeniile.

Avem mereu de învățat de la înaintași, de la vremurile trecute. Cu atât mai mult cu cât mereu este nevoie *să facem harta cât mai trainică…*

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi şi nouă toate...

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

Zi-i să nu-ţi zică, povestea celeia. Un articol al pseudonimului Delfinul publicat în *Timpul* dă *Românului* ocazia de-a ne insinua până şi tendinţe revoluţionare.

Un articol semnat c-un nume propriu sau c-un pseudonim atât de transparent precum e „Delfinul" îl priveşte înainte de toate pe autor. Nu numai noi, dar orice ziar are obiceiul de-a da ospitalitate articolelor bine scrise ori celor purtate de-o puternică convingere, căci din momentul în care scrierea poartă o semnătură individuală nu mai poate privi colectivitatea unui partid.

Locul de căpetenie nu i se dă unui articol din punct de vedere al responsabilităţii colective, ci din acela al formei şi al omului ce l-a scris. Dacă un membru însemnat din partidul roşu, d. Brătianu sau Rosetti bunăoară, ne-ar trimite un articol asupra unei cestiuni sociale ori politice, i-am da locul de onoare, fără ca prin aceasta să ne mărturisim de aceeaşi părere cu d-niile lor. Nu ştim pentru a câta oară trebuie s-o repetăm *Românului* şi altor colegi că ***semnătura pusă sub un articol este prin ea însăşi o rezervă.*** Asupra unei şi aceleiaşi materii am publicat adesea articole diametral opuse, dar cu semnături ***deosebite.***

Dar împărtăşim ori nu împărtăşim cu totul opiniile corespondentului nostru din Galaţi – asta nu e treaba *Românului* şi a nici unei alte foi.

Un partid şi opinia lui se judecă după manifestările sale autentice, şi autentice sunt cele date de organele chemate a vorbi în numele partidului. Aceste organe sunt şefii lui recunoscuţi, sunt articolele acele de fond care nu poartă semnătură şi care vorbesc în numele partidului. Ar fi absurd de-a limita atât de mult libertatea de gândire a membrilor unui partid până a nu-i lăsa să zică ce cred individual despre cutare ori cutare situaţie până a le reteza pana şi stilul.

Câte sunt părţile pe care le-ar putea semna orice conservator într-un articol ce poartă o semnătură individuală e cu totul altă chestie, care nu-l priveşte pe nimeni, pân' când o adeziune colectivă nu are loc.

Am cita ca model în această privire ziarele engleze şi unele din cele germane [*Gazeta generală din Augsburg*], *Figaro* din Franţa, care dau ospitalitate unui articol semnat pentru că e bine şi energic scris, nu pentru că foile în cestiune împărtăşesc pe deplin şi pân-în amănunte părerea autorului.

Aşadar, încă o dată: semnătura unui articol constituie prin ea însăşi o rezervă din partea redacţiei; articole semnate nu implică responsabilitatea unui partid. (*Timpul,* 25 noiembrie 1881)

Tot motivul acesta ne face a declara că proiectul guvernului e cu totul nematur şi incapabil de-a suporta o discuţie serioasă, abstracţie făcând de unele propuneri absurde chiar pe care le cuprinde.

Ceea ce ne preocupă însă este punctul de vedere din care autorul raportului pleacă şi care cuprinde numai jumătate de adevăr. (...)

Toate acestea sunt bune şi frumoase, dar autorul uită a vorbi de marea deosebire între capitalul mobiliar şi cel imobiliar, între munca industrială şi cea agricolă. Cu totul altele ni se pare că trebuie să fie raporturile între proprietatea agricolă şi muncitorul agricol, căci muncitorul e aci clasa cea mai importantă din stat, aceea care ne dă pe soldat, aceea ale cărei prisoase alimentează şi cu banul şi cu braţele industriile oraşelor; şi alte raporturi sunt între capitalistul bancher care cumpără acţii de Panama şi încasează anuităţi, indiferentă fiindu-i soarta celor ce sapă canalul de la Panama şi fac să-i fructifice capitalul.

La teza d-lui Holban, că, întrucât există societate umană organizată, vor exista fatalmente posidenţi şi proletari, am răspunde că există stadii ale dezvoltării omeneşti în care proletariatul nici nu e cu putinţă, că această din urmă formă de inegalitate este în mare parte a se atribui maşinei şi absolutei libertăţi a capitalului bănesc şi că, pe atunci pe când d. Holban era copil, exista multă neegalitate în ţară la noi, dar nu existau *proletari.*

Dacă există antagonism între capital şi braţe, ceea ce tăgăduim pentru starea normală a unui stat agricol, pe de altă parte există o luptă şi mai mare între cele două forme fundamentale ale capitalului, între ban şi moşie.

Această luptă este atât de intensivă încât capitalul bănesc, această putere esenţial cosmopolită, ameninţă a supune cu desăvârşire forma a doua.

Supuind-o, capitalul bănesc va dicta în stat, el va imprima caracterul său organizării sociale, organizării muncii, banul va deveni măsura caracterului, a naţionalităţii, *a idealelor acelora pentru care se cer sacrificii ce produc inegalitatea,* patria va deveni un otel şi naţionalitatea o marfă.

Când raportorul consiliului judeţean de Iaşi vorbeşte de marea importanţă a culturii mari paralel cu cea mică uită că acea importanţă este apreciabilă pentru statul român numai pe cât cultura mai mare va fi exercitată de români, pe cât se va favoriza urcarea de jos în sus a elementului românesc. Din momentul în care capitalul imobil, moşia, nu va fi decât o formă a capitalului bănesc, din momentul în care societăţi străine bunăoară şi-ar pune capitalul la mijloc pentru a cumpăra şi exploata moşiile din ţară – fie chiar după regulile cele mai înaintate ale ştiinţei – cultura mare nu va fi decât o unealtă şi mai perfectă pentru aservirea poporului românesc, o unealtă în favorul căreia acesta n-ar avea datoria de-a face niciun sacrificiu care să producă neegalităţi.

(...) Dar de unde vine ***înstrăinarea*** agriculturii noastre decât din lupta dintre capitalul bănesc (străin) şi cel imobiliar, dintre ban şi moşie?

Ne pare bine că liberalismul extrem al unui fracţionist s-a convertit la o manieră de-a vedea atât de reacţionară încât recunoaşte că vechii proprietari istorici, *principum gratia,* boierii, erau protectori ai poporului, că poporul era onest şi laborios; pe când astăzi, când banul guvernează, poporul se corumpe.

În soluţiunea cestiunii tocmelelor cată să venim cu toţii la convingerea că capitalul imobiliar, sub forma istorică de moşie, are cu totul alt caracter decât banul; că soarta moşiei atârnă de soarta muncitorului, bunăstarea proprietarului de bunăstarea ţăranului, ceea ce nu este la capitalul bănesc, care are libertatea de a se plasa în orice punct al universului îi convine.

Iată faţa economică a cestiunii noastre etnologice, atât de adevărate şi atât de rău înţelese de mulţi. Noi suntem convinşi că între capitalul funciar istoric şi între populaţia pământeană există o absolută identitate de interese, pe când capitalul bănesc e, prin natura lui, cu totul indiferent faţă cu soarta locuitorului ţării. De când, prin era liberală, banul a devenit elementul determinant în chiar politica ţării, de când el este măsura oamenilor şi a lucrurilor, de atunci ţăranul sărăceşte şi averea se urcă numai în oraşe şi chiar aci nu în populaţiunea română, ci în cea străină. Nu se intervertesc factorii ecuaţiunii sociale, ci devin cu totul alţii.

Avem a calcula astăzi cu factori care înainte, în vechea noastră organizaţie, lipseau cu totul, avem pe străin cu puterea strivitoare a capitalului bănesc faţă cu românul care ameninţă a cădea în robia celui dintâi, a deveni o simplă unealtă pentru fructificarea capitalului lui.

Când se vorbeşte de posidenţi şi proletari nu este indiferent, din punct de vedere naţional şi istoric, cine e posident, cine proletar. În evul nostru mediu se ştia atât de bine aceasta încât străinii de altă lege erau opriţi de-a avea moşii, iar domnii expropriau cu bani din visterie chiar pe străinii ortodocşi. De aceea însă pe atunci ţările noastre erau o patrie, nu un otel, naţionalitatea o cestiune de valoare istorică, nu o cestiune de pungă. Din acest punct de vedere – al relaţiilor fireşti dintre proprietatea funciară istorică cu muncitorul agricol – trebuie să se rezolve cestiunea tocmelelor, nu dintr-acel, cosmopolit, al raportului între capitalul bănesc şi salahorie. (*Timpul,* 1 decembrie 1881)

Redactor-şef: Gheorghe Păun

Redacţie: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

Colegiu redacţional: Svetlana Cojocaru – membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Chişinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR şi USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, Bucureşti, **Spiridon Cristocea** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeş, **Sorin Mazilescu** – lector la Universitatea Piteşti, **Marian Nencescu** – cercetător asociat la Institutul de Filosofie al Academiei Române, **Filofteia Pally** – expert naţional etnolog, Muzeului Viticulturii şi Pomiculturii Goleşti, Argeş, **Cornel Popescu** – director al Muzeului Judeţean Argeş, Piteşti, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Judeţene „Dinicu Golescu", Piteşti, **Adrian Sămărescu** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Ion C. Ştefan** – profesor, membru al USR, Bucureşti.

CURTEA DE LA ARGEŞ

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeş Expres" (Str. Cuza Vodă, nr. 131, tel./fax: 0248-722368, http://argesexpres.ro/) şi a Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" (B-dul Basarabilor, nr. 59, tel./fax: 0248-728342, http://culturaarges.ro/) din Curtea de Argeş.

Tiparul: SC TIPARG SA, Piteşti (www.tiparg.ro)

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face prin Poşta Română (revista apare în Catalogul publicaţiilor la poziţia 19.178).

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş", CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Să ne fie rușine!

Horia BĂDESCU

„Au fost luate în râs, atunci când n-au fost terfelite cu entuziasm, credința, sufletul, patria. Nimic nu scapă rânjetului grobian, batjocurii deșănțate, umorului îngălat. Nici măcar Centenarul orei de glorie a neamului românesc, acea visată și împlinită Unire, ziua în care Dumnezeu și-a așezat palma asupra noastră, n-a scăpat bagatelizării, ignorării, deriziunii. De la vlădică, până la opincă, politicaștrii clipei și-au anunțat alte priorități, viețuind, inconștii, în orizontul unei interminabile părueli. Întreprinderile, faptele de bună cuviință legate de acest moment unic sunt, dacă nu ignorate, consemnate cu discreție. *Les jeux sont faits, rien ne va plus!*"

Reiau acest fragment din textul de acum două luni al acestei rubrici, pentru că fiece clipă ce ne apropie de sanctuarul lui 1 Decembrie îi validează adevărul. Pentru că fiece zi ne arată că și vlădica și opinca par veniți dintr-o altă țară, rupți de istoria și sufletul neamului, mercenari ai unui stat care nu ne mai aparține. Pare că nu avem nimic de-a face cu realitatea acelui moment de grandoare, cu patosul și vibrația adâncă, cu emoția pilduitoare cu care națiunea română l-a trăit. Și pe care, peste ani, martori ai acelei clipe, nume de seamă și bărbați adevărați (O, Doamne, câtă nevoie am avea de așa ceva!) ne-o restituie.

Dr. Dominic Stanca:

Orașul e numai om și drapele. Mai mult de o sută de mii de oameni au grăbit să se-adune la sunetul goarnei de chemare, pentru marele praznic al libertății. Drumul care duce în Cetate e păzit de moții lui Iancu, îmbrăcați în straie albe. Deasupra porții de intrare a Cetății, un uriaș drapel tricolor își fâlfâie faldurile în vânt, atingând în jocul lui mica deschizătură a celulei lui Horea. Sus, în Cetate, în marea sală a Casinoului ofițeresc se adună delegații oficiali, care umplu sala până la ultimul loc. Pe podiumul din față iau loc membrii Consiliului Național, în frunte cu bătrânul Gheorghe Pop de Băsești. Într-o liniște impresionantă sunt citite punctele Adunării prin care se proclamă Unirea tuturor teritoriilor locuite de românii din fosta monarhie cu patria mamă. [...] Când Cicio Pop, vicepreședintele Adunării, declară solemn că poporul român din Ardeal se alipește României, toată suflarea este cuprinsă de emoție vibrantă, ochii se umezesc de lacrimi și fiecare luare de cuvânt este frenetic aplaudată. Uralele nu mai încetează. Oameni necunoscuți se îmbrățișează și se sărută. Toți cred în unirea frățească, care să ne aducă fericirea atât de mult așteptată. În clipele supremei fericiri s-a uitat toată suferința, încrezători într-o viață nouă. Noi am putut trage învățăminte din greșelile stăpânilor de ieri, trebuie deci să ne organizăm în așa fel viața de stat, încât toți, de orice nație ar fi, să fie mulțumiți. Orașul este un furnicar de oameni. Cântece, fanfare, chiote străbat de pretutindeni. Sfatul Național s-a sfârșit. Mulțimea pleacă înspre case, cu vraja celor nouă puncte ale Adunării. [...] Stau în brazda cea nouă și privesc razele de argint ale soarelui, care acum se înalță spre cerul curat. Trăiesc cu toată puterea ființei ziua păcii și libertății, a unității desăvârșite a poporului din care fac parte.

Scriitorul și gazetarul Alexandru Ciura:

Porțile cetății erau împodobite cu steaguri naționale. Garda națională din Munții Abrudului ținea rânduiala. Când am trecut pe sub poarta a doua, am ridicat ochii spre temnița în care a fost închis Horea. Gardiștii naționali stau în preajma ei, în straie albe, cu puștile la umăr. Când am ajuns apoi, cu mare greutate, în sala cea mare, unde s-a ținut adunarea, am văzut la tribună pe toți fruntașii neamului. Steagul românesc și steagurile tuturor neamurilor ce au luptat pentru biruința dreptății erau atârnate pe păretele din fund: cel francez, italian, englez, american, belgian. [...] Bătrânul Badea Gheorghe Pop de Băsești a deschis adunarea, cu lacrimele în ochi. Spunea, ca dreptul Simion din Biblie, că mulțumește lui Dzeu, că a putut vedea și această zi măreață, încheind cu: *Acum slobozește pe robul tău, Doamne,* după vorba psalmistului. Vorbirile cari de cari mai frumoase se țineau lanț. Au vorbit Dr. I. Suciu, V. Goldiș, I. Maniu, Șt.C. Pop și alți fruntași ai noștri și a fost o izbucnire de veselie și lacrimi, când s-a proclamat *unirea necondiționată cu Patria-mamă.*

Am pornit apoi cu toții spre câmpia din cetate, unde erau adunați sătenii. Era o pădure de steaguri. Satele erau adunate în grupuri, avându-și steagul lui fiecare grup. Și când au prins a fâlfâi steagurile, părea că tot pământul s-a mișcat din temelii. Unde mai era putere omenească să împiedice hotărârea acestui popor, care după veacuri de robie ajunsese să fie și el odată stăpân pe moșia părintească? Au urcat la tribună vlădici și fruntași mireni și chiotul poporului răzbătea până departe și steagurile românești fâlfâiau mândre și amenințătoare, ca o amenințare de vijelie care ar mătura tot ce ar îndrăzni să-i stea în cale. Horea, Cloșca și Crișan, care au murit moarte de martiri și au suferit între zidurile acestei cetăți, puteau să tresară acum de bucurie în gropile lor uitate, înțelegând că moartea lor nu a fost zadarnică.

Aceasta e măreața adunare de la Alba-Iulia, ținută la 1 Decembrie 1918. Poporul românesc n-a avut așa adunare înălțătoare decât adunarea de pe câmpia libertății, ținută la Blaj la 3/15 Mai 1848. Atunci și-a lepădat lanțurile sclaviei și a declarat: *nu voi asupri pe nimeni, dar nici nu voi suferi să fiu asuprit.* Iar acum, ca popor liber și mândru, a întins mâna fraților din Țara Românească declarându-se unit cu ei pentru totdeauna.

Și așa, din îndurarea lui Dumnezeu și vitejia trupelor românești, ni s-a împlinit visul de veacuri și neamul nostru cel împrăștiat ca făina orbului, azi este o singură țară mare și puternică, din Maramurăș până la Marea Neagră și de la Nistru până la Tisa...

Scriitorul Ionel Pop:

Adunarea delegaților se frământa în valurile înălțatelor cuvântări. Ceasurile treceau. Afară gerul sec pocnea în copacii parcului. În liniștea întâmplătoare a unei clipe din mijlocul citirii hotărârilor, un tânăr care se strecurase pe ușă grăi sfios două cuvinte: *Poporul așteaptă!* Au sunat cu greutatea aducerii aminte a unei îndatoriri. De pe estradă s-au coborât cei doi episcopi și s-au grăbit să ducă marea solie sutei de mii de oameni, Poporului, să-i ceară binecuvântarea și aprobarea Marelui Act, pe care cei ce de drept îl reprezentau, îl săvârșiseră.

Era spontana închinare în fața acelui mare și nemuritor principiu al suveranității neamului, care se alcătuiește din gândul, înțelepciunea, vrerea celor mulți care sunt într-adevăr neclintiții purtători ai ființei naționale. Simt că geniul zilei de 1 Decembrie 1918 umbrește deasupra lor.

Ne sis posteritas ingrata, adăuga Ionel Pop. Se pare că dorința sa și sensul dictonului latin s-au pierdut pe drum. Să ne fie rușine!

Pentru o necesară unitate a istoriei literaturii române

Dan ANGHELESCU

Motto:

O țară cu suflete spălate
și puse în ordine pe gard
e paradisul neîncetat făgăduit
dar niciodată ajuns
și pătat mereu cu sânge. (H. Stamatu)

1. Argument

Deși a trecut mai mult de un sfert de veac de la căderea totalitarismului, abordarea *fenomenului literar al exilului românesc* din perspectiva receptării lui, dar, mai ales, din aceea a *readucerii/reintegrării* sale în circuitul vieții culturale din România de azi, pare, încă, deosebit de problematică. Aceasta, deși o reintegrare a valorilor lui în vizibilitatea publică ar răspunde acelei *acut-necesare terapii a memoriei,* pentru că, afirma Monica Lovinescu, „numai memoria este în măsură să redea unei societăți peste care a domnit totalitarismul o respirație normală ori cvasi-normală." (Lovinescu, 1993: 60)

Din nefericire, actualitatea noastră culturală excelează doar prin incapacitatea de a răspunde adecvat exigențelor acelei *paradigme a realității schimbate* despre care vorbea, cu decenii în urmă, Marshall McLuhan. Se ignoră, cu *bună știință* (?!) faptul că exilul literar a dobândit deja dimensiuni de *component* al unei istorii (literare, dar nu numai!) devenită *eveniment verbal.* Obstinația cu care se continuă menținerea în umbră a acestui fenomen literar, unic în Europa, pare să confirme asertiunile istoricului Tony Judt, cel care consideră că prezentul tinde să devină *o epocă a unei uitări deliberate,* expresie a crizei pe care o resimțim din perspectiva dificultăților cu care umanitatea se *confruntă într-un proces de înțelegere și descifrare a semnificațiilor veacului XX.* (Judt, 2011: 11) Așa se face că și la noi domină, în mod evident, ceea ce, „judecând după strategiile și prioritățile ce se instrumentează în sfera culturii și educației", istoricul Tony Judt numea tendințele de „eliminare a bagajului intelectual al secolului trecut". Și, asemenea lui, ar trebui să fim preocupați de insistența perversă și tot mai vizibilă „a contemporanilor de a nu înțelege contextul dilemelor din prezent /…/ și de a încerca din răsputeri mai degrabă să uite decât să-și amintească." (*Ibidem*: 11,12)

2. Exilul literar românesc – un fenomen ignorat

În viața culturală a României de după '89, *fenomenul literar al exilului,* cu mici excepții (aici trebuie să amintim, neapărat, Editura și revista *Jurnalul literar* ale regretatului cercetător Nicolae Florescu), nu a determinat reflecțiile și dezbaterile pe care am fi fost îndreptățiți să le așteptăm. El continuă să fie ignorat ca și cum nu ar aparține istoriei naționale. Asupra valorilor lui, a particularităților lingvistice și estetice, a singularelor și tragicelor experiențe politice și culturale din care și-a extras determinările, s-a așternut și s-a menținut, deliberat, un văl de impenetrabilă tăcere menit să determine excluderea din orice tentativă de strategie culturală sau educațională. Se poate vorbi de un *dezinteres bine organizat,* cu concursul atât al decidenților ajunși la putere, cât și al unor, nu tocmai inocenți, corifei culturali instantaneu atinși de harul vizionarismului. Să nu uităm că, după așa-zisa revoluție anticomunistă (!?), una dintre vocile ascultate aproape cu evlavie era aceea a dogmaticului ultra-stalinist Silviu Brucan, devenit *oracolul din Dămăroaia!* Istoria e, uneori, capabilă de mari ironii. Așadar, nu ar trebui să ne mirăm că glasul sinistru al tribunalelor poporului din '46 se făcea auzit din nou în actualitatea noastră (zice-se) post-comunistă, reluând cuvânt cu cuvânt acuzele asupra unor Mircea Vulcănescu, Vintilă Horia, Ion Șugariu și toți ceilalți pe care tovarășul Brucan îi anatemizase în *Scânteia* acelor ani.

→

Homo sapiens

Iată, în cele de mai sus, una dintre explicațiile care *ne luminează,* întrucâtva, asupra motivelor – nu tocmai avuabile – privitoare la tăcerea care continuă să acopere fenomenul exilului literar românesc. Desigur, această stare de lucruri nu a trecut neobservată și ea a fost semnalată, fără urmări însă, în dezamăgitele considerații ale profesorului Mircea Anghelescu: „…încercări de abordare mai mult sau mai puțin globală – și implicit teoretică – a exilului nostru literar și a perspectivei unice asupra literaturii din a doua jumătate a secolului trecut au lipsit /…/ aproape cu desăvârșire, din critica românească a ultimilor ani; /…/ ar fi fost cazul, și nu de azi, de ieri, ca persoanele îndreptățite, fie că e vorba de criticii și istoricii literari, fie că e vorba de istoricii culturii și ai vieții politice, să încerce o abordare preliminară a acestor probleme, fie și numai pentru a le delimita și ierarhiza. /…/ Este unul dintre principalele reproșuri care se pot face intelectualilor români, în general, și instituțiilor statului în special, acela că n-au realizat aproape nimic în această direcție de o covârșitoare însemnătate și cu consecințe ireversibile, /…/ când însăși ideea de bibliotecă și de publicare a valorilor culturale naționale n-a ajuns să constituie o prioritate pentru cei care decid, și nici măcar pentru cei care decid în domeniul respectiv." (Anghelescu, 2005: 108-109)

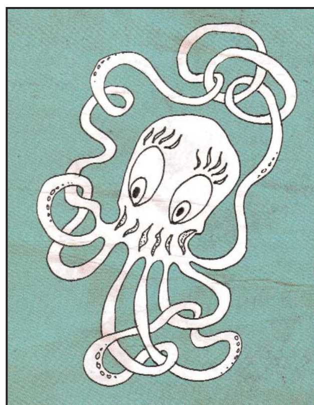
Cu câțiva ani în urmă – într-un cadru în care se afișau pretenții de altitudine academică – fusese inițiată o dezbatere al cărei anunțat *obiect de reflecție* urmărea prefigurarea perspectivelor literaturii și culturii române. Se sugera, totodată, și aducerea în discuție a elementelor semnificative datorate unui probabil aport al *diasporei!* Însă conotațiile ultimului termen utilizat (*diasporă*) stabileau implicit o determinare *limitativă* asupra ariei *de referință* către care trebuia orientată investigația. Era limpede că, pentru cei care inițiaseră dezbaterea, sensurile (aria de *cuprindere* a) celor doi termeni (*exil* și *diasporă*) nu erau coincidente. În mod tacit, *literatura și revuistica exilului românesc* cădeau în afara sferei de interes. Excluderea căpăta o rezonanță aparte și din perspectiva faptului că lucrurile se situau sub semnul unei interogații generice: *Ce ar trebui să se scrie în carta albă a timpului actual din perspectiva viitorului literaturii și culturii române?* Evident, în pofida eclatantelor succese și aprecieri dobândite de numeroși scriitori români în arena marii culturi europene, se considera că literatura exilului nu are nimic exemplar de oferit!

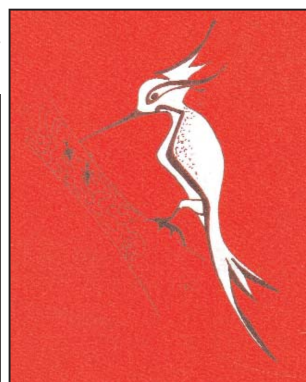
3. Cercetarea exilului literar românesc în alte spații geografice

Și totuși, la o examinare ceva mai atentă, își făcea apariția deconcertanta descoperire că tocmai această literatură (ale cărei rezonanțe și reverberații pentru viitor, la noi, rămâneau plasate sub un evident semn de întrebare) devenise cunoscută, analizată, discutată, prețuită și studiată – cu un interes aplicat – pe alte meleaguri. *Întâmplări* de o asemenea factură avuseseră loc – și chiar în repetate rânduri – în Polonia (la catedra de românistică a Universității din Poznan), la colocvii și simpozioane internaționale desfășurate la Nis (în Serbia), la Cernăuți (Ucraina) sau chiar la Londra, unde profesorul José Faraldo de la Universitatea din Madrid prezenta o comunicare despre contribuția culturală extrem de valoroasă – pentru Spania – a poetului, filosofului și eseistului George Uscătescu, inițiatorul uneia dintre cele mai prestigioase – și longevive – publicații ale exilului, revista *Destin* (Madrid, 1951 -1972).

Nu mai puțin semnificative – și notabile prin edițiile succesive – au fost colocviile internaționale desfășurate la Universitățile din Praga și Bratislava, unde, în armonioasă colaborare, profesorii de la catedrele de românistică manifestaseră o consecventă preocupare față de fenomenul exilului literar românesc. În desfășurarea lor s-au făcut interesante aprecieri și trimiteri la *Panorama literaturii române* a profesorului Basil Munteanu ori la impozanta operă a lui Eugenio Coșeriu (peste 50 de volume redactate în limbile spaniolă, italiană și germană). Profesorul Marcel Corniș-Pope (Virginia Commonwealth University, Richmond, USA) participa efectiv la unul dintre colocviile de la Bratislava (octombrie 2010) cu o lucrare intitulată *Narațiuni românești și est-europene ale exodului și reîntoarcerii după 1989.* La toate acestea se vor adăuga și alte nume și titluri de lucrări valoroase, aparținând unor reprezentați ai exilului, dar, desigur, și ai diasporei românești, care au devenit obiect al dezbaterilor. Să amintim de Serge Moscovici cu *L'age des foules: un traité historique de psychologie des masses* și *La machine à faire Dieux;* Sorin Alexandrescu (apreciatul fondator al studiilor semiotice în Olanda) cu *Transformational Grammar and the Romanian Language* și *Figurative Art, Beginning and the End of the 20th Century in Romania;* Toma Pavel (care a și prezidat una dintre întâlnirile organizate) cu *Fictional Worlds, Les Mirage linguistique, Essai sur la modernisation intellectuelle.* Notabilă a fost și colaborarea lui M. Corniș-Pope cu J. Neubauer din care au rezultat primele patru volume ale unei *History of Literary Cultures of East Central Europe. Junctures and Disjunctures in the 19th and 20th Centuries.* N-au fost uitate nici alte nume de referință: Ioan Negoițescu, Nicolae Balotă sau Nicolae Babuts.

Din perspectiva interogației amintite mai sus (*Ce trebuie să scriem în carta albă a timpului actual?*), elocvent apare un text semnat de Jana Palenikova în deschiderea volumului de comunicări publicat de Universitatea din Bratislava. De altfel, titlul volumului (*Exilul literar românesc – Înainte și după 1989*) vorbește de la sine. Dar iată un fragment din textul amintit: „…Tema colocviului s-a convenit să se axeze asupra literaturii exilului, care, mai ales după anul 1989, a devenit nu numai în România, ci și în alte țări est și sud-est europene, *centrul interesului, al studierii, clasificării și interpretării.* Dintr-odată, literatura română scrisă în spațiul geografic românesc a început să se deschidă altei literaturi române, elaborată peste granițele României. De aceea, am crezut că va fi util să dezbatem exilul așa cum îl văd specialiștii români care au trăit ei înșiși în exil, românii care și-au petrecut toată viața în regimul comunist în România și, nu în ultimul rând, româniștii din alte țări, care pot aduce o altă viziune asupra exilului literar românesc, interesantă și pentru românii specialiști în domeniu." (Palenikova, 2011: 7-8)

4. Scriitori și cărți românești din exil în critica literară actuală

Asemenea evenimente de anvergură s-au putut desfășura la Praga, Bratislava ori la Poznan, dar… nu și în România! Desigur, aici studierea *exilului literar,* chiar dacă a avut loc (și trebuie să amintim desfășurarea unor simpozioane în universitățile din Craiova, Cluj, Timișoara, Suceava, Brașov, Constanța), s-a petrecut într-un perfect anonimat și s-a bazat exclusiv pe seama inițiativei, entuziasmului și eforturilor unor cercetători pasionați de cunoaștere. Însă, din perspectiva instituțiilor a căror *rațiune de existență* ar fi trebuit să impună instrumentarea și promovarea unor ample strategii de reintegrare în circuitul valorilor din sfera culturii și învățământului, domeniul a rămas aproape la fel de ignorat ca în perioada interdicțiilor totalitare. Fenomenul exilului literar continuă să fie menținut într-o zonă *periferică,* la mare distanță de tot ce ar putea să constituie un *centru al interesului, studierii, clasificării și interpretărilor* de către specialiști. Desigur, la noi, nu lipsesc aparențele falacioase. Super-mediatizarea câtorva dintre figurile proeminente ale exilului (Ionescu, Eliade, Cioran) nu înseamnă prea mult din perspectiva reintegrării acestui valoros tezaur cultural. Dar, cu câteva excepții, obiectivele către care este orientată activitatea de cercetare ignoră sau chiar ocolesc atât literatura, cât și revuistica exilului.

Ca și înainte de '89, acestea reprezintă, pentru mulți, un fenomen neliniștitor. El ar putea provoca anumite *seisme* în sfera canoanelor și a unor ierarhii ce se doresc eterne. Perpetuarea practicilor comuniste în domeniul istoriei noastre literare se produce latent, cu evidentă discreție, deși edituri mai mici au încercat să spargă această rezistență tacită, republicând câteva cărți ale scriitorilor români din exil, cărți fundamentale interzise până în 1989, precum *Panorama literaturii române* de Bazil Munteanu, retipărită în 1996 de Editura Crater a lui Ion Papuc. Însă multe dintre cele mai importante case de editură nu fac decât să continue politicile culturale trasate cândva de Leonte Răutu. Virgil Ierunca reamintește că în cărțile lui Mircea Eliade nu se spune nimic despre începuturile carierei lui universitare ca asistent al lui Nae Ionescu. Și nici pe cărțile lui Mircea Vulcănescu nu se pomenește de parodia de proces început cu sentința, făcând uitată tragedia celui pe care „simpli mercenari ai răzbunării ocupantului", judecătorii, l-au condamnat fără vină. (Ierunca, 1991: 36)

Astfel se explică și de ce Vintilă Horia (romancier, poet și eseist), unicul literat român deținător al Premiului Goncourt, multă – chiar prea multă – vreme a fost republicat doar parțial și, până în anul 2015, anul centenarului său, creația lui a rămas acoperită de tăcere. În mod similar au fost – și continuă să fie – tratați și alți numeroși scriitori de înaltă valoare. Despre Alexandru Busuioceanu (poet, critic și istoric de artă, eseist, traducător, unul dintre importanții fondatori ai revistei *Gândirea*, membru al Academiei de Critică de Artă de la Madrid, Academia de los Once, grupare aflată sub președinția lui Eugenio d'Ors) nu se vorbește aproape deloc, în pofida faptului că studiile sale de artă au primit o înaltă recunoaștere, decernându-i-se, în Spania, prestigiosul Premiu Juan Valera. Ca poet (el scriind și în limba spaniolă), în 1952 era inclus în onoranta *Histoire illustrée de la littérature espagnole,* fiind astfel situat la egalitate valorică cu cele mai strălucitoare glorii din marea poezie spaniolă: Ruben Dario, Miguel de Unamuno, Antonio Machado, Juan Ramon Jiménez, Federico Garcia Lorca, Rafael Alberti. La fel de ignorați sunt și George Uscătescu, poet, eseist și filosof, autor al unor cunoscute și apreciate lucrări (*El Teatro occidental contemporaneo, Fundamentos de estetica y estetica de la imagen, Introduccion a la ontologia de la cultura*); Constantin Amăriuței (prozator, poet, filosof, estetician, discipol al lui Martin Heidegger), deținător al Premiului Rivarol pentru roman; apoi Theodor Cazaban, romancier publicat de Editura Gallimard cu romanul *Parages,* recenzat laudativ de Claude Mauriac. Izolați într-o nedreaptă uitare rămân și poetul Ștefan Baciu, filosoful și eseistul Octavian Vuia, Alexandru Ciorănescu (istoric și teoretician literar, comparatist, lingvist, prozator, dramaturg și poet, doctor honoris causa al Universității din La Laguna, numele său fiind purtat de o stradă din orașul Santa Cruz de Tenerife).

Când se produc totuși și întâmplări contrarii celor amintite, totul se datorează unor oameni și mai niciodată unor instituții. (ICR-ul, spre exemplu, în 2015, își retrăgea aproape ostentativ participarea de la manifestările din cadrul centenarului Vintilă Horia, organizat în România, ca și la Universitatea din Alcalá de Henares.)

Și totuși, de atunci încoace, în percepția publică asupra lui Vintilă Horia s-au produs schimbări notabile. Mereu mai numeroase – dar și mai diverse ca formă – au devenit manifestările prin care imaginea acestei mari personalități literare a exilului a început să reintre în vizibilitatea publică. Sunt de amintit colocviile organizate în cadrul *Centenarului Vintilă Horia* (decembrie 2015, la Craiova, Segarcea și Alba Iulia, urmate imediat de cel de la Universitatea Alcalá de Henares din Spania), apoi *Congresul Exipora,* din 2017, de la Mediaș. Un impact deosebit îl are seria de autor „Vintilă Horia", inițiată de Silvia Colfescu la Editura Vremea, ca și apariția în volume sau în reviste (*Convorbiri literare, Contemporanul, România literară, Lumină lină, Curtea de la Argeș, Mozaicul, Portal Măiastra, Antilethe*) a unui număr apreciabil de studii și articole semnate de numeroși cercetători.

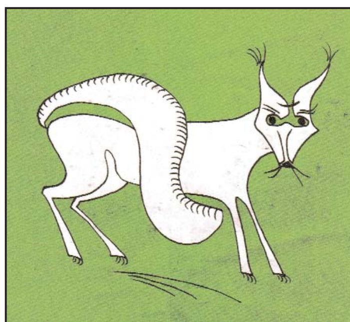

Homo sapiens

Dar profilul acestui mare scriitor a început să capete o pregnanță și o strălucire aparte nu numai grație notorietății eclatante a Premiului Goncourt și nici ca urmare a nedreptei, mincinoasei și mizerabilei cabale ce i s-a instrumentat de către guvernul stalinist, antiromânesc de la București, cât prin înalta valoare literară și spiritual-românească a scrisului său, evidentă (?i) în jurnalele și cărțile (inedite) editate recent: *Memoriile unui fost săgetător, Jurnalul de sfârșit de ciclu* și *Jurnalul torinez,* precum și magistralul și eruditul eseu *La Croix* (*Crucea*), probabil unul dintre cele mai importante manuscrise ale eseisticii exilului românesc, recuperat și publicat pentru prima oară în România de Cristian Bădiliță, tot la Editura Vremea.

În pofida strălucitelor afirmări din interiorul marii culturii europene, când este vorba de scriitorii români din exil, devine tot mai vizibil aberantul *spectacol al abuzurilor de uitare* ce s-au exercitat asupra lor. Despre acestea scria Paul Ricoeur și, evident, ne raportăm la termenii lui când analizăm fenomenul *realităților* noastre culturale. Ele oferă, în toată goliciunea lor, veritabile tentative de „manipulare concertată a memoriei și a uitării de către deținătorii puterii". Identificăm astfel simptomele unei *memorii instrumentalizate.* (Paul Ricoeur subliniază că aici își găsește locul potrivit categoria weberiană a raționalității conform unui scop, *Zweckrationalität,* opusă celei de raționalitate conform unei valori, *Wertrationalität,* și la fel categoria utilizată de Habermas ca *rațiune strategică,* opusă celei de *rațiune comunicațională.*) Dar, în condițiile efectelor galopante – și imposibil de controlat – ale globalizării, semnul grav, amenințător pentru noi, provine din acel joc de situații care (potrivit autorului citat mai sus) se nasc tocmai la „întretăierea problematicii memoriei cu aceea a identității, atât colective, cât și personale, /…/ în care memoria e ridicată la rangul de criteriu al identității". Or, *miezul problemei,* potrivit lui Ricoeur, constă în *mobilizarea memoriei în slujba căutării, a cererii, a revendicării identității.* Cunoaștem, avertizează el, câteva dintre simptomele neliniștitoare ale derivelor ce rezultă de aici: *prea multă* memorie într-o anumită zonă a lumii, deci abuz de memorie, *nu destulă* memorie în altă parte, deci abuz de uitare. De unde rezultă că tocmai în „problematica identității trebuie să căutăm acum cauza fragilității memoriei astfel manipulate. *Această fragilitate se adaugă la aceea propriu-zis cognitivă...*" (Ricoeur, 2001: 103)

Reflectând asupra acestor situații, suntem îndrituiți să constatăm că un îngrijorător semn de întrebare planează astăzi asupra unuia dintre cele mai importante edificii ale culturii naționale: instituția istoriei literaturii române.

4.1. Scriitori și cărți românești din exil în istoriile literare

O simplă privire asupra istoriilor literare apărute după 1989 lasă în urmă numeroase interogații fără de răspuns. Pentru unii dintre autorii acestora, scriitorii de mare prestigiu și notorietate europeană care au creat atât în perioada cât au trăit în țară, cât și în perioada de exil sunt, în cele mai fericite cazuri, abia amintiți. Iar când totuși se mai întâmplă, aceștia, practic, sunt expediați cu câteva considerații superficiale și – în substanța lor – depreciative. Reexaminate, *istoriile literare* recente par să ilustreze continuitatea de atitudine și orientări cu perioadele de tristă amintire când linia politicii culturale era trasată de politruci. Reamintim că în 1959, la un simpozion internațional, Tudor Vianu oferea un răspuns năucitor la o întrebare ce îi semnalase tocmai apariția și existența unei literaturi române în exil: „Nu există literatură română în afară de aceea care se scrie înlăuntrul granițelor Republicii Populare Române." (Herescu, 1962: 36) Afirmația a fost, la vremea aceea, îndelung comentată în exil; în țară, nici măcar acum, acea situație jenantă nu este cunoscută de prea mulți. Avea să fie amendată, ceva mai târziu, de Isabela Vasiliu-Scraba. Pornind de la o serie de considerații ce vizau *democrația actuală,* comentatoarea, nu numai că *re-amintea* întristătoarea afirmație a lui Tudor Vianu, ci găsea oportun să opereze o semnificativă trimitere la o altă *Istorie a literaturii române* și la o pretinsă *autoritate* ale cărei păreri se vădesc, tocmai în prezent (!?), cu mult mai amendabile, dat fiind că prin ele se continua gândirea exprimată de profesorul Vianu. Intervenția Isabelei Vasiliu-Scraba nu lăsa loc de replică: „În opinia criticului agreat de oamenii Moscovei, literatura română s-ar restrânge la ce s-a scris și la ce s-a tipărit cu învoirea cenzurii comuniste. În ciuda evidentei ei falsități, asemenea părere a fost perpetuată (în diferite forme) până acum. Un exemplu îl oferă însuși criticul Alex. Stefănescu: pretinzând a da seamă de valorile literaturii noastre de după anii patruzeci (unde o lăsase G. Călinescu) până în zilele noastre, în *Istoria…* sa recent apărută, el exclude mai toată literatura exilului românesc de după 1944." (http://www.isabelavs.go.ro/Articole/varlam3.htm)

Într-adevăr, lacunara *Istorie* semnată de Alex Ștefănescu, atunci când vorbește despre un poet de talia lui Horia Stamatu, face o gafă de proporții, dacă reamintim că o autoritate de înalt și incontestabil prestigiu, Eugen Ionesco, îl considerase pe cel amintit drept un „mare poet, poate cel mai mare al României actuale".

Alex. Stefănescu era la curent cu acele aprecieri. Le și citează.

Însă, ca istoric literar, chinuit de nevoia de originalitate, nu rezistă tentației de a-l contrazice pe unul dintre membrii Academiei Franceze! Așa se face că, în valoroasele și subtilele eseuri filosofice ale lui Horia Stamatu, Alex. Ștefănescu nu reușește să vadă decât o „argumentație tautologică" și „erudiție etalată fără grație". Comentariile sunt de prisos. Din fericire, mai există și alți, veritabili istorici, cum a fost Ion Negoițescu, cel ce afirmă că poemele lui Stamatu transfigurează o *veritabilă theodicee* venind dinspre sacralitate, respirând puritatea de începuturi ale lumii și lăsând impresia de *minune a lirismului absolut.* Atât ca poet – cât și ca eseist – se spune acolo, *religia are, constitutiv, o excelență estetică, marcată fiind de o anume ambiguitate între imanent și transcendent, numen și natural, instaurând convingătoare universuri alternative.* (Negoițescu, 1991:12)

Și în *Istoria* lui Nicolae Manolescu e vizibilă marginalizarea total nejustificată a unor scriitori și opere de importanță majoră, care ar putea schimba cu adevărat canonul literaturii române: Leonid Arcade, Alexandru Vona, Pavel Chihaia, Alexandru Ciorănescu, Vintilă Horia. Sunt incluși însă, ca și la Alex. Ștefănescu, scriitori și critici literari care, având șansa să trăiască și după 1990, au reluat legătura cu țara – Bujor Nedelcovici, Dumitru Țepeneag, Dorin Tudoran, Sorin Alexandrescu, Matei Vișniec ș.a.

O replică la un asemenea mod de a gândi și înțelege istoria o dau criticii literari care au trăit ei înșiși o parte din viață în exil – Marian Popa și Ion Negoițescu. Acesta din urmă, într-o proiectată *Istorie a literaturii române* (nefinalizată), va analiza, fără nicio departajare geografică, „scriitori contemporani", incluzând firesc opere scrise în țară și în afara țării.

Criticul Ion Simu, oprindu-se – și el – asupra unor „scriitori de prim-plan valoric ai exilului românesc" (Vintilă Horia, Ștefan Baciu, Alexandru Ciorănescu, Horia Stamatu), se întreba „cine poate judeca sau aprecia personalitatea în ansamblu și să vadă rupturile, dramele, reconstrucțiile și reconfigurările de teme și limbaj? Evident, în actualitatea noastră (culturală?) nu apar și nu se întrevăd posibilitățile unor ediții definitive, complete, fie ale acestora, sau ale altora de plan secund. Și astfel, operele lor plutesc, așa cum am spus la început, în aproximații, sunt restituite la întâmplare, fără un program sistematic. Ele au nevoie de întregire, adică de reunirea etapei românești cu opera din exil. Altfel, vom continua să glosăm despre părți disparate de opere, despre jumătăți sau sferturi biografice. /.../ Rămâne o singură soluție: realizarea unor ediții critice integrale din opera scriitorilor noștri din exil, recuperând și partea românească, eclipsată și ignorată. Nu e ciudat că nu le avem? Nu e ciudat că lucrăm cu secvențe foarte limitate de operă, că nu avem ediții de referință care să ne dea o imagine globală a operei scriitorilor noștri din exil, pe care tocmai i-am acceptat ca alternative viabile ale culturii române?" (Simuț, 2006: 14)

5. Concluzii

În astfel de circumstanțe, ideea privind necesitatea *(re)scrierii istoriei literaturii române* – judecând și după neliniștitoarele meandre ale realității culturale (cât de culturale!?) pe care o *respirăm* – capătă toate caracteristicile unei mari *urgențe!* Ceea ce pare a se constitui, implicit, și ca un mesaj complementar, desigur, indirect, dar totuși „de-ne-ocolit" al *discursului secund,* ori (dacă vrem!) al unui *supra-discurs* care, pentru moment, ca și în cazul întregului fenomen literar al exilului (literatură și revuistică), întârzie să devină un obiect predilect al analizelor, evaluării, percepțiilor și reflecțiilor noastre.

Mutatis mutandis, într-un asemenea periplu se impune, ca o condiție *sine qua non,* acea *privire fenomenologică* – privirea cu totul specială – în focalizarea căreia obiectul analizat dobândește relief și pregnanță, iar – din perspectiva cuprinderii și înțelegerii sale – se vădește ca un anume gen de *călăuzire* către determinațiile, structurarea și ființarea lui specifică. Faptul se poate traduce și prin aceea că, în perspectiva unor reale *apropieri,* am dobândi o mai amplă capacitate de înțelegere prin aceea că am *„vedea sensuri", am opera deschideri și am căpăta posibilitatea și intuiția unor sinteze de un anume gen.*

Evident, este vorba de a realiza, desigur în timp, o aducere în *vizibil,* o cuprindere și o captare a *încărcăturilor și iradiațiilor de sens.* Într-un astfel de teritoriu, totul, dar absolut totul, devine *obiect impregnat de sens, de expresie lingvistică* și nu numai! Rostul studiilor aprofundate asupra acestui fenomen, încă aproape necunoscut, constă în aceea că, preluând o exprimare a lui Martin Heidegger, ar face „să se vadă" „tocmai ceea ce în primă instanță și cel mai adesea, nu se arată". S-ar constitui ca o tentativă de extragere din „periferia vederii", o „punere în lumină" (*Aufweisung*) și, de ce nu?, o firească „legitimare" (*Ausweisung*).

În virtutea celor pe care am încercat să le expunem aici, devine limpede faptul că ideea unei reale *Unități a culturii române* este – și va rămâne – una iluzorie, atâta vreme cât un teritoriu de mare densitate semnificativă (literatura și revuistica exilului românesc) va continua să fie exclus din sferele ce aparțin, prin esență, de *instituția istoriei noastre literare.* Mult discutata distanțare de ideologia, mentalitățile și practicile totalitare ce ar fi survenit după (pretins revoluționarele) evenimente din '89 au rămas (și se mențin) la nivelul unui simplu (și numai declarativ) deziderat.

Am pornit de la (și ne menținem) convingerea că *istoria literaturii române* nu va fi *adevărată,* nu își va recăpăta legitimitatea, dimensiunile morale, științifice și mai ales cele identitare, atâta vreme cât exilul, acea parte menținută (cu vizibilă obstinație) *în tăcere și umbră,* nu își va ocupa locul firesc în circuitul valorilor naționale.

Bibliografie

Anghelescu, M., *Literatură și biografie,* București: Universal Dalsi, 2005.

Herescu, N. I., *Literatură și geografie,* Madrid: *Destin,* Caietul nr. 12/ 1962.

Ierunca, V., *Româneşte,* București: Humanitas, 1991.

Ionesco, E., Paris: *Lupta,* (13 iulie) 1989.

Ionesco, E., Paris: *Agora,* nr. 1/ 1978.

Judt, T., *Reflecții asupra unui secol XX uitat,* Iași: Polirom, 2011.

Lovinescu, M., *Seismograme,* București: Humanitas, 1993.

Negoițescu, I., *Istoria literaturii române,* București: Minerva, 1991.

Palenikova, J., *Exilul literar românesc – înainte și după 1989,* Bratislava: Univerzita Komenskeho, 2011.

Ricoeur, P. *Memoria, Istoria, Uitarea,* Timișoara: Amarcord, 2001.

Simuț, I. *Un român la Madrid,* București: *România literară,* nr. 25/ 2006.

Valoarea, între apriorism și intenționalitate, la Max Scheler (II)

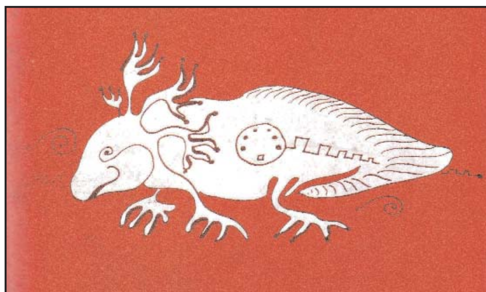
Marin AIFTINCĂ

Recursul la astfel de argumente are o țintă clară: Scheler demonstrează că sesizarea valorilor este independentă de suporturile lor incluse în structurile realului. Valorile sunt intuite, „simțite" ca fiind „obiective", libere de subiectul uman, de orice ego cu voință. Spre deosebire de Husserl, care plasează valoarea la același nivel al datului fenomenologic cu calitățile sensibile (5), Scheler susține că, în această ordine, valoarea precede, în diferite feluri, conținutul reprezentărilor și toate calitățile sensibile ale mediului în totalitatea și semnificația sa. „Simt frumusețea munților acoperiți de zăpadă în lumina apusului de soare" înainte de a percepe calitățile ce au generat acest sentiment. (*Le formalisme*..., p. 256) Prin urmare, valoarea își depășește obiectul și este „primul «mesager» al naturii sale proprii" (*Ibidem,* pp. 42-43), încât, acolo unde ea însăși apare imprecis și obscur, devine imediat evidentă și clară în structurile realului. Rezultă că, în sesizarea valorilor cunoaștem un stadiu anterior experienței sensibile, ceea ce, în opinia lui Scheler, confirmă încă o dată teza potrivit căreia, în ființa lor, valorile sunt independente față de suporturi (*Ibidem,* p. 39), fie ele obiecte naturale, stări afective sau persoane umane.

Teza invocată aici poate fi înțeleasă mai bine în ansamblul viziunii lui Scheler despre viață, în care conceptele impuls vital (*Lebens drang*) și *rezistență* sunt fundamentale. El consideră că realitatea cuprinde două forțe interioare aflate într-o tensiune neîncetată ce face posibilă viața însăși: *impulsul vital* (o tendință vitală unică, în creștere și permanentă devenire, ce se manifestă nu aleator, ci printr-o spiritualitate sporită), care, în devenirea sa continuă, înfruntă *rezistența* lumii. La rândul său, impulsul vital opune rezistență față de influențele lumii. De aici, Scheler deduce că „realitatea" (*Realsein*) valorii este dată în fenomenul primar numit *rezistență*; aceasta concretizează devenirea impulsului vital ca simțire a valorii. În experiența originară preconceptuală a rezistenței, valoarea este dată ca acel „ceva" indefinit, care se anunță într-o primă fază prin sine, în lumina intereselor vitale. (Cf. Kenneth W. Stikkers, *Op. cit.,* p. 145) Această anunțare a valorii nu poate fi o simplă proiecție a unui subiect cu voință, întrucât se manifestă înaintea apariției oricărei forme a ego-ului.

În filosofia scheleriană, ontologia valorilor se configurează cu claritate în problematica referitoare la obiectivitatea și ierarhia valorilor. Date în simțirea emoțională, valorile sunt obiective și constituie o lume distinctă a „stărilor valorice", percepute afectiv prin actele în care sunt date calități determinante, diferite de calitățile sensibile proprii lucrurilor. „Toate valorile – spune Scheler – (inclusiv binele și răul) sunt calități materiale, care sunt legate între ele într-o ierarhie determinată". (*Le formalisme*..., pp. 41-42) În sens fenomenologic, acestea sunt pure „calități valorice" autentice, reale, care formează un domeniu specific de obiecte ce întrețin între ele anumite relații și corelații definitorii. (*Ibidem,* p. 39) Fiind „calități valorice", ele se pot situa la niveluri diferite, ceea ce face posibilă stabilirea între valori a unei *ordini* și ierarhii, care ține de esența lor. De aceea, ierarhia valorilor este indiferentă în raport cu degradarea și dispariția suportului valorii, precum și cu schimbările istorice ale lumii empirice. Față cu exigențele eticii, ordinea și ierarhia valorilor este structurată conform felului lor de a fi „superioare" sau „inferioare" (*Ibidem,* p. 120), în măsura în care o atare ordine și ierarhie sunt independente de toate sistemele posibile ale binelui și răului. În viziunea lui Scheler, ierarhia valorilor își află legitimitatea într-o facultate a priori a spiritului uman. Conform unei asemenea ierarhii, fiecare valoare are un rang ideal bine fixat, determinat, cum am arătat mai sus, de esența ei, rang pe care îl identificăm în actul de preferință, al iubirii și urii, ce alcătuiesc nivelul superior al vieții noastre emoționale cu caracter intențional. (*Ibidem,* p. 273)

Cercetând relațiile apriorice între „nivelul valorii" și „purele" suporturi ale valorilor, Scheler distinge două tipuri de ierarhii: una care ordonează valorile în funcție de „suporturile-esențiale"; o alta, după cele „pur materiale", care cuprinde „seriile-de-calități-axiologice" numite și «modalități-axiologice». (*Ibidem,* pp. 120-121) În opoziție cu a doua, prima ierarhie, formală, include opt clase sau grupe de valori, după cum urmează: valorile persoanei și valorile reale; valorile proprii și valorile celuilalt; valori ale actelor, funcțiilor și reacțiilor; valorile stării de spirit, ale conduitei și ale succesului; valorile vizării intenționale și cele de stare; valorile fundamentului, ale formei și ale relației; valori individuale și colective; valori în sine și valori consecutive. În interiorul fiecărei grupe, dintre cele precizate, valorile în multitudinea și diversitatea lor sunt poziționate ierarhic, în funcție de relațiile apriorice dintre suporturile proprii. De pildă: valorile persoanei sunt superioare valorilor reale; valorile colective (privite ca experiență trăită de o comunitate) sunt superioare celor individuale; valorile actelor sunt superioare celor ale funcțiilor și ambele sunt superioare celor ale reacțiilor de răspuns la stimuli etc.

Scheler consideră că mult mai importante decât toate relațiile apriorice sunt cele referitoare la ierarhia determinată de sistemele de calități ale valorilor materiale – sisteme numite „modalități-ale-valorii". Ele constituie, de fapt, apriori-ul material ce fundează deosebirea scheleriană a valorilor, discernământul preferențial și respingerea formalismului kantian. Este important de subliniat că Scheler propune nu o ierarhie definitivă a principalelor tipuri de modalități axiologice sau a claselor de valori, cum am putea să le numim astăzi, ci una posibilă, care arată după cum urmează: pe cea dintâi treaptă ierarhică se află *valorile agreabilului și dezagreabilului* (plăcutului și neplăcutului), corespunzătoare percepției afective, senzoriale (bucuria și ura); urmează *valorile vitalității* subordonate sentimentului vigorii fizice a omului; *valorile spirituale,* care includ valorile estetice, juridice, etice și valorile teoretice; pe cea mai înaltă treaptă ierarhică se plasează *valorile sacrului și profanului.* Aceste valori nu reprezintă o clasă specială de „obiecte-absolute", ci toate obiectele date din sfera absolutului. Ele au însușirea, între altele, de a fi complet independente de felul în care este considerat sacrul în cadrul diferitelor culturi, popoare și perioade istorice. (*Ibidem*, pp. 125-129) Recunoaștem în această teză aderența lui Scheler la ideea conform căreia specificul unei culturi rezidă, între altele, în modul particular de întrupare a valorilor.

Fenomenologia scheleriană ne atrage atenția că toate modalitățile axiologice, menționate mai sus, comportă ele însele o ierarhie apriorică, antecedentă seriilor de calități care le aparțin. Ca urmare, valorile nobilului și corelatele lor, ale vulgarului, constituie o serie axiologică superioară celei a plăcutului și neplăcutului; valorile spirituale sunt superioare celor ale vitalității; valorile sacrului și profanului sunt superioare valorilor spirituale și corelatelor acestora. După cum observă un exeget într-o lucrare apărută recent, s-ar putea concluziona că „dacă diferitele modalități valorice sunt date printr-o simțire intențională corespunzătoare lor, o simțire, care, așa cum afirmă în mod repetat Scheler, este dată independent de corp și de Eu, această simțire trebuie atribuită Vieții înseși, ca entitate metafizică. Astfel se întemeiază unitatea și ierarhia valorilor, dar și obiectivitatea acestei ierarhii, independența ei de orice subiect capabil să aibă o cunoaștere a valorilor". (Claudiu Baciu, *Op. cit.*, p. 89)

Esențială și constantă în filosofia lui Scheler, tema ierarhiei valorilor implică direct cunoașterea valorilor, care se realizează în percepția afectivă intențională prin acte și funcții emoționale specifice, complet diferite de orice percepție rațională și gândire. Este o modalitate de cunoaștere ce se concretizează atât în percepția internă (ca atitudine „reprezentativă") și observație, cât și mai ales în trăire, în raportul direct cu lumea, în actele de *preferință*, de iubire și ură prin care ni se dezvăluie lumea valorilor, corelațiile dintre ele și ordinea lor ierarhică. *În ceea ce este dat prin aceste acte constă conținutul a priori.* În funcțiile emoționale proprii experienței trăite – spune Scheler – se edifică „preferința" și „subordonarea", care alcătuiesc un etaj superior al vieții emoționale intenționale și ne permit sesizarea, în atari funcții, a înseși ierarhiei valorilor, superioritatea sau inferioritatea lor. (*Ibidem,* p. 272) „Preferința" și „subordonarea" nu sunt câtuși de puțin activități tendențiale, cum este, de exemplu, „alegerea". Aceasta presupune întotdeauna unele acte antecedente preferinței, care nu se reduc la o atitudine pur afectivo-perceptivă, întrucât formează o clasă aparte a experienței trăite ca acte emoționale. Putem face o „alegere" în sens strict, între anumite comportamente (conduite), după cum putem „prefera" un bine altuia, un timp frumos unuia urât, o simfonie în locul alteia etc. Întotdeauna, însă, preferința se leagă imediat cu „materialul-axiologic trăit afectiv", independent de lucrurile care îi servesc drept suporturi și care nu presupun, cum se întâmplă în cazul alegerii, reprezentarea finalității ori scopului, care angajează reflecția și voința. Prin urmare, în accepțiunea lui Scheler, preferința nu ține de planul cunoașterii raționale și nici de cel tendențial. Preferința, ca experiență trăită, aparține clasei actelor intenționale, în sensul riguros al termenului, și, ca atare, ele sunt „orientative" și „semnificative". Aceste funcțiuni intenționale ale percepției afective le putem corela cu iubirea și ura, în grupul „actelor emoționale". Dar iubirea și ura sunt „reacții-răspuns" la diverși stimuli, ceea ce le distinge de preferință. Mai mult, preferința presupune cel puțin vizarea intențională a unei *pluralități* de valori percepute afectiv, pe când iubirea și ura se orientează către o singură valoare. (*Ibidem,* p. 273)

O paranteză trebuie să deschidem aici pentru a menționa cel puțin ideea că întreaga operă a lui Scheler este străbătută de tema iubirii, dezvoltată într-o metafizică axată pe noțiunea *ordo amoris.* (Vezi: *Ordo amoris,* în *Schriften aus dem Nachlass*, Bd. 1, zur Ethik und Erkenntnislehre, Francke Verlag, Bern, 1957.) Este vorba despre o ordine a lumii, înțeleasă ca ordine a lui Dumnezeu, fundată pe principiul iubirii, care mișcă toate lucrurile în lume, inclusiv omul, în sensul desăvârșirii valorice potrivit cu esența, cu arhetipul lor originar. Esențele lucrurilor, ca centre ale iubirii, sunt de fapt valorile structurate într-o ierarhie, pe care omul o sesizează și o cunoaște prin actul iubirii năzuitor către divinitate, întrucât ierarhia valorilor însăși este orientată spre divin. Ca mișcare de la o valoare ierarhic inferioară la o alta superioară, iubirea îl ajută pe om să-și contureze viziunea personală despre lume; ordinea iubirii și urii îi configurează mediul moral, destinul lui ca individ și caracterizează ethosul unei comunități și al unei epoci istorice. Rezultă că, pentru Scheler, relațiile omului cu lumea nu pot fi altfel decât fundate pe valori.

Caracterele specifice ale iubirii și urii, relațiile dintre ele precum și relațiile lor cu percepția afectivă și preferința, cu tendința și modurile lor sunt analizate pe larg de Scheler într-o lucrare separată. (Vezi: *Zur Phänomenologie und Theorie der Sympathiegefühle und von Liebe und Hass*, Niemeyer, Halle, 1913.)

→

Homo sapiens

În contextul de față, reținem ideea filosofului potrivit căreia, în comparație, de exemplu, cu „răzbunarea”, iubirea și ura au un caracter „spontan”; ca acte emoționale, ele constituie un tip de „reacții-răspuns” la ființa superioară și cea inferioară a valorilor percepute afectiv, așa cum sunt date ele în preferință. (*Le formalisme*..., p. 273) În plus, prin iubire și ură spiritul nostru nu doar „răspunde” valorilor, deja percepute afectiv și eventual preferate; este vorba mai curând de actele prin care universul valorilor, în toată diversitatea, diferențierea și plenitudinea lor, accesibile prin percepția afectivă, ne este dat în experiența mai largă ori mai restrânsă. Scheler are în vedere aici ființa valorilor date, nu lumea creației, producerii și distrugerii valorilor prin actele de iubire și ură. În viziunea lui, „valorile nu pot fi nici create, nici distruse. Ele există independent de toate structurile – organice, așa cum, într-un fel sau altul, sunt accesibile ființei spirituale.” (*Ibidem*)

Prin esența sa, actul iubirii se orientează ca „răspuns” spre o valoare după ce a fost percepută sau preferată. În sesizarea valorilor, însă, iubirea joacă rolul unic al unui *detector,* constituind totodată o mișcare ce se desfășoară către descoperirea de noi și superioare valori, necunoscute încă, dar a căror ființă strălucește și luminează ființării noastre. Scheler afirmă că iubirea nu rezultă din percepția afectivă a valorilor și din preferință; dimpotrivă, iubirea le îndrumă, le călăuzește. (*Ibidem*) Și aceasta pentru că activitatea sa „creatoare” nu se manifestă față de valorile care există prin ele însele, cât mai ales în raport cu cercul tuturor valorilor care ființează și care pot fi percepute și preferate.

Față de orientările filosofice care promovează teza subiectivității și relativității valorilor, îndeosebi a celor morale, alcătuind o direcție majoră a problematizărilor în axiologie, Scheler le opune o altă perspectivă, fenomenologică, fundată pe concepția conform căreia valorile constituie „fenomene de bază”, ireductibile, date în intuiția afectivo-perceptivă. (*Ibidem,* p. 276) Ca esențe, ele sunt dispuse într-o ordine apriorică, independentă de un „subiect” sau un „Eu” empiric ori transcendental, de o „conștiință în general”; într-un fel, chiar Eul însuși este obiect al experienței trăite intențional și, în consecință, al unei „conștiințe-a-ceva” în sensul de mai sus. Atât formal, cât și ca *ipseitate,* eul este obiect al conștiinței axiologice. În consecință, subiectivitatea și relativitatea valorilor nu țin de esența valorilor, ci de condițiile variabile de realizare în viața persoanei și a comunității umane și, totodată, de capacitatea noastră de sesizare a valorilor, de structura experienței axiologice dobândite istoricește. Ca atare, Scheler susține că aparența subiectivității valorilor se explică numai prin faptul că pe baza principiului fundamental al fenomenologiei, potrivit căruia există o corelație între esența obiectului și esența experienței trăite intențional, corelație ce permite să sesizăm un asemenea obiect, toate valorile sunt date printr-un fel de „conștiință-a-ceva”, care este, în mod clar, o percepție afectivă. Altfel spus, prin esența lor, valorile cer posibilitatea unei „conștiințe” afectivo-perceptive, ceea ce nu înseamnă că Scheler susține că valorile sunt „fenomene de conștiință”.

Dimpotrivă, el respinge cu toată fermitatea teoria ce pretinde că, în esența lor, valorile sunt limitate la structura organică a omului. (*Ibidem,* p. 278) Valorile există în tot necuprinsul naturii și ni se oferă sesizării și cunoașterii; limitată este numai puterea noastră de intuiție și de cunoaștere, care îndrumă selecția cu care operăm în acțiunea posibilă de „dominare-a-naturii”. În obiectualitatea ei, natura ne înfățișează o altă realitate de fapt, „axiologic indiferentă”, în care valoarea există relativ la posibila folosire a lucrurilor de către om. (*Ibidem*) Problema constă în a ști dacă nu cumva lucrurile axiologic-indiferente pentru noi sunt, totuși, ele însele valori sau dacă nu sunt valori pe care încă nu le-am descoperit afectivo-perceptiv. Pe această bază, Scheler consideră că există „o varietate imensă de calități axiologice aparținând indivizilor, popoarelor, raselor umane și epocilor istorice, și există o sărăcie de imagini prin care oamenii le exprimă”. (*Ibidem*) Totuși, pentru om în perspectiva istoriei, ca și pentru individul concret, posibilitatea dezvoltării percepției afective a valorilor este nesfârșită. Numai în măsura dezvoltării percepției afective, omul devine tot mai convins de avantajul pătrunderii în plenitudinea axiologică a valorilor. Dacă mulți oameni nu au o înclinație către lumea valorilor și dacă orizontul culturii contemporane este sărac, cauza, crede Scheler, nu constă într-o subiectivitate generală a valorilor, cât mai ales în ansamblul condițiilor ce determină intuiția lumii naturale a omului în general, dar și a celor mai multe persoane de astăzi, a nivelului nostru de civilizație. Ceea ce limitează conștiința valorilor nu este existența acestora, ci tradiția omului natural de a se orienta conștient către valorile a căror „funcție-simbolică” trimite la modul de satisfacere a cerințelor și intereselor primare. (*Ibidem,* p. 279)

Așadar, tema subiectivității și relativității valorilor, una dintre cele mai controversate în axiologie, este analizată de Scheler luând în considerație factorii subiectivi ai conștiinței axiologice, care implică, așa cum spune Nietzsche, tot ceea ce este „omenesc, prea omenesc”. Aici își află explicația diferențele axiologice între indivizi, comunități și culturi, precum și cele ce apar între simbolurile care exprimă deosebirile determinate de sesizarea valorilor, ceea ce face ca ele să nu apară la fel de „subiective” pentru toți. Deosebirile de acest tip corespund modului particular de structurare a experienței trăite axiologic în perspectiva devenirii istorice, fapt ce determină constituirea unei metafizici a valorilor, urmată de afirmarea subiectivității valorilor într-o manieră absolută, ceea ce condiționează conștiința axiologică și funcționalitatea valorilor. Prin urmare, Scheler argumentează că valorile în sine, ca esențe, sunt obiective și absolute; numai funcționalitatea lor îmbracă forme subiective, relative.

Cât privește raportul dintre valabilitatea universală a valorilor și relativitatea lor, Scheler dă o soluție în conformitate cu viziunea sa filosofică referitoare la conținuturile a priori ale spiritului uman. În opoziție cu transcendentalismul kantian, el susține că nu există nicio structură a priori universal umană. Esențele, între care valorile, nefiind dependente de o asemenea structură, sunt independente de spiritul uman, în care ele pot apărea sau pot dispărea. Ca urmare, un individ, o rasă umană sau o epocă istorică poate avea acces la unele sau alte valori, în funcție de disponibilitățile de sesizare a valorilor, de percepția acestora și experiența axiologică proprie.

O cultură este astfel o surprindere parțială a esențelor lumii, de unde rezultă caracterul ei relativ determinat de evoluția sa istorică. Orice formă a culturii ilustrează o „funcționalizare” fragmentară a „ideilor” lumii; concepția omului despre sine și despre rostul lui în univers este schimbătoare. Valorile accesibile anumitor oameni nu pot pretinde o valabilitate universală, pentru întreaga umanitate. (*Ibidem*, pp. 282-287) În acest sens, vorbim despre o relativitate a valorilor, care explică particularitățile diferențiatoare ale persoanelor, comunităților umane și culturilor. Pentru a evita alunecarea într-un relativism distructiv, Scheler găsește o soluție perfect compatibilă cu sistemul său filosofic. El spune că există o valabilitate universală a valorilor ce constă în esența lor. Aceasta acționează ca un principiu ce unește și solidarizează oamenii între ei și cu viața în general, prin faptul că resimt valorile și trăiesc în vastul orizont axiologic, integrat structural lumii cuprinzătoare a macrocosmosului.

Un atare *macrocosmos,* având o structură de esențe a priori, are drept corespondent un *microcosmos,* alcătuit din ceea ce am putea numi lumea persoanei umane. Nu este vorba de persoană în sens psihofizic; Scheler are în vedere persoana privită în sens fenomenologic, adică „esența persoanei” care „fundează toate actele diferite ca esență”. (*Ibidem*, pp. 361-362) Construcția acestui concept îi prilejuiește elaborarea unei etici personaliste, în care coabitează antropologia filosofică și axiologia într-o tentativă izbutită de răsturnare a ordinii valorice instituite de societatea pragmatică, care așază pe locul cel mai înalt valorile utilitare, instrumentale, pentru a repune pe locul ei valoarea supremă a omului.

După Scheler, persoana este centrul unitar al actelor intenționale emotivo-afective și teoretico-raționale date în conștiință prin intermediul anumitor purtători. Persoana, însă, nu este o sumă de acte diferite; ea se exprimă pe de-a-ntregul în fiecare act și „variază” prin el. Întrucât nu poate fi „parte” a acestei lumi, persoana „nu poate fi inserată decât în *fundamentul existențial* cel mai înalt”. *(Idem, Poziția omului în cosmos*, trad. de Vasile Muscă, București, Editura Paralela 45, 2001, p. 50) Fiind centru al spiritului, neobiectivabil, persoana nu este „o existență obiectuală și nici lucru, ci numai o structură ordonată de acte (esențial determinată), care se înfăptuiește permanent pe sine”. Fără a se obiectualiza, „persoana există numai în actele sale și prin ele” (*Ibidem*, p. 51), actele însele având semnificații ce se pot modifica. Dar actele sunt unica formă prin care valorile există și se concretizează, ceea ce înseamnă că persoana este valoarea cea mai înaltă a „lucrurilor” simple, superioară tuturor valorilor. În perspectivă fenomenologică, noțiunea de persoană, înțeleasă ca centru de acte intenționale, este transferabilă de la individ la comunitatea umană și chiar la persoana divină. Pe această bază, Scheler dezvoltă ideea rolului oamenilor mari în comunitatea umană, ca modele etice și de acțiune, care fac istoria imprimându-i un rol creativ în devenirea umanității. Astfel, *eroul* exprimă valorile vitale ale comunității, geniul exprimă valorile spirituale, *sfântul* exprimă valorile sacralității (divinității). Aceste modele dau autenticitate valorilor în firescul realizării lor, fără a fi voite, căutate cu orice chip, ceea ce le conferă valabilitate.

Fiind un microcosmos, în care se întâlnesc și se despart toate tipurile de esențe ale ființei (fizică, chimică, vie, spirituală), omul oferă posibilitatea de a fi studiat în el temeiul suprem al macrocosmosului. „Și de aceea ființa omului ca microteos constituie și prima cale de acces la Dumnezeu.” (*Idem, Concepția filosofică despre lume*, trad. de Alexandru Boboc, în vol. *Poziția omului în cosmos*, p. 115) Este o formă de acces prin angajare personală activă, pentru devenirea de sine și cea cosmică, pentru cunoașterea și devenirea divinității însăși. Printr-un fel de „ieșire din sine” generată de o adâncă tendință internă, care este iubirea, subiectul participă la esența obiectului, lăsându-l totuși neschimbat. Scheler îl ridică pe om de la condiția umilă de „sclav” ori servitor ascultător, la înalta demnitate de a fi „co-institutor” și „co-realizator” cu Dumnezeu „al unei serii ideale de devenire” (*Ibidem,* p. 116), care se petrece în procesul cosmic și, totodată, în el însuși. Conștient sau nu, omul participă, prin iubire și gândire la un proces de umanizare cosmică și de îndumnezeire a sa, ceea ce este surprins de către Scheler nu într-o metafizică a obiectului, ci într-o surprinzătoare și temeinică „metafizică a actului”. Persoana în om este, astfel, mărturia concentrării în concret a spiritului divin, realitate ce fundează ideea scheleriană că omul este valoarea valorilor.

Autonomismul, obiectivitatea și ireductibilitatea valorilor; distincția dintre valori, bunuri, lucruri și obiecte; postularea valorilor materiale fără a ține seama de condiționarea lor socială; specificitatea domeniului valorilor și legitimitatea acestuia prin ființarea umană; preeminența subiectului axiologic; deosebirea dintre statutul cognitiv al judecății de valoare și specificitatea cunoașterii valorii reprezintă contribuții remarcabile aduse de Max Scheler la evoluția filosofiei valorii, prin concepția sa caracterizată ca fiind o teorie a apriorismului material al valorilor. Cu toate contestările unora privitoare la natura filosofică a fenomenologiei, gândirea axiologică a lui Scheler continuă să fertilizeze filosofarea actuală în domeniu.

Note

5. *Ideen zu einer reinen Phaenomenologie und phaenomenologischen Philosophie,* bk. 1, *Allgemeine Einfuhrung in die reine Phaenomenologie,* 1st-3rd eds., ed. Karl Schuhmann, vol. 3, no. 1, of Husserliana (The Hague: Martinus Nijhoff, 1976), p. 58. Apud: Kenneth W. Stikkers, *Value as Ontological Difference, în vol. Phaenomenology of Values and Valuing,* ediția citată, p. 137.

Ce facem cu *Mioriţa* şi cui o lăsăm?

Victor RAVINI

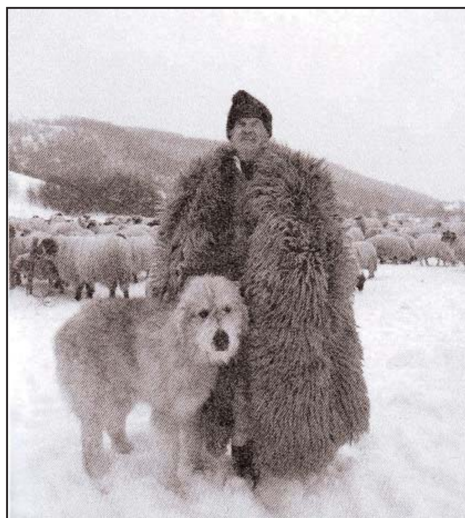
Manipularea românilor prin intermediul celui mai frumos poem românesc

Cum este posibil ca tocmai una dintre marile creaţii clasice ale literaturii universale să devină inacceptabilă în propria sa ţară?! Unde s-a mai pomenit aşa ceva cu o poezie? De unde atâta ură împotriva ei? Un poem naţional uneşte poporul. Cum se face că acest poem dezbină?... *Mioriţa* dezbină pentru că a fost răstălmăcită şi folosită ca armă în tot felul de tertipuri politice, în rivalităţi dintre savanţi şi mai cu seamă în scopul denigrării poporului român, care a creat-o şi păstrat-o. Cea mai parşivă şi nocivă teorie este aceea că ciobanul se lasă omorât, că ar fi laş, iar asta ar fi ceva tipic pentru toţi românii, care iubesc moartea mai mult decât viaţa. Ca la noi, la nimeni. Cine are interes să ne îndoctrineze cu asa aberaţie şi în ce scop? Pe cine deranjează ciobanul din *Mioriţa?* Nu *Mioriţa* să fie scoasă din şcoli, ci nălucirile vătămătoare ale câtorva somităţi orbite de propria lor strălucire, care şi-au pus frustrările personale şi propriile lor deficienţele sufleteşti sau de caracter pe seama ciobanului şi a întregii ţări. N-au vrut să vadă sensul figurat şi luminos al cuvintelor din *Mioriţa* şi ne-au băgat pe gât propriul lor pesimism şi fatalism. Orice om normal şi de bună-credinţă vede *Mioriţa* ca pe un imn închinat omului şi naturii. Oricare dintre noi ne putem minuna de măreţia naturii şi a *Mioriţei* după măsura capacităţii fiecăruia. Totul în *Mioriţa* este altfel decât pare unor ochi neatenţi. Totul este simbol. Toate câte par să fie concrete sunt abstracţiuni. Străbunii ne-au vorbit cântând şi formulând imagini poetice pline de filosofie practică a vieţii, aşa că nu putem veni noi acum să citim asemenea poezie ca pe un fapt divers din ziar, cum ne învaţă unii savanţi, oricât i-am respecta. Fiecare vers are un bogat înţeles metaforic, tainic. La o citire atentă, textul cuprinde mai multe idei decât cuvinte.

Intenţia mea este de a repune *Mioriţa* în discuţie pe baze teoretice şi metodologice noi. Este firesc că ştiinţa evoluează de la o generaţie la alta şi că noi avem azi premise mai bune pentru a înţelege ceea ce nu au înţeles înaintaşii noştri. Noi putem să reaşezăm *Mioriţa* pe piedestalul de pe care au doborât-o unii dintre cercetătorii anteriori, poate fără să îşi dea seama ce făceau. Unii dintr-ai noştri, dintre cei mai respectabili, n-au acceptat să o lase acolo unde o puseseră marile puteri europene încă de la început, când au hotărât că un popor care a creat o asemenea capodoperă de valoare universală are dreptul să aibă un stat naţional. Desigur că formarea statului naţional România i-a deranjat pe unii sau pe alţii, care nu ştim în ce măsură se mai turbură şi acum de nostalgia trecutului lor imperialist, iar Eminescu şi *Mioriţa* le stau ca ghimpi în ochi. N-au decât să le stea, steaua lor. Ei pot să ne fure pădurile, pot să ne fure Carpaţii cu totul, dar nu vor putea să ne fure *Mioriţa*.

***Mioriţa* este tot ce am luat eu cu mine,** pribeag din ţară. Am datoria să o restitui. Am vrut să aflu de ce *Mioriţa* este considerată de către unii dintre noi ca fiind dăunătoare. Analiza mea arată că nu *Mioriţa* e dăunătoare, ci interpretările ei greşite de până acum. Nu *Mioriţa* este şcoala tristeţii noastre naţionale, cum credea unul dintre cei mai mari poeţi contemporani, îndurerat de ceea ce spunea, ci procedura adesea defectuoasă cu care a fost cercetată de către unii cărturari şi care a dus la concluzii greşite, dăunătoare nouă ca indivizi şi ca naţiune. Cum bine ziceau bunicii noştri: Unde este carte multă, e şi prostie multă.

Eu nu mă consider cărturar, ci simplu ţăran *get-bi-get,* adică get şi după mamă şi după tată, aşa că scopul analizei mele este lipsit de orice pretenţie şi se limitează la cercetarea unui număr restrâns de elemente în variantele *Mioriţei.* M-am limitat la rituri şi credinţe în legătură cu moartea ciobanului şi nunta lui cosmică, în 973 de variante, atâtea câte am găsit, nici măcar jumătate dintre cele existente. În cadrul analizei, am citat şi am tradus în limba suedeză circa 1500 de versuri din variante. Nu vin cu vreo exegeză hermeneutică, ca a somităţilor care, de la înălţimea unor catedre universitare, pe care şi le-au apărat, şi-au dat unii altora note la purtare. Abordez cercetarea *Mioriţei* fără polemici, cu tot respectul pentru deficienţele fireşti din cercetarea anterioară, mai mult polemică decât ştiinţifică, şi mă sprijin pe teoriile unor specialişti de renume mondial, neimplicaţi în disputele noastre fratricide. S-au făcut multe şi jalnice erori din cercetarea *Mioriţei,* desigur nu din rea-intenţie, ci scuzabile sau de la caz la caz iertabile. Rezum aici câteva erori principale, printre multe altele prezentate în analiza de peste trei sute de pagini din carte, şi cum am încercat să le îndrept. (Pentru fluiditatea textului, am eliminat precizările bibliografice şi notele de subsol. Acestea se pot găsi în *Mioriţa – Izvorul nemuririi,* Editura Alcor EDIMPEX SRL, Bucureşti 2016, 2017. [Din această carte sunt reluate şi imaginile de la pagina de faţă şi de la cea

care urmează - n.red.]) Las altora mai tineri şi mai competenţi să ducă mai departe ştafeta datoriei noastre faţă de strămoşii care ne-au lăsat *Mioriţa* şi faţă de cultura universală. Să nu le pese de nişte cozi de topor şi ignoranţi năimiţi să denigreze *Mioriţa*, care, nemaiştiind cum să-şi îndeplinească misiunea, îi vor ataca la persoană. Cum bine zicea Voltaire: *Cel mai rău critic este cel ce denigrează pentru a-şi ascunde ignoranţa* (*Le pire critique est celui qui dénigre pour cacher son ignorance*).

Cuvântul *lege* apare în peste două sute de variante ale *Mioriţei.* Cei mai mulţi cercetători anteriori sunt siguri că este vorba de o lege juridică: Ovid Densusianu, academicianul Pavel Apostol fost Pál Erdös, Adrian Fochi, Romulus Vulcănescu, ba chiar şi Mircea Eliade, care aprobă fără rezerve concluziile marxist-leniniştilor Erdös şi Fochi. Orientarea juridică a împins cercetarea pe un făgaş greşit, ne-a împiedicat să ştim care este cauza şi scopul uciderii, despre ce este vorba în text şi ne-au minţit că atitudinea ciobanului ar fi aşa cum au priceput-o ei: exact de-a-ndoaselea. Unii dintre noi ne-am lăsat impresionaţi de autorităţile ştiinţifice şi am luat de bune aberaţiile lor. Alţii ne-am dat seama de erorile din gândirea lor şi ne-am indignat.

Cum a fost posibil ca niciun savant să nu fi verificat în dicţionar cuvântul *lege?* În toate dicţionarele româneşti, cuvântul *lege* are două înţelesuri, unul juridic şi unul religios, după cum e domeniul de folosinţă şi contextul. Dicţionarele mai ample arată că sensul juridic este relativ recent, pe când înţelesul religios este mai vechi, e singurul cunoscut în cultura populară orală şi continuă să fie dominant până chiar şi la scriitori contemporani cu noi, când vor să redea o atmosferă ţărănească. Este necesar să ştim dacă poeţii populari, autori ai variantelor *Mioriţei,* folosesc cuvântul *lege* în sens juridic sau religios, adică dacă contextul e juridic sau religios. Trebuie să ştim dacă uciderea ciobanului porneşte de la o motivare juridică sau religioasă, să ştim dacă poezia înfăţişează o acţiune juridică sau religioasă. Mesajul literar este juridic sau religios? Concluzia mea este că *lege* în *Mioriţa* are înţelesul de *nomos,* ordinea din cosmos, aşa cum au arătat Dumitru Caracostea şi Constantin Noica, dar nu au fost luaţi în serios. Sensul religios al cuvântului *lege* implică un omor cu o cauză religioasă şi un scop religios. Acţiunea ciobanilor nu are un temei juridic, ci religios. Ei practică un ritual arhaic, de iniţiere, aşa cum a afirmat Alexandru Amzulescu. Ciobanul nu este un condamnat, ci un ales pentru un ritual înălţător, cum a arătat cercetătorul Ion Filipciuc.

Sunt mai multe cuvinte şi expresii ce par nefireşti. Cercetarea anterioară nu le-a dat nicio atenţie sau le-a înţeles cum le-a înţeles. Fochi exprimă părerea unanimă că expresia *tras printr-un inel* este o comparaţie ca să ştim că ciobanul e subţirel. Nimeni nu s-a întrebat ce înseamnă expresiile din variante: *străinel ca un inel, străinel ca o lună de inel, sprintenel ca o lume de inel* şi altele. Acestea şi multe alte versuri sunt relicve ale unor metafore deteriorate. Întreg portretul ciobanului prezintă nu înfăţişarea lui exterioară, ci profilul moral şi spiritual. Enigmaticul cuvânt *ortoman* nu poate însemna bogat în turme, voinic, viteaz sau bogat, cum s-a presupus, ceea ce ar fi o informaţie redundantă, pe când în *Mioriţa* nimic nu este redundant. *Ortoman* poate exprima o însuşire lăuntrică. Însuşirile aparent concrete ale ciobanului sunt simboluri pentru ceva abstract, legat de procedurile de iniţiere. Metaforele reconstituite dezvăluie că ciobanul a trecut printr-un rit de iniţiere, care îl califică pentru ritualul de pasaj spre cea mai înaltă treaptă iniţiatică, o moarte rituală simbolică şi o nuntă cosmică, nunta sfântă, binecunoscuta hierogamie. Din mai multe versuri rezultă că el poate juca rolul unui erou mitologic, care reînnoieşte lumea.

S-a tot spus că poemul naţional înfăţişează lupta de clasă, conflicte regionale dintre ciobani, criminalitate, hoţii, invidie şi ura împotriva străinului. Nimeni nu s-a întrebat:

- Cum pot ciobanii să fie din trei regiuni diferite, şi totuşi sunt fraţi? Eu consider că ciobanii, proveniţi din diferite regiuni, sunt înfrăţiţi într-o frăţie profesională cu o coeziune sacră. Cine a mai pomenit să existe clase sociale între fraţi sau într-o frăţie profesională?

- Cum pot ei să fie fraţi sau veri primari, şi totuşi unul este străin? Consider că personajul principal este văzut ca un înstrăinat, fiindcă el este individualist şi se simte mai acasă în sfera muzicii, poeziei şi stelelor.

S-a afirmat că *Mioriţa* este un bocet, un program de înmormântare pentru bărbaţii tineri neînsuraţi, ca să nu se facă morţii strigoi şi să-i sperie pe cei vii (Dumitru Caracostea, Constantin Brăiloiu, Adrian Fochi, Mircea Eliade). S-a tot zis că moartea ciobanului are cauze economice, juridice, sentimentale şi că prezintă o realitate documentată istoric (Nicolae Iorga, Ovid Densusianu, George Călinescu, Erdös, Fochi, Gheorghe Vrabie, Liviu Rusu, Vulcănescu, Eliade). Unii văd cauze multiple ale omorului şi îi văd pe cei doi ciobani ca judecători şi, totodată, exploataţi revoltaţi, bandiţi sau rivali amoroşi, iar personajul principal al poemului naţional e condamnat la moarte pentru fapte rele, pe drept sau pe nedrept (Erdös, Fochi, Vulcănescu, Eliade). Orientarea juridică a cercetării consideră că totul corespunde cu realitatea etnografică şi juridică, ciobanii fiind cunoscuţi de autorităţi ca hoţi şi criminali. Această generalizare nu se bazează pe vreo statistică, ci pe prejudecăţi de orăşeni. Cu atât mai condamnabilă este afirmaţia că hoţii şi criminalii din *Mioriţa* ar reprezenta întreg poporul român. Nu pot şti de ce articolul *Mioriţa* din *Kindlers Neues Literatur Lexikon,* bazat pe o bibliografie ce cuprinde treisprezece cercetători, nu menţionează orientarea juridică şi nici contribuţia lui Mircea Eliade la studiul *Mioriţei.*

→

Homo sapiens

Este necesar să ştim ce fel de acţiune este în *Mioriţa*, ce rol are ciobanul acolo, în ce situaţie este şi despre ce e vorba. Altminteri, nu putem înţelege atitudinea şi răspunsul lui – şi nici mesajul *Mioriţei*. Trebuie să ştim dacă *Mioriţa* prezintă un omor ritual adevărat, o reprezentare teatrală repetabilă sau ceva ce se petrece în imaginaţia ciobanului. Prea mulţi au scăpat din vedere că poemul se încheie fără ca ciobanul să fie ucis.

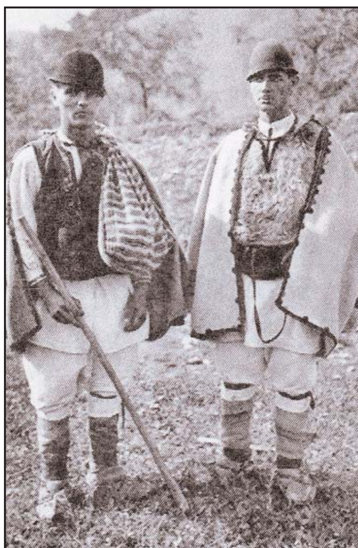
Scriitoarea Adelaïde Filleul, marchiză de Souza-Botelho, fugită la Londra când Revoluţia Franceză era să o decapiteze, a devenit activă la cel mai înalt nivel diplomatic şi a exercitat o putere neoficială asupra mai multor ţări, de la Lisabona la Moscova. Talleyrand a întrebat-o care era optimismul absolut. Această femeie, cu o asemenea capacitate intelectuală, ale cărei cărţi se reeditează mereu şi se vând bine chiar şi azi, a răspuns: „A-şi începe testamentul astfel: Dac-o fi să mor." (*Commencer ainsi son testament: Si par hasard je meurs*). La fel îşi începe ciobanul testamentul. Probabil că Jules Michelet şi toţi ceilalţi întristaţi nu cunoşteau aceste vorbe ale celebrei scriitoare, când au spus că ciobanul este pesimist.

Antropologul scoţian Victor Turner arată că aspectul modal al verbului este hotărâtor în comunicare. El analizează deosebirea dintre realitatea cotidiană şi viaţa oglindită în teatru sau în ritualuri. Omul în realitatea cotidiană face ceva (*works*), iar în teatru şi ritualuri joacă (*plays*). Acţiunea reală este dirijată de necesitate economică şi raţionalitate, pe când una teatrală e fantezie. Acţiunea adevărată este la modul indicativ. Cea neadevărată e la modul conjunctiv sau optativ şi exprimă sentimente sau dorinţe, spre deosebire de atitudinile cognitive, care cer o alegere raţională. Modul conjunctiv şi optativ, în toate limbile, exprimă o acţiune virtuală şi neîndeplinită, iar în gramatica română se amplifică cu modul condiţional. Gramatica Academiei le cuprinde în modul prezumtiv. Pornind de la Victor Turner, eu clasific variantele *Mioriţei,* după modul verbului referitor la omorul ciobanului, în trei categorii:

- mioara, cântăreţul, ucigaşii sau ciobanul vorbesc de un omor viitor, iar verbul este la modul prezumtiv – uciderea e părelnică şi nu a avut loc,
- ciobanul porunceşte la modul imperativ să fie ucis – omorul nu se efectuează niciodată,
- cântăreţul vorbeşte de omor la indicativ trecut – faptul e împlinit.

Primele două categorii concordă cu ceea ce spune Dumitru Caracostea, care respinge istoricitatea acţiunii din poezie, cu Victor Kernbach, care se îndoieşte că *Mioriţa* ar fi o poveste despre un omor îngrozitor, şi cu Amzulescu, care spune că moartea ciobanului poate fi o moarte rituală simbolică, un rit de iniţiere pentru ciobani. Analiza mea duce la concluzia că moartea şi îngroparea sunt scene de teatru, o dramă rituală, în care ciobanul joacă rolul unui personaj mitologic. În unele variante, uciderea este planificată să se facă odată la răsăritul soarelui, a doua oară la amiază şi a treia oară la asfinţit, în al treilea loc. Evident este vorba de un simulacru de ucideri, *mimesis,* ca la teatru. Cei în rolul de ucigaşi sunt fraţi buni cu ucisul sau ortaci loiali, au o etică ireproşabilă şi fac aşa cum le spune baciul, şeful lor. Când omorul este la indicativ trecut, ciobanul e un erou mitologic, reînviat de mama lui. Cercetătorii care au făcut comparaţii cu mituri asemănătoare din alte culturi au fost discreditaţi.

Mai mulţi spun că episodul cu mama ciobanului nu poate fi autentic, ci e un adaos târziu şi nesemnificativ sau chiar unul din falsurile lui Vasile Alecsandri şi trebuie scos din poezie fără să mai fie analizat

(Fochi, Vrabie, O. Densusianu). O cercetare care cenzurează materialul cercetat... Cine a mai pomenit aşa ceva?! Profesorii mei suedezi nu m-au crezut. Mi-a fost ruşine în ochii universitarilor suedezi cu iluştrii mei compatrioţi. Mama ciobanului este un personaj important în multe variante şi este de mirare cum unii, ca Vulcănescu sau Eliade şi atâţia alţii, pot trece peste acest episod ca peste ceva ce nu merită atenţie. Perspectiva genului personajelor nu s-a mai discutat până acum. Trebuie să studiem rolul mamei ciobanului pentru a înţelege deosebirea dintre concepţia religioasă sau despre univers a bărbaţilor şi a femeilor, cât şi urmările ritualului cu omorul simbolic asupra raportului de forţe sociale.

Eu ajung la concluzia că mama ciobanului se oglindeşte în divinităţile naturii cu care vorbeşte şi este o „matriarhă". Ea şi divinităţile ei nu au un echivalent masculin. Cu referire la Louis Bouyer, textul prezintă o societate arhaică, în care nu există vreun patriarh, ci doar o „matriarhă". *Mioriţa* poate înfăţişa o vreme când bărbaţii preiau rolul primordial în practica religioasă şi astfel se face trecerea de la matriarhat la patriarhat.

Se crede că doar mioara e fabuloasă, pe când celelalte animale ar fi reale. Unde s-a mai pomenit vreun text în care animale fabuloase se amestecă cu cele reale?! Întrucât oaia vorbeşte, trebuie să citim tot textul din perspectivă mitologică, ceea ce Fochi şi Eliade nu admit. Limbajul în *Mioriţa* e figurativ, toate cuvintele (excepţie unele adaosuri târzii) sunt poezie de cea mai înaltă calitate, sunt termeni concreţi în metafore şi alegorii cu sensuri mitologice, ce se regăsesc atât în folclorul român, cât şi în literatura cultă a altor popoare.

Eliade spune că mioara năzdrăvană este un oracol ce prezice soarta. Dialogul ciobanului cu mioara nu prezintă caracteristicile discuţiei cu un oracol, ci este un monolog interior. Mioara poate simboliza Anima, partea feminină din sufletul omului (C.G. Jung).

Cercetarea anterioară crede că mioara îi spune ciobanului să-şi cheme un câine care să-l apere. Oricine ştie că un singur câine, oricât de viteaz, nu poate să-şi apere stăpânul împotriva a doi ucigaşi. Unde este logica să îşi cheme în apărare un singur câine, când are mai mulţi? Înseamnă că nu e vorba de apărare şi nici de uciderea lui. Nu există nicio operă literară în care animale fabuloase să vorbească cu sau despre animale reale. Naratologia nu permite aşa amestec. O mioară fabuloasă nu poate vorbi despre un câine adevărat, ci numai despre un câine la fel de fabulos. Câinele poate simboliza Animus, partea masculină din sufletul omului (C.G. Jung).

Concepţia dominantă este că nunta cosmică cu sora soarelui, mândra crăiasă sau mireasa lumii e o alegorie a morţii şi că mireasa lumii e moartea, singura mireasă care n-a înşelat pe nimeni. Cercetarea anterioară decretează astfel că absolut toate femeile măritate îşi înşeală bărbaţii. Cercetătorii care au avut o altă perspectivă asupra femeilor şi au comparat mândra crăiasă din cer cu zeităţi din alte mitologii au fost excomunicaţi din viaţa culturală.

S-a crezut că fata frumoasă de pe munte este o femeie adevărată, iar moartea ciobanului e rezultatul rivalităţii dintre ciobani pentru favorurile ei, la fel cum se ştie de la tribunal că s-a mai întâmplat prin Carpaţi (O. Densusianu, Erdös, Fochi, Vulcănescu, Eliade). Amzulescu & Fochi, Chiţimia, Vrabie afirmă că ea era la început o fată de maior, pe care poporul în cele din urmă a urcat-o în cer şi a făcut-o fiinţă mitologică, sora soarelui. Analiza sinoptică a variantelor arată că evoluţia a fost invers, variantele cu fata de maior sunt mai noi şi deteriorate, faţă de cele cu divinităţi solare, mai bine păstrate şi mai vechi.

Cercetarea anterioară a *Mioriţei* este viciată de erori metodologice şi de definiţii defectuoase sau defectuos aplicate. Lucian Blaga, în *Geneza metaforei şi sensul culturii,* face o mirabilă eroare de raţionament atunci când defineşte metafora pornind de la o explicaţie deja existentă a *Mioriţei* şi foloseşte această definiţie pentru a explica *Mioriţa*. Această greşeală de logică ştim că se numeşte cerc vicios.

Interpretările anterioare, cum că „alegoria morţii şi nunţii" ciobanului are scopul să înfrumuseţeze realitatea, contravine definiţiei alegoriei, aşa cum o precizează toţi, de două secole încoace, în diferite ţări, de la Pierre Fontanier până la Richard H. Jones, Joseph Campbell, Victor Turner, Hans-Erik Johannesson, Birger Gerhardsson, Ingemar Algulin şi orice dicţionar. Explicaţia de până acum, care susţine că ciobanul înlocuieşte moartea concretă cu o nuntă abstractă, nu se încadrează în definiţia alegoriei, fiindcă nu înlocuieşte un termen abstract cu unul concret, ci invers.

Eliade explică alegoria morţii şi nunţii în sensul că ciobanul transcrie moartea ca o nuntă pentru a o înfrumuseţa şi a învălui tragismul situaţiei. Această explicaţie nu corespunde cu definiţia alegoriei, ci cu definiţia eufemismului:

„Eufemism – transcriere care înfrumuseţează sau învăluie un cuvânt respingător sau neplăcut. (…) Folosirea de eufemisme pentru ceva care o anumită societate consideră că e neplăcut, scârbos sau înfricoşător, ca de exemplu moartea, (…) este universal răspândită." (*Nationalencyklopedin*)

Cercetarea anterioară înţelege că ar fi vorba de o înfrumuseţare, un eufemism, dar îi zice alegorie. Asta e la fel ca o falsă declaraţie vamală. Eroarea a fost făcută din nebăgare de seamă, întrucât acest eufemism are structura unei antifraze şi a fost confundat cu o alegorie. Încurcătura poate fi lămurită cu ajutorul lui Pavel Ruxăndoiu, care spune clar:

„Când eufemismul ajunge să exprime exact contrariul a ceea ce trebuie înţeles, atunci i se rezervă numele de antifrază."

„Antifrază. Mod de exprimare care constă în folosirea unui cuvânt, a unei locuţiuni, a unei fraze etc. într-un sens contrar semnificaţiei sale adevărate."

Eu constat că interpretarea cercetătorilor anteriori, a ceea ce ei numesc „alegoria morţii şi nunţii", contravine definiţiilor date alegoriei de Fontanier şi de cei numiţi mai sus. Înţelegerea cum că ciobanul îşi înfrumuseţează moartea ca o nuntă corespunde cu definiţia eufemismului, dată de enciclopedia suedeză şi de Ruxăndoiu, sau, mai exact, cu eufemismul numit antifrază. Cercetarea anterioară a luat eufemismul şi antifraza drept alegorie. Nu putem suspecta cercetătorii anteriori de o greşeală cognitivă. Este doar o regretabilă greşeală de neatenţie. De aici vine necazul înţelegerii *Mioriţei* pe dos. Definiţiile date de lucrări de referinţă din afara României şi de Ruxăndoiu nu pornesc de la o înţelegere grăbită a *Mioriţei*, ca a lui Lucian Blaga, Margareta Iordan, Mircea Eliade sau alţii, ci sunt independente de *Mioriţa* şi, deci, pot fi o bază mai sigură pentru a studia variantele în mod adecvat.

În concluzie, este exclus ca moartea şi nunta ciobanului să fie cei doi termeni ai unei alegorii. Înţelegerea acestor două episoade distincte ca un eufemism, peste care s-a pus eticheta de alegorie, este o amarnică greşeală universitară. Asta nu putea duce exegeza pe un drum drept, ci a derapat pe alunecuşul nesocotinţei şi a dus la o dezastruoasă confuzie, de unde ni se trage răstălmăcirea *Mioriţei* şi năstruşnica acuzare a românilor de pasivism, pesimism şi fatalism sau dragoste de moarte.

Ca să înţelegem nunta cosmică, este important să ştim dacă sora soarelui, mândra crăiasă sau fata de crai sunt cuvinte care înlocuiesc moartea, cum s-a crezut până acum, sau sunt metafore care înseamnă altceva. Trebuie să ştim cine este fata de maior sau fata frumoasă din alte variante, dacă aceasta e o fată în carne şi oase, dacă ciobanul e ucis pentru a rezolva un „conflict erotic", „rivalitate amoroasă", „din motive sentimentale". Fără să clarificăm identitatea acestui personaj care apare sub mai multe înfăţişări, nu putem înţelege ce rol are în acţiune şi nici ce vrea ciobanul. Eu clasific toate aceste personaje feminine pe o scală de la cer la pământ. Cele din josul clasamentului rămân păstrătoare ale unor simboluri solare. Fata de pe munte este apariţia (hierofania) unei divinităţi. În cer sau pe pământ, toate sunt divinităţi mitologice, cereşti (uranice) sau pământeşti (chtonice). În toate variantele, este vorba de însurătoarea cu divinitatea (hierogamie). Mireasa aceasta poate fi sufletul omului, pe care Meşterul Eckhart sau Ioan al Crucii îl numesc femeia, ea sau mireasa-suflet (*the "Bride Soul"*).

→

Homo sapiens

În legătură cu greșit numita alegorie a morții și nunții ciobanului, unele interpretări au confecționat un portret jignitor al caracterului românilor, ceea ce pe bună dreptate a provocat indignarea tuturor. Pentru a evita jignirile și indignarea, unii cercetători au găsit soluția că alegoria morții și nunții sunt versuri inventate de Alecsandri și le exclud din cercetare (Caracostea, Fochi). Concepția dominantă este că această alegorie înlocuiește moartea, care e adevărată, cu nunta, pentru a ascunde realitatea tragică. Eliade a formulat cel mai clar concepția că moartea e înfrumusețată ca o nuntă, iar în felul acesta inacceptabilul devine acceptabil. După el, ciobanul înlocuiește moartea sa neferícită și absurdă cu o nuntă frumoasă, pentru a o înnobila și a îi da un sens superior și sublim.

Mircea Eliade interpretează moartea și nunta cosmică drept răspunsul ciobanului și al românilor la teroarea istoriei. În acest fel, ciobanul triumfă asupra terorii istoriei, iar asta ar fi tipic pentru toată istoria României. Așadar, după Eliade, românii ascund ce nu le place din istoria lor și prezintă realitatea înfrumusețată, cum fac și evreii în Biblie, zice el. Lucian Blaga explică atitudinea pasivă a românilor ca fiind condiționată de geografia frumoasă a României, iar Eliade ca fiind cauzată de istoria tragică a țării. Interpretările lui Blaga și Eliade se completează reciproc. După ei, atitudinea resemnată, contemplativă, introvertită și transfigurarea realității istorice sunt condiționate geografic și istoric, e ceva tipic în firea românilor, deci suntem predestinați. Teoria predestinării geografice sau istorice este considerată fatalistă, neștiințifică și a fost exclusă din lumea universitară.

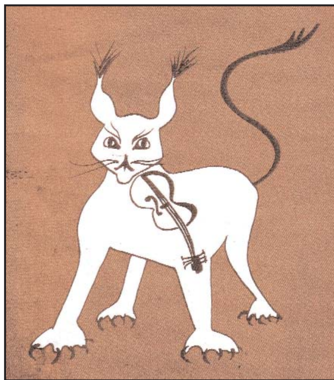
Pornind de la Nelson Pike, care explică metafora universală *the "Bride Soul"*, eu consider că toate miresele din variantele *Mioriței* pot fi termeni-imagine într-o alegorie al cărei termen abstract e sufletul ciobanului, adică al omului în general. Divinitatea din cer sau fata de pe munte, cu care el se însoară, pot fi o proiecție a propriului său suflet. El transpune unirea cu Mireasa-Suflet (*the "Bride Soul"*) pe întreg universul, adică se eternizează în univers. Omul conștientizează sufletul său și esența divină a universului, își externalizează sufletul descătușat de corp și îl proiectează pe cer. Cerul în *Miorița,* ca în toate mitologiile, este un termen-imagine, care metaforic simbolizează sfera metafizică invizibilă, unde unii au căutat divinitatea cu telescoape și rachete, pe când alții o găsesc în suflet.

În toate variantele *Mioriței,* este vorba de nunta ciobanului cu o divinitate în cer sau pe munte. Mireasa de pe munte poartă câte un obiect ca simbol solar, care o asociază cu mireasa din cer. În cele mai deteriorate variante, unde fata e descrisă ca o ființă în carne și oase, se păstrează o imagine din ce în ce mai pământeană a unei ființe mitologice din cer.

Pornind de la James Hillman și Joseph Campbell, eu cred că nu poate fi vorba de o aventură într-un peisaj geografic sau astronomic. Totul se petrece într-un peisaj fabulos din sufletul ciobanului. Sub toate chipurile miresei, este aceeași divinitate, uneori uranică, alteori chtonică, iar nunta e întotdeauna o hierogamie, oricât s-au știrbit versurile și imaginea ei.

Pasajul cu greșit numita alegorie a morții și nunții, totodată greșit înțeles ca un eufemism, este compus din două alegorii distincte, diferite. Una simbolizează renunțarea la grijile materiale, iar cealaltă, însurătoarea cu o divinitate, o trăire psihologică numită mistică, foarte cunoscută în istoria religiilor și bine studiată de psihologia religiei. Moartea ciobanului este aceeași metaforă pe care o folosesc filosoful Plotin, apostolul Pavel din Biblie și mulți alți mistici, pentru a spune că ei se îndepărtează de lumea materială, ca să se apropie de lumea spirituală. Nunta cosmică a ciobanului este unirea sufletului cu divinitatea, binecunoscuta hierogamie.

Pornind de la mai mulți teoreticieni, eu susțin că mireasa din cer sau de pe munte este o divinitate, care oglindește sufletul omului. *Miorița* prezintă dorul omului după extrema cunoaștere a valorii sale absolute, pe care o caută printre stele și divinități. Până și Karl Marx a recunoscut în *Critica la filosofia lui Hegel,* că „Omul, în fantastica realitate a cerului... își caută și trebuie să își caute realitatea sa adevărată".

Concluzia mea este că viziunea ciobanului despre nunta sa cosmică exprimă strădania spirituală a omului de a se eterniza în cer. Ciobanul din *Miorița* nu este un individ concret, real, ci este un personaj literar care reprezintă omul în general. El este un erou literar, care, căutând divinitatea în cer, își caută propria sa esență divină. Unirea lui cu divinitatea este unirea sufletului omului cu eternitatea. Veșnicia pe care omul o acordă zeităților este nemurirea pe care și-o acordă sie însuși. Analiza mea arată că în poemul nostru național natura este divinizată, dumnezeirea umanizată, iar omul îndumnezeit. Da, asta îi poate deranja pe unii sau pe alții și mai ales pe cei cu suflet de câine râios.

S-a spus că variantele *Mioriței* prezintă diferite grade de deteriorare, cum ar fi că oaia a devenit spion (Eliade), sau adaosuri de cel mai rău gust (O. Densusianu). Dar nu prea s-a cercetat mai departe de atât.

Eu analizez versuri deteriorate fonetic, lexical și semantic, le sortez pe o scală relativă, astfel încât apare limpede că toate modificările au fost făcute în aceeași direcție, chiar și cele reușite poetic, s-a alunecat de la o înțelegere mitologică la una lumească, de la *mythos* la *logos,* de la sacru la profan. Din ce în ce mai puținele aspecte mitologice și poetice au fost eclipsate de aspecte materialiste, ceea ce a creat confuzii printre țărani și cercetători. Pornind de la filosoful danez Knud Ejle Logstrup, care arată cum catastrofele politice, sociale și economice degradează mentalitățile, eu cred că exploatarea crâncenă a țăranilor români, sistemul de impozite și răpirea pământurilor de către niște hoți (*voleurs*), explicate de Marx în *Capitalul,* au fost catastrofe ce au putut face ca întregul fel de a gândi al țăranilor români să fie întors pe dos. După ce li s-a luat țăranilor pământul, tot ce aveau și nu le-a mai rămas nici măcar speranța, cine se mai gândea la stele și la nemurirea sufletului? Aceasta i-a putut face pe unii dintre ei să înțeleagă *Miorița* pe dos și să adauge într-o variantă sau alta improvizații personale, nesemnificative pentru totalitatea materialului cercetat. Este de neînțeles cum au putut unii cercetători, ca Vulcănescu, să le ia drept semnificative și să facă generalizări neîntemeiate.

Cercetătorii datează crearea *Mioriței* între secolul al XVIII-lea (Nicolae Iorga) și vremea dacilor (Ion Diaconu, Erdös și alții). Argumentarea lor este insuficientă. Adrian Fochi afirmă la pag. 420 că „*Miorița* oglindește un stadiu destul de vechi…", iar la pag. 544 că „La baza *Mioriței* stă un fapt real. Faptul s-a petrecut într-o epocă istorică relativ nouă". Ori e albă, ori e neagră… După Eliade, *Miorița* oglindește întreaga istorie a României, cu „nenumărate invazii barbare de la sfârșitul antichității până în Evul Mediu" și „vecinătatea marilor puteri militare dinamizate de fanatisme imperialiste" (Eliade). Eu mă întreb: cum puteau dacii să știe înainte de războaiele cu romanii că va veni „teroarea istoriei" cu invaziile din Evul Mediu și ce a mai urmat?!

Toate datele concrete din metafore și alegorii au de bună seamă o legătură directă cu societatea care le-a creat, deci fac posibilă o datare relativă a compunerii *Mioriței.* Eu încerc o datare pe trei criterii: 1. elemente care se pot relata la indoeuropeni, 2. la pre-indoeuropeni, 3. perspectiva genului. Concluziile din aceste trei unghiuri converg spre o datare a creării *Mioriței* începând cu epoca dinaintea venirii indoeuropenilor, la care s-au făcut modificări ulterioare. *Miorița* poate fi mai veche decât Gânditorul de la Hamangia și femeia lui.

Așa-zisa Urballade poate fi veche de 7000 sau 8000 de ani, poate corespunde cu trecerea de la matriarhat la patriarhat și conține unele elemente ce pot proveni din cea mai veche societate de vânători arhaici. *Miorița* poate fi creată în epoca de piatră, cam în aceleași vremuri în care s-au făcut marile descoperiri fundamentale, de care vorbește Claude Lévy-Strauss: domesticirea animalelor, agricultura, ceramica și țesutul.

În concluzie: Nu este posibil să credem în criminalitatea din *Miorița,* iar eu nu cred nici că asemenea interpretări ar fi intenționat răuvoitoare. Sunt doar insuficient gândite, sunt o eroare de raționament. Nu putem crede nici în interpretările pesimiste și fataliste ale unor savanți care și-au proiectat propriile frustrări și suferințe sufletești pe ciobanul din *Miorița* și pe întreaga țară. Cei ce denigrează *Miorița* poate că nu sunt conștienți că denigrează întreg neamul românesc și că stima noastră pentru ei se clatină. Pesimismul, fatalismul și resemnarea nu pot fi în sângele unui popor ai cărui strămoși trăgeau cu săgețile în norii de pe cer, înfruntând astfel zeul care tuna și fulgera, după cum știm de la părintele istoriei, Herodot, cetire.

Tot ce au făcut românii dintotdeauna dezminte dogma tristeții naționale, combătută de George Călinescu și de mulți alții. Însă rațele măcăne mai tare decât cântă ciocârlia. E timpul să eliminăm această dogmă dușmănoasă față de națiunea noastră, să reevaluăm *Miorița,* să o eliberăm din monopolul „totalitarismului științific" și să o redăm școlilor noastre și, deopotrivă, culturii universale.

Lacrima Anei

Nicolae Dabija a mai fost prezent în această rubrică, de aceea nu mai repetăm prezentarea sa biobibliografică – oricum, mult prea întinsă (peste 70 de volume, de versuri, eseuri, romane, publicistică, manuale școlare etc.) pentru spațiul obișnuit al rubricii. De data aceasta, reluăm două poeme din volumul *Psalmi de dragoste,* apărut în 2013 la Editura Detectiv literar, București.

Ciornă

Îmi zidesc [în lipsa Anei] lacrima în zidiri;
nu mai am vise, doar amintiri;
stau îngropat [...] în amintire:
ca în zăpezi o mănăstire.

În tinda cârciumii dintre gutui
un sfânt și-a lăsat nimbul în cui,
florile uscate le vezi în pridvor:
cum își mănăstiresc miresmele lor.

Meșteri

Biserica se dărâmă peste zidari.
Sânge-amestecat cu var. Rugi cu sudalme.
Manole-și poartă Ana prin altar,
de parcă-și duce sufletul pe palme.

Doar sângele din ei, el îi mai ceartă
când zidul îi mai mursecă-ntre colți.
Ca un mortar, durerea leagă cer de piatră,
doar ea mai face varul să nu se surpe-n bolți.

Acum când meșterii-n pripeale s-au ascuns
cu tot cu răni, cu-aripi de lemn și nume,
nu moare nimeni niciodată îndeajuns,
în câte-o lacrimă retrași privind la lume.

Homo sapiens

#Mioriţa..., pleiada şi gaşca

Mihaela MALEA STROE

Preliminarii

O plimbare prin labirintul de străzi, uliţe şi fundături *google* mi-a oferit deunăzi o descoperire sinistră: există o asociaţie *Anti-Mioriţa* şi o petiţie (https://www.petitieonline. com/signatures/anti-miorita/start/0) iniţiată de (chiar ei se prezintă astfel) „o mână de indivizi". Indivizii îşi propun o „misiune" salvatoare de neam: „poporului român i s-a inoculat *conceptul de acceptare* a Invidiei, Resemnării, Laşităţii şi Sacrificiului. Acest fapt ne aduce un real prejudiciu de mentalitate, evoluţie şi moralitate. Propunem înlocuirea acestui neajuns cu adevărate *valori reformatoare* precum Responsabilitate Civică, Curaj, Asumare, Unitate, Respect şi Empatie. Campania pe care o desfăşurăm are ca obiectiv scoaterea din programa şcolară preuniversitară a baladei *Mioriţa* şi a celorlalte opere care asigură continuitatea şi perpetuarea principiilor acesteia."

Sună a (nou) limbaj de lemn? Sună! Dar nu e vina indivizilor că nu înţeleg cum stau lucrurile (au dreptate într-o privinţă: *Mioriţa* este un text mult prea complex pentru a fi studiat în gimnaziu) şi nici că, în contradicţie (doar demagogică sau patologică deja?) cu ei înşişi, se dezic de „Responsabilitate Civică, Curaj, Asumare" etc., semnând petiţia „anonimă" ca eroii caragialieni!

Tot un „curajos", pitit bine după blog şi pseudonim, un anume „pătrăţosu", scria încă din 2007: „Dacă ciobănaşul respectiv ar fi trăit în altă parte a lumii şi cineva i-ar fi atacat turmele, ar fi pus mîna pe sabie sau puşcă. Şi-ar fi apărat «ţara şi nevoile şi neamul», fără să dea în scrînteala de a se apuca să vorbească cu o biată oaie. Violent, dar consecvent! Ciobănaşul? Un smiorcăit fricos, laş, dar verbos nevoie mare!" (https://patratosu.wordpress.com/2007/08/09/miorita-laie-laie-bucalaie/). El însuşi „verbos nevoie mare", „pătrăţosul" a pornit nervos şi veros în vajnica lui „misiune" anti-mioritică mult înaintea „indivizilor" cu petiţia. Ca un dulău ciobănesc căpiat care îşi confundă rostul: în loc să pună pe goană agresorii, latră, mârâie, îşi arată colţii, dându-se la turmă şi la păstorul paşnic. Şi instigă la violenţă, preferând ciobănaşului înţelept unul „violent, dar consecvent!"

Manipulatori (sau să zic noua generaţie de „culturnici"?) sunt şi alţii: au staif, au „metodă", sunt vizibili şi au pornit războiul cu *Mioriţa* (respectiv cu aşa-zisul „fatalism mioritic" inoculat – e teza lor de bază! – în şcoală) mai demult. Nu m-am învrednicit atunci să scriu, mulţumindu-mă să atrag elevilor mei atenţia asupra nedreptăţii care i se face baladei şi asupra interpretărilor tendenţioase, răuvoitoare.

M-am întors, după coliziunea cu asociaţia antimioriticilor, asupra problemei şi am căutat „fatalism mioritic" pe *google:* peste 15.500 de rezultate într-un sfert de secundă! Am selectat câteva articole şi am constatat că, acelora cărora le stă în gât *Mioriţa,* li se potriveşte-mănuşă în (pseudo)argumentările lor o singură definiţie a fatalismului: „Fatalismul neagă rolul activ al maselor în istorie, considerând că intervenţia omului în dezvoltarea societăţii este inutilă, că omul este o marionetă a legilor implacabile ale istoriei." De ce tocmai această definiţie? Întrucât ei acuză că, din pricina baladei, vezi Doamne, poporul român este fatalist, nu „participă", nu reacţionează, nu se implică etc., etc. Definiţia fatalismului potrivit perspectivei din care abordează ei „efectele" baladei a apărut în... *DLRLC* (1955-1957), preluată din *Lupta de clasă* (1953, nr. 9, 118). Pentru cine ştie ce era „lupta de clasă" în acei ani, orice comentarii sunt de prisos.

Într-un articol din *Dilema veche,* Ioana Bot perorează, imaginându-şi un soi de monolog lăuntric al românilor: „Noi nu ne revoltăm, căci, precum ciobanul din *Mioriţa…*; noi nu respingem judecata nedreaptă, atacul duşman, pentru că nici ciobanul din *Mioriţa…*; noi nu credem sfaturilor specialiştilor (străini sau cel puţin şcoliţi în străinătate), pentru că şi ciobanul din *Mioriţa…*" Modul acesta de abordare este ilar-tendenţios. Parcă îi şi vedem pe români, în decembrie '89, cugetând îndelung, recitind sau recitând pe îndelete *Mioriţa* şi întrebându-se: „Să protestăm? Să nu protestăm? Ce-ar face baciul în locul nostru? Hai, totuşi, să ieşim în stradă, să ne revoltăm, să nu fim fatalişti! *Şi de-o fi să mor...* Asta e! *No, hai!* Jos comunismul! Jos dictatura!" Mulţi chiar au murit atunci. Precum se vede, pe unii dintre beneficiarii schimbării i-a lovit amnezia! Şi dacă „mioriticii" anticomunişti din '89 au fost deja uitaţi, cum să ajungă memoria scurtă a antimioriticilor până la aceia care, la începuturile visului bolşevic, au luptat pe viaţă şi pe moarte, în munţi, cu acelaşi duşman? Sau la aceia care s-au revoltat în noiembrie '87 la Braşov? Sau la alte revolte şi lupte grele, din istoria noastră încă şi mai îndepărtată?

Pentru cei ce gândesc problema *Mioriţei* în termenii Ioanei Bot, se impun câteva întrebări. Balada a fost descoperită pe la mijlocul secolului al XIX-lea. A durat ceva vreme până să pătrundă în manuale, să se generalizeze studierea ei... Cât de iute să fi „tulburat" creierele învăţăceilor aşa încât un întreg popor să devină, la unison, fatalist? Au fost românii mai răzvrătiţi, năbădăioşi, revendicativi înainte de a se studia la şcoală *Mioriţa* şi – hopa! – s-au „înmuiat" tocmai de-atunci încoace?!

Ne mai îndeamnă Ioana Bot „Să nu mai vorbim cu oile, aşadar", neştiind, pesemne, că „pătrăţosul" i-a luat-o cu zece ani înainte în ridiculizarea penibilă a acestui aşa-zis „obicei". Coincidenţă să fie?

Mă întreb când, oare, aceşti binevoitori în a „corecta" obiceiuri nocive îşi vor extinde influenţele şi asupra culturii indice, pretinzându-le imperativ localnicilor să nu se mai confeseze copacului „şapte frunze"?

În aceeaşi revistă... alt războinic (al luminii crepusculare... de la apus? Sau de la răsărit?): Florin Iaru, cu o miştocăreală de zile mari (şi negre) la adresa *Mioriţei,* la adresa „nefericitului cioban abulic" pe care îl teleportează forţat în contemporaneitate. („Ca să ajungi âl mai primul de pe colinele blînde ale lui «deal-vale» trebuie să te zbaţi, să munceşti, să te descurci. Trebuie să ai talent de antreprenor. Unde aţi mai văzut antreprenori melancolici şi fatalişti? Poate doar la psihiatru!") Dacă ar fi să i se răspundă în aceeaşi notă... „ludică", replica ar fi simplă: „cine zice, âla este!" (nefericit, abulic, melancolic...). Nu şi fatalist – că domnul Iaru nu stă cu braţele crucis aşteptând judecata de apoi – îi apucă de brâu şi pe cioban, şi pe autorul anonim şi colectiv, şi pe Blaga... şi unde nu mi ţi-i izbeşte cu mânie (*oops!* era cât pe ce să zic „proletară"!) de oiştea carului literar postmodern până la... apus (de soare, desigur).

Ar fi şi o variantă mai nobilă, mai elegantă de răspuns (nu doar pentru Iaru). A scris Vianu Mureşan o carte bună intitulată *Autoportrete în oglinzile cărţilor.* „Autoportrete", întrucât fiecare cititor se vede, în fond, pe sine în ce şi mai cu seamă în *cum* citeşte. Se oglindeşte şi se autoportretizează prin hermeneutica lecturii. Altfel spus, citeşti... *după chipul şi asemănarea* ta.

„Nu recunosc în celebra baladă nimic din lumea noastră", mai zice Iaru.

Ba da, cum să nu??! Sar în ochi asemănările! Aceeaşi invidie distructivă (ce atâta interes pentru *Mioriţa*?!), aceeaşi ţintă a răufăcătorilor (păstorul „mai ortoman", paşnic şi înţelept), aceeaşi intenţie criminală şi de jaf, cu diferenţa că sunt mai mulţi păcurari agresori, cu alte bâte la purtător...

În rest, atitudinea unei posterităţi demolatoare a fost de mult anticipată de Eminescu: „rele-or zice că sunt toate câte nu vor înţelege".

În orice caz, premisa de la care s-a pornit în războiul anti-*Mioriţa* este falsă... Cei care se plâng de clişee şi manipulare nu fac altceva decât să manipuleze (pe cine or putea) instaurând propriile clişee, acestea din urmă, din păcate, anticulturale.

Au existat, în timp (declanşate de opinia lui Jules Michelet privind „o trăsătură naţională: resemnarea prea uşoară"), polemici pe tema fatalismului mioritic, în care s-au angrenat cărturari de mare anvergură, polemici din care sau în urma cărora s-au născut eseuri, monografii şi studii de ţinută academică. Îi amintesc doar pe câţiva: D. Caracostea, Brăiloiu, Blaga, A. Fochi, Eliade, Steinhardt, C. Noica, Petru Ursache... De reţinut aici, ca beneficiu cultural, şi creaţiile beletristice ale unor mari scriitori care au fructificat mituri fundamentale (Sadoveanu în *Baltagul,* Lucian Blaga în *Meşterul Manole,* Valeriu Anania în *Mioriţa* şi *Meşterul Manole*...). E clar, pentru oricine priveşte obiectiv, că un text care a suscitat atâta interes prin complexitatea lui nu poate fi redus acum la un fel de *rău naţional,* decât dacă „noii" cititori refuză (pentru că aşa e *trendul* şi asta este direcţia vânturilor politice) să pătrundă esenţele. Sau poate nu sunt în stare să le pătrundă? Călinescu însuşi este luat în colimator pentru că a desemnat *Mioriţa* drept mit fundamental şi este suspectat maliţios că ar fi avut o „agendă subliminală" (Ioana Bot).

De la polemicile rodnice şi civilizate, de factură culturală, privind atitudinea fatalistă sau nefatalistă a ciobănaşului (nu e cazul să insistăm aici asupra lor), s-a ajuns în prezent la o crispare pătimaşă, ranchiunoasă, deloc academică, nici măcar elegantă, ci duhnind de la o poştă a substrat politic: *pro şi anti Mioriţa.* Nu se urmăreşte o dezbatere onestă, ci o incriminare fără drept de apel. Oare, brusc, după răzvrătirea masivă şi nemioritică din '89, românii au (re?)devenit fatalişti de nu mai ies în stradă să dărâme guverne fix când asta s-ar dori? *Mioriţa* e de vină?! Sau, după experienţa postdecembristă, românii s-au blazat pentru că au ei (multe) alte motive, reale, nu literare, de blazare când vine vorba de guvernele noastre „democratice"? E mai înţelept să-şi mai vadă şi de rosturile lor zilnice, că, dacă ar fi să fie cum îşi doresc antimioriticii şi cum ar merita cârmuitorii, ar însemna să protesteze non-stop, guvernare după guvernare... şi-atunci să vezi „paralizie" naţională!

Ioana Bot inventează o sintagmă care, în pofida sarcasmului şi vervei dispreţuitoare faţă de oricine ar gândi altfel decât dumneaei, m-a cucerit: „comportamente mioritically corecte" (se subînţelege – comportamente nealiniate celor agreate şi promovate oficial, aciuite sub umbrela lui „politically correct" şi de-aici încolo e limpede că discursul autoarei vizează nu atât literatura/cultura, cât o atitudine socio-politică a „mioriticilor" de care ea e *deeply* nemulţumită). Frustrarea nu vine atât din pricină că norodul mioritic nu (mai) reacţionează protestând, cât din pricină că nu reacţionează atunci când s-ar dori asta din partea unora sau altora dintre cei aflaţi sau aspiranţi la putere. Nu reacţionează conform unei anumite expectative politice a momentului, nu participă la jocurile mlăştinoase ale politicienilor, şi-atunci trebuie luat în vizor, etichetat, blamat, ridiculizat, acuzat, dezactivat, resetat... prin mijloace mult mai subtile decât un demodat kalashnikov. O izbândă (măruntică, dar izbândă) – asociaţia *Anti-Mioriţa,* „mâna de indivizi" (altădată s-ar fi numit „un grup de tovarăşi") care deja s-au lăsat resetaţi fără să ştie lămurit cărui ţel servesc.

Am căutat pe *google* un articol, un eseu – măcar unul! – bine structurat, elegant ca exprimare, semnat de un nume cu o reală rezonanţă culturală, care să mă convingă de justeţea concluziilor trase de antimioritici, să pot spune, citindu-l, „aferim, jos pălăria!" N-am găsit nicio analiză consistentă, serioasă, cu argumente de natură etică şi estetică, „pe text", care să susţină credibil teza lor.

→

Academiei, colț cu Edgar Quinet și strada Biserica Enei (II)

Constanța VAIDA HALIȚĂ

Gheorghe Simotta a absolvit școala primară în Vlaho-Clisura și apoi liceul românesc (aromânesc) din Bitolia. La acest liceu, un focar de cultură, au învățat printre alții și Stere Becu, arh. Constantin Iotzu, Arghir Culina. Simotta s-a bucurat de îndrumarea unor pictori de biserici aromânești. Dar cum lumea largă își reduce câteodată dimensiunile, ca prin farmec, și timpul trecut, ce pare uitat, reînvie pe neașteptate: am aflat cu surprindere, citind jurnalul profesorului Simotta, cum o frumoasă aromână, Mița, l-a părăsit pentru un alt coleg, Paul Damalide, nimeni altul decât fratele bunicului meu matern.

La terminarea liceului, în 1910, Gheorghe Simotta își asumă soarta și vine în România. Nostalgia locurilor natale îl va urmări toată viața. Veselia, dragostea de viață, de oameni, de natură, va fi totdeauna însoțită de o umbră. Anastase Hânciu, colegul său de liceu, povestește că toți purtau în suflet o grea povară, un întreg patrimoniu de veacuri, o viață de suferință, de libertate și de noblețe, împreună cu superba bogăție a unor moravuri și obiceiuri.

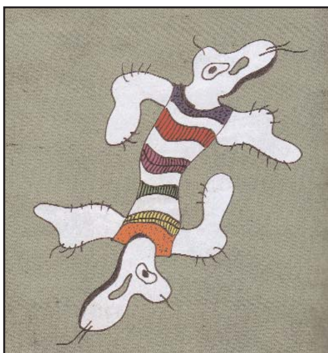
Ajuns în București, este admis la Școala Superioară de Arhitectură, sub îndrumarea marilor noștri arhitecți Ion Mincu și Petru Antonescu. Își desăvârșește cunoștințele în călătorii de studiu în străinătate. În 1916, după absolvire, pleacă voluntar pe front. Abia în 1920 își exercită profesiunea de arhitect, executând 130 de proiecte de imobile în zona Patriarhiei, Cotroceni și Parcul Filipescu. În 1942 devine profesor la Catedra de Desen Ornamental și Academic de la Arhitectură. În perioada regimului comunist, activitatea de arhitect și călătoriile sale în străinătate iau sfârșit, cea didactică, desfășurată de-a lungul a 30 de ani, și cea de grafician și acuarelist compensând această lipsă. Este apreciat de marii arhitecți ai timpului, cu care are relații de prietenie. Datorită firii sale generoase, blânde și vesele, este iubit de studenți și colaboratori. Ni-l amintim totdeauna însuflețind grupul de studenți, la agape sau în excursiile de studiu prin țară, cântând canțonete italienești ca *Gina regina.* Iată cum descrie Simotta sentimentul de care se bucura: „Studenții mei, cărora, prin apropiere și prietenie, le transmit studiul tehnicilor în desen și dragostea de meserie, studenții mei mă iubesc și mă respectă, iar eu consider această dragoste a lor ca pe cel mai mare bun".

Pe fațada vechii clădiri, în dreapta portalului monumental, se găsește o intrare modestă, cea care era folosită în mod curent de studenți și de profesori. De strajă, printr-o mică fereastră a unei încăperi alăturate, priveau afară funcționarii *serviciului cadre.* Nu le-am simțit prezența ostentativ, în viața noastră. Totuși, în momente de răscruce, atunci când se produceau *devieri de la linia partidului,* intervenția lor era promptă și ni se indica *calea justă* (una dintre expresiile limbii de lemn).

De la această fereastră, într-o seară târzie de iulie 1953, ni s-a citit de pe o foaie de hârtie lista candidaților care reușisem la cele două probe practice eliminatorii, de desen tehnic și artistic. Departajarea a fost destul de severă, numărul celor care continuau examenul reducându-se la jumătate. Dezamăgirea și descurajarea puteau fi citite pe fețele unora. Abia a doua zi au fost afișate listele oficiale și puteai fi sigur de rezultat. Reușita mea, la terminarea tuturor probelor, inclusiv la limba rusă, mi-a transmis-o printr-o telegramă mama, eu plecând în Ardeal la bunica Sultana, pentru o vacanță.

Având o autobiografie cosmetizată, din care omisesem situația tatălui meu vitreg, arestat cu câteva luni înaintea admiterii, zona din jurul serviciului de cadre nu-mi era agreabilă. Păcătuiam „prin omisiune" și am purtat această povară până în ultimele zile în *câmpul muncii,* la redactarea tuturor declarațiilor, formularelor etc. Controlul exercitat de autorități asupra oamenilor era denumit cu umor, preluând numele unui dans la modă, *Cea-Cea-Cea,* adică, ce-a fost tata, ce-a fost mama, bunicul, mătușa.... până la al treilea grad de rudenie.

Să ne continuăm drumul pe trotuarul de vizavi. Restaurantul Dunărea, aflat la parterul blocului din colțul cu bulevardul, era un loc frecventat atât de studenți, cât și de unii profesori, în pauzele dintre cursuri și examene sau la predarea a câte unui proiect greu, la ceas de seară.

În sâmbetele cu *schiță de schiță,* un fel de extemporal, eram închiși într-un atelier timp de 12 ore, având ca temă de proiectare un obiectiv de importanță mai mică. Te aflai în fața planșetei tale, doar cu sculele obișnuite, tușul și acuarelele. Aveai obligația ca în decursul anului să obții nota de trecere la un anumit număr de lucrări, cu posibilitatea refacerii uneia, toamna, ca la orice alt examen. Era un triaj sever. Unii colegi au repetat anul din acest motiv. La sfârșitul zilei eram obosiți, nemâncați și însetați. Cu toate acestea, mai trăgeam de timp câteva minute, pentru a adăuga lucrării niște elemente decorative. Era chemat atunci în ajutor colegul cu *labă,* specialist în executarea unui cer în acuarelă, a siluetelor oamenilor sau pomilor care animau imaginea. Se lucra în viteză, pe ultima sută de metri, la patru mâini, umbre, *mostrofonți,* și un detaliu vopsit în vestitul 5% roșu, pus ca aducător de noroc. Când toate tentativele de îmblânzire a cerberului, Nea Vasile (laborantul însărcinat cu strângerea lucrărilor), erau epuizate, acesta recurgea la o metodă drastică, întrerupându-ne lumina de la tabloul electric. Așa se ajungea, eventual, la Dunărea, unde *ne înecam amarul* cu o bere sau un pahar de vin ieftin, pe inima goală.

Tot pe vizavi, depășind câteva magazine-atelier, uitate aici ca niște „rămășițe burgheze", se ajungea la o oază de verdeață cu tufe de liliac, prin care treceam către bulevardul Brătianu. Aici dăinuia de trei veacuri un frumos și prețios sfânt lăcaș, Biserica Enei. Era popasul nostru de reculegere și limpezire a gândurilor înaintea examenelor. Gestul de a aprinde o lumânare, din când în când, devenise un obicei chiar și pentru cei care, aparent, ignorau domeniul credinței. Biserica părea a fi așezată în calea noastră, pentru a întregi firesc spațiul nostru de viață. *Era biserica noastră.*

Numele ei, așa cum reiese din documente, provine de la cel al ctitorului care a ridicat aici, în jurul anului 1600, o biserică din lemn. În 1724, în locul acesteia a fost ridicată o biserică de zid. A trecut, pe rând, în grija mai multor autorități, fiind completată sau reparată în diferite etape, asigurându-i-se astfel rezistența ei la cutremurele din 1940 și 1977.

Din nefericire, a căzut victimă campaniei de demolare a lăcașurilor de cult, inițiată de conducerea statului comunist. Informații edificatoare despre acest episod îl aflăm de la arhitectul Constantin Jugurică în cartea sa *Memoria carnetelor cu însemnări – Bucureștiul cutremurat 1977-1989,* pag. 51-52, de unde citez: „La sfârșitul acestei întâlniri, s-a consumat un fapt, poate unic în analele încă nescrise ale întâlnirilor arhitecților cu intransigentul tribun comunist. În acele zile începuse demolarea importantului monument de arhitectură Biserica Enei. În primele zile după cutremurul distrugător din 4 martie 1977, în locul vechiului bloc Dunărea, realizat în perioada 1935-1940, era un mare morman de beton, cărămizi, lemnărie, țevi... O grindă de beton ce fusese extrasă din mormanul de moloz a scăpat din cârligul unei macarale și a șters absida laterală de sud a importantului monument istoric și de arhitectură, o bijuterie a orașului nostru. Acest accident a fost pretextul și semnalul de început al unei hotărâri nesăbuite și ostile a conducerii, aceea de a se demola Biserica. Această decizie a stârnit protestul tacit al multora dintre specialiști, arhitecți, oameni de cultură și artă."

Au existat voci, în rândul specialiștilor, pentru menținerea bisericii, dar un singur arhitect, Ion Fackelman, și-a asumat riscul să-și susțină poziția în fața lui Nicolae Ceaușescu. Episodul este relatat după cum urmează, *op. cit.:* „Sunt arhitectul Fackelmann de la Timișoara, vicepreședinte al Uniunii Arhitecților din România. Facultatea am făcut-o la București și, aici, profesorii noștri ne-au învățat că Biserica Enei este una din giuvaerurile Capitalei. Ieri, când am sosit la București ca să particip la această discuție, m-a surprins faptul că Biserica se demolează, deși ea nu a pătimit din cauza cutremurului. Asta m-a surprins și vă rog să mă credeți că nu o fac din alte motive, ci numai pentru că sunt convins că este foarte valoroasă și că trebuie păstrată, refăcută și nu demolată. Nu sunt nici creștin ortodox și nici de etnie română ca să mi se impute un anume demers mistico-religios sau de altă natură, ci numai interesul pentru acest monument excepțional."

Și, ca și cum nimic nu s-a întâmplat, fără a face o cât de mică aluzie la intervenția colegului nostru Fackelman, Nicolae Ceausescu a trasat noi sarcini celor care prezentaseră soluții de sistematizare a noului Centru politico-administrativ.

Reluând periplul din zona Școlii de Arhitectură, ajungem la Baia Centrală, o veche baie folosită de-a lungul timpului de bucureștenii care nu dispuneau de o baie proprie. Ne distra faptul că aici se opreau autobuze cu membrii unor cluburi sportive, iar noi presupuneam ironic, și râdeam, că pe lângă igiena corporală, cei bănuiți a fi securiști își spălau și păcatele.

Seara, după terminarea lucrului la planșetă, pe acest trotuar așteptau câteodată iubiții sau prietenii de la alte facultăți, veniți să întâlnească fetele noastre. Când programul îi permitea, aici mă aștepta Dragoș... Zărit de la fereastra atelierului, băieții mă avertizau: „ți-a venit ceasornicaru'!", aluzie la faptul că el venea la ore fixe.

→

Explicabilă această penurie, întrucât *Miorița* a devenit, pentru ei, din text complex, un *pretext* de răfuială cu propriul neam, concretizată în speculații, divagații și însăilări, majoritatea scrise arogant, agresiv sau în bășcălie, cu evidentă ostilitate și nedisimulat dispreț față de susținătorii altor opinii, pe principiul arhicunoscut: cine nu e cu noi, e împotriva noastră. Și toți aceia care vor cu înverșunare să scape definitiv de *Miorița* au un strămoș comun în Victor Eftimiu care declara (cf. https://ro.wikipedia.org/wiki/Fatalismul_mioritic) că el ar scoate balada „din toate cărțile de citire, întrucât cuprinde o monumentală lecție de lașitate, de renunțare".

Dacă doar atât pricep unii din oferta extrem de bogată a textului, ce poți face?

Pentru a te putea măcar *apropia* de mituri așa cum se cuvine – cu bun-simț și cu interes, nu cu hodorogeală de buldozer fără frâne și cu circumvoluțiunile gri (cenușii ar fi de bine!) suflecate a încăierare și scandal – este nevoie de o minimă responsabilitate, de o doză de respect și de o – măcar incipientă – maturitate culturală.

(Va urma)

Istoria de lângă noi

Apelul Alianței Civice, după două decenii

Dragoș VAIDA

Vingt ans après/După douăzeci de ani este, cum știm, urmarea pe care o dă Alexandre Dumas-tatăl celebrului său roman *Cei trei muschetari.*

Întâmplarea face ca acum să regăsesc, prin dosarele mele, textul *Apel către Clasa Politică,* lansat de Alianța Civică (AC) în 29 noiembrie 1998.

AC a fost înființată la data de 7 noiembrie 1990 prin sentința civilă nr. 2274 a Judecătoriei sectorului 1. Carta Alianței Civice a fost prezentată la Convenția Națională din 14–15 decembrie 1990, la București. Tot atunci este lansată deviza „Nu putem reuși decât împreună". Prin statut, președinția se exercită prin rotație. Primul președinte a fost Marian Munteanu, președintele Ligii Studenților din Universitatea București, aflat în greva foamei, după eliberarea din detenția la Jilava. După puțin timp, Marian Munteanu a demisionat din funcția de președinte și, după alte câteva luni, s-a retras din Alianță. Printre președinții Alianței Civice s-au numărat scriitoarea Ana Blandiana și prof. Șerban Rădulescu-Zoner.
La 8 noiembrie 1990, la Hotel București, noua asociație a organizat prima conferință de presă.
A fost greu pentru reprezentanți să explice natura Alianței. Stelian Tănase a venit cu precizări despre organizarea AC în filiale și a moderat dezbaterea.
S-au anunțat un congres și un statut. „Alianța Civică, spre deosebire de Alianța pentru Proclamația de la Timișoara, va avea o structură fermă care va implica organizațiile componente" (Gabriel Andreescu).
În 1991, o parte dintre membrii Alianței Civice au constituit Partidul Alianța Civică, condus de criticul literar Nicolae Manolescu, partid care în anul 1998 s-a unit cu Partidul Național Liberal (vezi Wikipedia).

Am Apelul pentru că am participat la unele acțiuni, până la stingerea AC, niciodată explicată. După ce voi aminti câte ceva din Apel, care mi se pare un remarcabil document, cu idei și afirmații, cred că veți vedea, actuale, interesante și astăzi, voi evoca puțin acele începuturi, pe baza dosarului meu. Scopul urmărit nu este unul partizan, nici măcar politic. Am impresia că povestirea de mai jos ar putea să ajute la o cunoaștere mai bună a epocii postdecembriste și să ne sugereze reflecții relative la *istoria și filosofia civilizației românești,* unele chiar cu o semnificație mai generală. Bineînțeles, cititorul ca și autorul rămân liberi să aleagă ce îi interesează mai mult, în plan intelectual, istoria și filosofia evocate păstrându-și independența academică cuvenită.

Se știe că explorările în arhive sau în memorie sunt dificile, migăloase, de multe ori însoțite de sentimente nu prea ușor de retrăit sau de partizanate inoportune. Pentru mulți dintre noi, în particular, pentru mine și soție, au fost ani trăiți intens, cu speranța fermă că schimbarea dorită, așteptată consecvent, fără îndoieli, vreme de patru decenii, a demarat.

Apelul Alianței Civice începe cu o frumoasă și clară referire la Marea Unire din 1918, în termeni elocvenți: „Momentul Unirii din 1918 a fost punctul cel mai de sus pe care destinul istoric al românilor l-a atins, ... printr-un imens efort de încordare a tuturor forțelor sociale și politice. ... Uriașul entuziasm popular și-a găsit sprijin în autoritatea Coroanei și a puterilor Statului, în inteligența și patriotismul politicienilor, în spiritul de inițiativă al clasei mijlocii și al investitorilor străini, încât în scurt timp – dar din păcate pentru scurt timp – România a devenit o democrație de tip occidental și un stat de drept cu o economie prosperă. Ca și în 1918, istoria Europei, și chiar a lumii se reașază azi [noiembrie 1998] din temelii ... suntem din nou în fața unui examen pe care, dacă nu-l vom trece acum, nu știm când și dacă ni se va mai oferi prilejul să-l trecem."

Ni se spune, după cum vedeți, fără jumătăți de măsură, că, judecând cum trebuie, adică *pomul după roade* (Matei 7:15-20), 1918 a fost anul unui examen hotărâtor pe care românii l-au trecut cu succes. Am devenit, în scurt timp, dar nu pentru mulți ani, un stat de drept, o democrație autentică, cu o cultură și cu o spiritualitate înfloritoare, în *familia Europa* căreia îi aparținem.

Ni se pune însă și o întrebare tulburătoare, rămasă deschisă până astăzi. „Ce ne-a împiedicat pe noi, generația ieșită din comunism prin sacrificiul tinerilor din Decembrie, să fructificăm, în condiții poate mai puțin grele decât atunci, șansa libertății?", întrebare urmată de un îndemn *necesar implicit:* „Este foarte târziu, dar încă nu prea târziu." Reflectând la cele amintite, recunosc că nu știu răspunsul cerut, deși în inimă, în minte și chiar pe limbă îmi stau multe.

Ceva, totuși, trebuie să spun, nu înainte de a arăta că Apelul nu venea numai cu vorbe mari. Erau în continuare formulate unele sugestii, unele poate naive. Pentru adevărul istoric, păstrând ordinea din Apel, spicuim câteva pe care le cităm telegrafic, supunându-le judecății de acum, introducând o numerotare pentru înlesnirea referirii și discuției.

(1) „Până la votarea legilor care să dea o definiție și un statut clar proprietății, prin garantarea, nu doar ocrotirea ei, nu avem cum să considerăm România un stat de drept... Partidele care votează împotriva acestor legi votează de fapt împotriva interesului național de integrare a României în sistemul democrațiilor moderne.

(2) Ca și în alte țări, trebuie să se intervină prin organizarea unui Credit Agricol favorizant și prin sprijinirea produselor agricole românești pe piața internă.

(3) Aproape jumătate din economia României aparține economiei subterane. În aceste condiții, realizarea reformei depinde în mod direct de lupta împotriva corupției. Cerem Parlamentului României votarea fără întârziere a unui set de legi preconizând pedepse drastice în vederea eradicării corupției și a mecanismelor care au dus la proliferarea ei.

(4) Reglementarea drepturilor minorităților trebuie asigurată prin crearea și aplicarea unui sistem legislativ complet și coerent. Considerăm că ea rămâne incompatibilă cu separarea comunităților minoritare de cele românești sau izolarea celor românești acolo unde ele sunt minoritare.

(5) Relația cu Republica Moldova trebuie să fie una de sprijin constant în nevoile și pericolele comune.

(6) La nouă ani de la Revoluția din decembrie 1989, sute de condamnări penale, cu caracter politic, sunt încă în vigoare. ... Este greu de înțeles de ce puterea democratică, statul de drept din România recunosc prin pasivitate valabilitatea acestor sentințe ale justiției de clasă, care au decimat generația făuritorilor Unirii și au deformat grav destinul urmașilor acestora. Solicităm adoptarea unor legi care să instituie o procedură directă și rapidă de anulare a acestor sentințe în substanța și consecințele lor, inclusiv confiscările de avere. ...

(7) Trebuie să se producă o strictă delimitare între domeniul public și cel privat, demnitarii neavând dreptul să funcționeze pe perioada mandatului ca oameni de afaceri; ... privilegiile materiale ale parlamentarilor și demnitarilor vor trebui anulate sau reduse în concordanță cu standardul populației țării.

(8) De ce, într-o țară bogată, am ajuns săraci? De ce, într-o țară a inteligențelor native, am ajuns să fim dominați de prostie, șmecherie și impostură? De ce elitele tinere ne părăsesc, negăsindu-și locul într-o țară în care este atâta nevoie de ele? De ce statul a fost prădat și slăbit sub pretextul privatizării? De ce clasa de mijloc, care este temeiul oricărei societăți democratice, este strivită de concurența economiei subterane? De ce în loc de fapte este preferat vacarmul politic, în fața căruia competențele se retrag, iar munca onestă se simte umilită și renunță?"

Unii analiști care se ocupă de cazul situației noastre găsesc în opera lui Alexis de Tocqueville (Henri Charles de Clérel, viconte de ~; 1805, Paris-1859, Cannes) puncte de sprijin, sugestii și idei pe care le citează ca relevante în contextul românesc, cum ar fi acestea: „Sunt cu totul de acord că pacea, liniștea publică este o mare binefacere; cu toate acestea nu vreau să uit că datorită ordinii perfecte au ajuns toate popoarele la tiranie. … O națiune care nu cere guvernului ei decât menținerea ordinii [a păcii publice] este deja, în adâncul inimii, o sclavă." „Când cetățeanul e pasiv, se îmbolnăvește democrația." „Când totalitatea cetățenilor nu vrea să se ocupe decât de treburile particulare, partidele … au toate șansele să devină stăpânele treburilor politice. Putem vedea atunci adesea pe scena mare a lumii … o mulțime reprezentată de câțiva oameni (care) … vorbesc singuri în numele unei majorități absente sau neatente; numai ei acționează în mijlocul unei nemișcări generale; ei hotărăsc în toate, după capriciul lor; ei schimbă legile și tiranizează după plac moravurile." „Democrația și socialismul nu au în comun nimic altceva decât un singur cuvânt: egalitate.
A se observa însă că, în vreme ce democrația caută egalitate în libertate, socialismul caută egalitate în restricții și supunere."

Ajungând în acest context, cred că merită să spun ceva relativ la acest interesant filosof al istoriei.

Ca primă semnalare, amintesc că joi, 14 iunie 2018, fostul președinte al Franței, Valery Giscad D'Estaing, i-a înmânat Premiul Tocqueville (15.000 de euro), în Senat, lui Henri Kissinger. Cele două personalități ale istoriei și-au adus aminte cum s-au întâlnit din întâmplare în China. Întâlnire, cred, cu tâlcul ei – ca și decernarea premiului, date fiind originile celor doi venerabili nonagenari, Franța – SUA!

Îmi voi da silința să continui, în planul filosofiei istoriei, nu al politicii, precum mai sus, *căutând adevărata Europă, Românie, Americă.*

Într-o zi de primăvară însorită, când fluturii își încep aventura, un coleg frumușel, blond și cu obraji trandafirii, a fost îmbrăcat cu pardesiul unei colege, legat la cap cu un batic roșu cu buline, dat cu ruj pe buze și încurajat apoi să parcurgă porțiunea dintre Dunărea și Baia Centrală, de zece ori. Noi ceilalți, stăteam ciorchine la geamurile facultății și îl urmăream cu strigăte de „ole!" la fiecare etapă. Trecătorii se uitau curioși la el, din cauza deghizamentului care se oprea la nivelul picioarelor, unde pantofii bărbătești și mersul îl trădau. În plin haz și gălăgie, a sosit la facultate șeful cadrelor. Defilarea s-a întrerupt și la scurt timp s-a ținut o ședință de *înfierare,* cu *tovarășul de la raion* și pânză roșie pe masa prezidiului.

Triunghiul format de cele trei străzi se încheie mergând în direcția Pieței Palatului Regal cu Biserica Sf. Nicolae „Dintr-o zi", numită astfel conform unei legende care povestește că biserica ar fi fost ridicată într-o singură zi. Lăcașul, cunoscut ca biserica albanezilor, a fost declarat monument istoric în 1916, cu o vechime de peste trei secole. De-a lungul acestor ani a suferit multe avarii. În ultimii ani, a revenit la o nouă stare de existență, fiind supusă unor lucrări de consolidare și restaurare a frescei, care datează din 1827. Între clădiri înalte și terne, înfățișarea și culoarea bisericii dau zonei lumină și viață. După demolarea Bisericii Enei, Sf. Nicolae „Dintr-o zi" a preluat rolul de biserică ocrotitoare a studenților din preajmă.

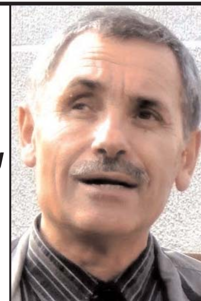
Bibliografie

Arh. Constantin Jugurică, *Memoria carnetelor cu însemnări – Bucureștiul cutremurat 1977-1989,* Arhilibra, București, 2012, 282 pg.

Militza Sion, Irina Patrulis, *Profesorul nostru, arhitectul Gheorghe Simotta, aromân, din Vlaho-Clisura,* București, 2017, 192 pg.

Promotorii Unirii: Sextil Pușcariu și Isidor Bodea

Dragoș OLARU

Voluminoasa lucrare *1918 la români. Documentele Unirii* a reușit să apară până în anul 1989 la București în 10 volume, fiecare volum conținând peste 600 de pagini de documente. Spre surpriza noastră, în aceste volume nu am depistat niciun document despre aportul marelui lingvist Sextil Pușcariu și al medicului Isidor Bodea la înfăptuirea Marii Uniri din 1918. E încă o dovadă că pentru istoriografia românească de pe vremea dictaturii comuniste de până la 1989, tot ce ținea de teritoriile ocupate de sovietici era un tabu. Deși în ultimele decenii s-a publicat mult despre evenimentele din 1918, inclusiv legate și de unirea Bucovinei cu Patria-Mamă, există încă zeci și sute de documente inedite care se referă la această perioadă crucială pentru soarta și istoria țării noastre.

În rândurile ce urmează vom reliefa câteva aspecte mai puțin cunoscute din activitatea lui S. Pușcariu și I. Bodea – două personalități complexe, cu preocupări multiple și un aport incontestabil de valoros la înfăptuirea unirii Bucovinei cu România.

Sextil Pușcariu a sosit la Cernăuți în 1906, după ce și-a luat docența la Universitatea din Viena (1904) și devenise membru corespondent al Academiei Române (1905). Profesorul universitar s-a alăturat chiar de la început tinerilor bucovineni de la *Junimea Literară,* revistă în fruntea căreia se aflau Ion Nistor și George Tofan. Din acest grup făceau parte feciori de țărani care, prin muncă și învățătură asiduă, au ocupat un loc însemnat în luptele pentru emanciparea națională a românilor din Imperiul Austro-Ungar. După cum avea să se exprime mai târziu, într-o scrisoare către Ion Nistor, era vorba de o generație „care pregăteam unirea sufletească și culturală pentru clipa când mersul lumii ne-o va aduce pe cea politică". Funcțiile pe care le-a deținut la Cernăuți l-au ajutat pe Pușcariu să fie în centrul evenimentelor științifice, politice și culturale de aici. Ca profesor la Catedra de Limba și Literatura Română (1906–1919) și decan al Facultății de Filosofie și Litere (1918–1919), Pușcariu a descoperit și promovat tinere talente ca Alecu Procopovici, Teodor Bălan, Nicolae Tcaciuc-Albu, Romulus Cândea, Grigore Nandriș, Filaret Dobos, Vasile Grecu ș.a. Deținând și funcția de vicepreședinte al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, el a inițiat și dirijat acțiunile de aducere în Bucovina a trupelor de teatru ale lui Petre Liciu și Cezar Belcot, a unui grup de scriitori români în frunte cu M. Sadoveanu. Aceste acțiuni au trezit un entuziasm nemaipomenit la publicul românesc.

În 1918 îl găsim în centrul evenimentelor politice din Cernăuți. Începea procesul de desăvârșire a unității de teritoriu și de neam, iar Pușcariu devenise unul dintre făuritorii ei cei mai activi. Despre aceste evenimente, savantul consemna la 4 ianuarie 1927 în jurnalul său următoarele: „Toamna lui 1918 a fost, desigur, punctul culminant în viața mea, căci ea aduse acea orgie de fericire pe care am asteptat-o o viață întreagă, pentru care erau acordate toate coardele sufletului meu strunit pentru acest ideal. Rolul pe care l-am avut eu însumi la această Unire a fost destul de mare pentru ca să am în suflet mulțumirea că am contribuit și eu, după puteri, la realizarea visului." Ca secretar de externe în Consiliul Național al Bucovinei, desfășoară o activitate fructuoasă având cinstea să plece la Iași să prezinte Regelui Ferdinand mulțumirile pentru trimiterea armatei române în Bucovina „pentru a ocroti viața, avutul și libertatea locuitorilor de orice neam și credință împotriva bandelor de criminali care au început opera lor de distrugere".

Alături de medicul Isidor Bodea, în 1918, Pușcariu a avut un rol hotărâtor în pregătirea apariției ziarului *Glasul Bucovinei,* „întâiul crainic și cel dintâi vestitor al primăverii" din Bucovina. În mod deosebit, trebuie să evidențiem legăturile ce s-au înfiripat între bănățeanul (din Oradea) Isidor Bodea și ardeleanul (din Brașov) Sextil Pușcariu, cu care, după cum menționa academicianul Cornelia Bodea, nepoata savantului, „a devenit prieten de suflet și cauză românească". Trăinicia acestei prietenii se explică și prin faptul că soțiile lor, brașovence, erau prietene din copilărie. S. Pușcariu l-a avut întotdeauna aproape pe acest „om al faptelor" care era Isidor Bodea. În 1914, mobilizat pe front, ca ofițer al armatei austro-ungare, Pușcariu lasă în grija prietenului său o parte dintre bunurile sale, precum și tot ce avea mai scump – arhiva *Dicționarului limbii române* – pe care Bodea, rămas la Cernăuți cu spitalul, „cu toate nenorocirile ce i-au căzut pe cap", a reușit s-o salveze de urgiile războiului.

După terminarea studiilor la Facultatea de Medicină a Universității din Viena, I. Bodea are posibilitatea să-și continue cu succes promițătoarea carieră științifică, însă dragostea pentru poporul său, pentru ținuturile românești, este mai puternică. Astfel, la începutul sec. XX, tânărul medic părăsește Capitala Imperiului și se stabilește la Cernăuți, mai întâi ca medic primar pediatru la Spitalul Central, ca din 1908 să se dedice cu toată dăruirea construcției și deschiderii primului Spital de Copii din localitate. De la deschiderea spitalului, care a avut loc 1 februarie 1909, și până la pensionare (1929) a stat în fruntea acestei instituții curative, punându-și toate capacitățile sale profesionale de medic pediatru și chirurg în otorinolaringologie în slujba ocrotirii sănătății copiilor. Colegul său de lucru, M. Wiesenthal, aprecia foarte mult capacitățile profesionale ale medicului Bodea, subliniind că „blândețea, corectitudinea și un simț adânc pentru dreptate, alături de un spirit genial de observație, au făcut din el cel mai bun medic de copii al Bucovinei și Basarabiei".

După pensionare, Bodea este nevoit să elibereze locuința de la spital și să se mute în locuința sa de pe strada Mihai Viteazul (actualmente, strada Sadova, nr. 12), unde a avut o grădină de o frumusețe rar întâlnită.

Revenind la evenimentele anului 1918, trebuie să menționăm că primele acțiuni în vederea pregătirii Unirii au avut loc în locuința doctorului de la Spitalul de Copii, care se afla în pavilionul sudic al edificiului.

„Am ales acest loc de întâlnire – mărturisea prietenul său Maximilian Hacman – pentru situația sa cam izolată și depărtată de ochii politici și ai jandarmilor." Aici, seri și nopți la rând, un grup restrâns de prieteni au hotărât înființarea ziarului *Glasul Bucovinei* (nume dat de Vasile Bodnărescu) și pașii ce trebuiau făcuți în vederea unirii Bucovinei cu Patria-Mamă. Erau, de fapt, primele ședințe neoficiale ale viitorului Consiliu Național Român. Iată cum aprecia S. Pușcariu în memoriile sale meritele lui Bodea în acel memorabil an 1918: „Admirabil a fost doctorul Bodea și ținutei sale intransigente și energice se datorește înainte de toate că nu ne-am abătut de la planul original, ci am mers înainte". Ceva mai târziu, în 1923, la intervenția lui S. Pușcariu, I. Bodea va obține o bursă pentru copiii săi, Eugen și Cornel, ca o dovadă de prețuire pentru „credința cu care a fost de la început în rândurile glasiștilor".

Revenind la ședințele clandestine din locuința medicului, menționăm că la ele, în afară de Pușcariu și Bodea, mai participau Alecu Procopovici, Max Hacman, Vasile Bodnărescu, Vasile Grecul, George Rotică, Aurel Morariu, Iorgu G. Toma ș.a. Toate evenimentele din toamna lui 1918 dovedesc riscul pe care și l-au asumat acești bărbați ai Bucovinei. Programul bucovinenilor „Ce vrem?", scris de S. Pușcariu în căsuța lui de pe Dominic și publicat la 22 octombrie 1918 în primul număr al *Glasului Bucovinei,* poartă semnătura a 13 persoane. Max Hacman, unul dintre cei mai activi și fideli colaboratori, declara că articolul a fost scris „de pana magistrală a lui Sextil Pușcariu, atât de limpede, atât de convingător, cum numai Sextil Pușcariu știa să scrie". Este cunoscut faptul că, la început, aproape în întregime, ziarul era scris numai de profesorul Pușcariu. Întors din tranșeele războiului, care adusese atâta tragedie, Pușcariu a simțit nevoia să se implice cu toată forța în apărarea românilor din Bucovina năpăstuiți de zeci de ani. Cuvântul lui, părerile expuse l-au impus de la început și ca atare va fi numit director al publicației. În luna august a lui 1919 este nevoit să plece la Cluj, unde va organiza deschiderea Universității din localitate al cărei prim rector avea să devină, dar legăturile cu prietenii cunoscuți aici vor continua mulți ani după aceea. La fel, și lui Isidor Bodea, prietenii ardeleni i-au propus postul de director al Clinicii de Copii din Cluj. Despărțirea de Bucovina pentru Sextil Pușcariu n-a fost ușoară, și totuși Pușcariu a plecat. Bodea n-a putut face acest pas. Îndrăgise prea mult, ca și Pușcariu, acest colț de țară, oamenii lui, și nu mai putea să-i părăsească. Ce-i drept, Bodea, spre deosebire de prietenul său ardelean, avea deja câțiva morți îngropați în pământul Cernăuțiului, care, „cu puterea magică a oaselor ce înălbesc în groapă", l-au legat pentru totdeauna de pământul bucovinean.

Brașov, Cisnădie, Viena, Paris, Leipzig, Marter, Ronsegno, București, Cluj, Sibiu, Caransebeș, Geneva, Haga... Acestea sunt o parte dintre orașele în care Sextil Pușcariu, purtat de soartă, a trăit zile și ani ai zbuciumatei sale vieți. Îndrăznim, totuși, să susținem că nu este loc, poate cu excepția Brașovului, de care el să fie mai puternic legat sufletește decât de căsuța de pe Dominic din Cernăuți. Dragostea lui față de orașul nostru este mărturisită de nenumărate ori în jurnalul său la care revenea de câte ori vremea îi îngăduia. În septembrie 1914, aflând din gazete știrea că Cernăuțiul căzuse în mâna rușilor, Pușcariu scria: „Acolo mi-era căsuța mea, acolo tot ce adunasem în curs de ani, bucată cu bucată, ca să-mi înjgheb un interior, acolo manuscrisele *Dicționarului* și toate manuscrisele mele, cu lucrări începute și neterminate, cu atâta material strâns cu dragoste și muncă..." Iar la 24 aprilie 1915 semna cu teamă următoarele: „În gazeta de aseară am citit că rușii au aruncat bombe asupra Cernăuțiului. Una destinată *Reședinței* a explodat într-o stradă lângă Mitropolie, rănind un copil. N-o fi la noi?..." Când, în 17 septembrie 1919, se desparte pentru totdeauna de căsuța cernăuțeană, este copleșit de amintiri și sentimente care-i smulg următoarele destăinuiri: „E probabil ultima oară că scriu în acest carnet din Cernăuți, din casa în care am petrecut atâția ani frumoși din viața mea. Aici, în aceste odăi, am simțit fericirea vieții casnice și zidurile groase ale casei de pe strada Dominic încheiau ermetic cuibul nostru de fericire familială față de lumea din afară, care se zbătea cu toate pasiunile, vanitățile, pretențiile și ademenirile care nu erau pe placul meu. Aici am consumat anii tinereții mele, cu preocupările lor frumoase, cu planuri dulci de lucruri și cu energii bine întrebuințate, anii scurți cu zilele lungi de muncă; aici, în fiecare seară, culcându-mă, aveam simțul atât de fericit că n-am pierdut o zi.

→

Centenarul Marii Uniri

Un mesaj al Regelui Carol al II-lea

La 24 ianuarie 1934, Regele Carol al II-lea, suveran al României între 8 iunie 1930 şi 6 septembrie 1940, a rostit la radio o cuvântare, reluată apoi în presa vremii, cu prilejul sărbătoririi a trei sferturi de veac de la Unirea Principatelor, unire care a pus temelia înfăptuirii marelui act istoric de la 1 Decembrie 1918. Multe dintre consideraţiile făcute atunci de rege şi multe dintre îndemnurile sale către poporul român îşi păstrează încă actualitatea, de aceea credem că mesajul respectiv merită cunoscut şi recitit. Reproducem în continuare textul, aşa cum l-am găsit în *Gazeta Sătmarului.* (Gen. Florian Tucă, col. Laurenţiu Domnişoru)

Unirea Principatelor şi unirea tuturor românilor – un singur vis în două realizări (unirea din ianuarie 1859 şi Marea Unire din 1 Decembrie 1918). Generaţiile ce vor veni mâine vor găsi această unire fapt împlinit şi consolidat, vor trăi în ambianţă că acest lucru a fost întotdeauna, nu vor putea concepe că vreodată ramurile aceleiaşi familii au putut trăi despărţite de către graniţele trase de mâna omului. Şi această ambianţă este cea adevărată, cea firească, ei vor avea dreptate de a-şi pune această întrebare, căci despărţirea fraţilor sub trei stăpâniri a fost o despărţire pur formală. De când este neamul românesc, el a fost unul şi nedespărţit. Superioritatea românilor asupra celorlalte popoare este tocmai aceasta: nu suntem formaţi din trei mlădiţe pornite din aceeaşi tulpină, ci suntem un singur trup ce nu poate fi despărţit niciodată. Proba hotărâtoare este că la Dunăre, la Tisa, la Nistru şi desişurile Carpaţilor vorbim aceeaşi limbă percepută şi rostită de toţi locuitorii acestui pământ românesc.

Istoria ne învaţă cum s-a făcut această unitate politică ce alcătuieşte România de azi. Învăţăm că cutare sau cutare s-a zbătut ca să o realizeze, că oştirile noastre au sângerat spre a dezrobi pe fraţi. Este adevărat, dar aceasta a fost munca de mistrie a ziditorilor Patriei. Unirea s-a înfăptuit însă mai presus de toate, fiindcă era o cerinţă biruitoare a neamului. Această cerinţă a istoriei, acest imperativ biologic al Unirii este tocmai chezăşia supremă a veşniciei ei. Pe acest fapt istoric ne putem apăra îndeajuns spre a afirma în faţa lumii drepturile noastre etnice asupra acestui pământ ce-l stăpânim dintr-un drept mai presus decât toate drepturile oamenilor, dintr-un drept al naturii. Dar, ca în orişice, nu există drepturi fără datorii. În această zi de praznic (aniversarea a 85 de ani de la Unirea Principatelor, n.n.), trebuie să ne reculegem şi să ne întrebăm care este datoria noastră, a acelora de azi faţă de acest neam care prin virtuţile lui şi puternica sa rezistenţă etnică, a permis ca România să fie cea întregită în care trăim azi.

Din istoria înfăptuirii unirilor se pot desprinde multe învăţăminte şi trebuie să desprindem învăţăminte, căci altfel istoria n-ar fi decât un roman ce n-ar sluji decât la distracţia unora. Istoria este, mai presus decât toate, un ceaslov al înţelepciunii, din care trebuie cules cât mai mult folos pentru ziua de azi şi pentru cea de mâine. Prea des nu se văd decât grijile prin care am trecut şi pe care le-am biruit. Primul învăţământ pe care-l putem trage din acţiunea celor ce au desăvârşit marile acte din 1859 şi 1918 este credinţa. Fără o credinţă desăvârşită în dreptatea cauzei, fără credinţa că ei săvârşeau un act de înaltă echitate istorică, ei n-ar fi găsit puterea de a birui toate piedicile şi de a fi trasat harta lumii de azi. Al doilea învăţământ este că în politică, ca şi în natură, faptele importante se îndeplinesc fiecare la timpul său şi că răbdarea este una din virtuţile care ajută omul şi naţiunile să înfăptuiască lucruri mari. Răbdarea, unită cu pasiunea în muncă, au permis să se scurgă aproape 60 de ani care despart Unirea Principatelor de Unirea tuturor românilor, au permis ca şi Coroana Moldovei, şi a Munteniei, trecând prin Coroana de oţel a Independenţei, să devină Coroana României etnice de azi. Dar mai presus de acestea, este o noţiune care trebuie să domine minţile şi sufletele noastre ale tuturora, iar aceasta este chiar denumirea înfăptuirii ce o sărbătorim chiar astăzi: Unirea. Prin Unire s-a săvârşit România de ieri, prin ea s-a întregit România de azi, prin Unire trebuie să desăvârşim şi să întărim România de mâine.

Or fi fost pe vremuri rivalităţi şi lupte între fraţi, azi nu mai trebuie să fie. Azi în România, care ar trebui să fie Ţara cea mai fericită din lume, nu trebuie să mai fie nici o dezbinare, nu mai trebuie să fie decât o singură năzuinţă salvatoare, aceea a Unirii tuturor într-o singură conlucrare dezinteresată, într-un sprijin mutual neprecupeţit pentru binele şi folosul singurului factor permanent: Poporul Românesc. Popor care în decursul veacurilor a ştiut să-şi arate virtuţile sale şi care prin puterea sa de rezistenţă şi prin credinţa sa către el însuşi, a înfăptuit marele fapt istoric ce-l sărbătorim azi. În această zi a Unirii, gândul meu se îndreptă către acei care au luptat şi s-au jertfit în decursul vremurilor pentru unitatea neamului lor. În primul rând le datorăm uitarea resentimentelor ce despart pe unii; lor şi copiilor noştri le datorăm unirea în gânduri şi simţiri, pentru ca aceştia să nu ne poată învinui că nu ne-am făcut pe deplin datoria către poporul nostru.

Profesori ai Universităţii din Cernăuţi

Fotografia alăturată este primită de la academicianul Ioan-Iovitz Popescu, împreună cu următoarele explicaţii.

V-am trimis această fotografie, rămasă de la mentorul meu, acad. Eugen Bădărău, şi care reprezintă întoarcerea lui definitivă în ţară, imediat după Marea Unire, mai întâi la Universitatea din Cernăuţi (1921-1934) şi apoi la Universitatea din Bucureşti (1935-1962), unde a fost invitat ca succesor al lui Constantin Miculescu, profesor şi şef al Catedrei de Fizică Moleculară, Acustică şi Optică. Studiile superioare şi le-a făcut la Technische Hochschule din Graz (1905-1907) şi apoi la Scuola Normale Superiore della Università di Pisa (1907-1911), unde şi-a luat şi doctoratul (1912). Odată cu începerea Primului Război Mondial (1914), tânărul dr. Eugen Bădărău (născut la Ismail, în 1887, decedat în 1975, la Bucureşti) a fost preluat ca asistent al profesorilor A.F. Ioffe (1914-1918) şi D.S. Rojdestvenskii (1918-1920) la Facultatea de Ştiinţe a Universităţii din Sankt Petersburg. La apogeul războiului civil din Rusia, el cu greu reuşeşte să traverseze Ucraina şi să ajungă în ţară, la Cernăuţi (1920).

Profesori ai Universităţii din Cernăuţi în anii 1923-1924, dintre care Eugen Bădărău şi Simion Stoilow au fost profesori şi la Universitatea din Bucureşti. În picioare, de la stânga la dreapta: Ioan Prelipceanu (geologie), Eugen Bădărău (fizică experimentală), Nicolae Costeanu (chimie anorganică), Nicolae Steleanu (fizică cosmică), Mihail Guşuleac (botanică), Simion Stoilow (matematică). Aşezaţi, de la stânga la dreapta: Karl Alfons Penecke (paleontologie), Eugen Botezat (zoologie), Fritz Netolitzky (fiziologie).

Şi iată că acum plec, lăsând în urma mea câţiva prieteni dragi. Şi cum fiecare prietenie e o parte din viaţa noastră, despărţirea nu mi-e uşoară. Deşi n-am aici morţi îngropaţi, care să mă lege, cu puterea magică a oaselor ce înălbesc în groapă, de acest colţ de ţară, am totuşi îngropată aici tinereţea mea, nu în pământ, ci, precum cred, în sufletele foştilor mei elevi şi prieteni."

Revenind mai târziu (iunie 1922) la aceste locuri, notează din nou în jurnal: „Am revăzut căsuţa de pe Dominic unde am stat atâţia ani. Ea, pentru noi, are farmecul nespus al casei în care am petrecut cei mai frumoşi ani, fiind anii tinereţii, cu toate bucuriile şi grijile, cu toate planurile şi visurile, cu toate dorurile şi sentimentele de dragoste, pe care le-au cuprins cei patru pereţi şi atâtea colţişoare din grădină."

Semnificativă în acest context este şi scrisoarea din 10 septembrie 1925, expediată soţiei, Leonora, din Geneva, unde se afla ca trimis special al României la lucrările Ligii Naţiunilor, şi în care cu o caldă duioşie scria: „Ţi-aduci aminte de Cernăuţi şi de toată fericirea celor opt ani petrecuţi acolo? Când ţi-era frică de Dominic şi totuşi am găsit locuinţa bună a lui Bochner, unde primăvara semănam ridichi şi culegeam viorele. Acolo mi-ai dat-o pe Lia noastră scumpă, grăsuţă ca un purceluş şi blondă ca o păpădie."

După aceste atât de semnificative citate – adevărate mărturisiri de dragoste ale lui Sextil Puşcariu pentru Cernăuţi şi Bucovina – trebuie să constatăm, cu multă amărăciune în suflet, că până astăzi încă nu avem o placă comemorativă pe această casă şi nicio stradă în oraş care să-i poarte numele. Numele unuia care, „prin activitatea sa a devenit unul dintre cei mai aleşi fii ai Bucovinei", cum se exprima despre marele savant încă în 1920 A. Procopovici.

Să revenim cel puţin cât mai des la această casă, să privim în linişte aceste locuri, ziduri, arbori, bucăţi de cer la care cu ani în urmă s-au uitat atâţia prieteni, care i-au fost oaspeţi: I. Bodea, I. Nistor, G. Tofan, M. Friedwagner, V. Grecu, D. Marmeliuc, V. Bodnărescu, P. Liciu, C. Belcot, M. Sadoveanu, A. Vlaicu, V. Pârvan şi atâţia alţii. Aici, suntem siguri, vom simţi farmecul nespus al acestor locuri şi, într-un moment de reverie, se prea poate să se nască în sufletele noastre sentimentul de admiraţie sinceră faţă de generaţia care a făcut Unirea Bucovinei şi a susţinut-o. Ea o merită pe deplin.

Generalul Ioan Hidu despre organizarea Gărzii Naționale Române (I)

Cornel ȚUCĂ

Acum, când aniversăm Centenarul Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, este momentul să rememorăm tumultuosul sfârșit al acelui an, marcat de ample manifestări naționale, politice și sociale și confruntări militare desfășurate în toate provinciile Imperiului Austro–Ungar. Dezintegrarea iremediabilă a colosului bicefal s-a conturat la acea dată drept o certitudine imediată. Întregul imperiu dualist era sfâșiat de mișcări revendicative, preponderentă fiind lupta pentru eliberarea de sub dominația austriacă și ungară a popoarelor incluse forțat între granițele acestuia în decursul istoriei. În acest context, mișcarea pentru eliberarea națională și unirea cu România a tuturor românilor din provinciile imperiale locuite de acestia a înregistrat, ca un fenomen firesc în climatul intern și extern general al acelui sfârșit de an, o serie neîntreruptă de manifestări impresionante.

În fața valului revendicativ, sperând până în ultimul moment în identificarea unor căi miraculoase de păstrare a integrității Imperiului Habsburgic, cercurile politico–militare conducătoare de la Viena au încercat, prin diferite negocieri și promisiuni, să oprească acțiunile separatiste ale naționalităților dominate.

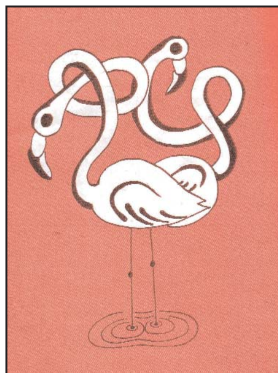
Cu tot efortul întreprins, cu precădere în toamna anului 1918, încercările și manevrele Vienei au eșuat. Lovitura de grație a venit din partea celor cu care, începând cu anul 1867, constituiseră dualismul asupritor al celorlalte naționalități din Imperiu: Ungaria. Ca urmare a Declarației de independență proclamată în ziua de 2 noiembrie 1918, proaspătul stat independent, Ungaria, a pus punct viselor legate de supraviețuirea dublei monarhii. În același timp, pretențiile noului stat ungar independent de a continua păstrarea între proclamatele sale noi granițe a celorlalte naționalități, deci, pe cale de consecință, de a perpetua asuprirea lor națională – fără a le recunoaste același drept la autodeterminare – a dus la amplificarea acțiunilor revendicative de ordin național ale acestora.

În această mișcare generală de eliberare națională s-au înscris fără șovăială și românii din provinciile incluse între granițele monarhiei dualiste, netinând cont de proaspetele pretenții maghiare. Amplele lor manifestări politice interne și internaționale, precum și confruntările interne militare cu ungurii au vizat drept scop prioritar, urmărit cu perseverență, Unirea, ca națiune liberă, cu România.

În cercetarea arhivistică pe care am efectuat-o în legătură cu modul de organizare și desfășurare, la sfârșitul anului 1918, a acțiunilor politice ale românilor din provinciile dublei monarhii, am identificat, în acest sens, două documente redactate de generalul de brigadă Ioan Hidu. În cele două documente, elaborate ulterior, sunt prezentate acțiunile întreprinse de acesta pentru înființarea la Cluj, în intervalul lunilor octombrie–noiembrie 1918, atât a *Gărzii Naționale Române,* cât și a *Senatului Național Român,* în general, în vederea organizării luptei naționale a românilor. În fața indeciziei și a lipsei unor directive și ordine de natură organizatorică primite de la Consiliul Național Român Central de la Arad și, cu precădere, sub presiunea militarilor din garnizoană – care, refuzând a depune jurământul de fidelitate față de Ungaria, au amenințat cu părăsirea orașului – conducătorii politici locali au decis înființarea Senatului Național Român și au reușit, cu multă dificultate, să obțină acordul ungar pentru înființarea Gărzii Naționale Române, locală.

Din documente, rezultă tendința unor conducători politici și militari ai românilor din Cluj de a prelua „comanda întregii mișcări naționale a românilor din Imperiu”. În acest sens, încercarea de a minimaliza rolul conducător unic al Consiliului Național Central de la Arad și de a transfera principalele atribuții ale acestuia către Cluj sunt evidențiate cu claritate în respectivele documente. Cele două documente au fost scrise de generalul de brigadă Hidu la începutul anului 1932 și predate Serviciului Studii Istorice din cadrul Marelui Stat Major român. Din această cauză, menționăm posibilitatea ca unele dintre aspectele reliefate să fi fost percepute și redate de autor cu anumite distorsiuni față de cursul real al evenimentelor sfârșitului de an 1918. Fără a căuta identificarea unor astfel de elemente în cuprinsul documentelor, mă rezum la a prezenta doar principalele lor elemente descriptive.

I. Documentul 1 (Arhivele Militare Naționale Române, fond Marele Stat Major, Serviciul Studii Istorice, Arhivă donată, dosar nr. 32, f. 1–2), intitulat „Memoriu succint asupra importanței acțiunilor național–revoluționare din noiembrie 1918 puse la cale din inițiativa sufletului național al mai multor bravi Români aflători la Cluj”, este scris de mână, în tuș negru, pe 3 pagini, datat 11 februarie 1932 și semnat de autor. În completarea Memoriului, autorul a predat drept anexe ale acestuia copiile a două ordine de zi.

I.1. Anexa 1 (Arhivele Militare Naționale Române, fond Marele Stat Major, Serviciul Studii Istorice, Arhivă donată, dosar nr. 32, f. 18), intitulată „Ordin de zi extraordinar nr. 7 al Senatului Național Român”, este scris de mână în tuș negru, pe o pagină, datat 29 februarie 1932 și semnat de autor. De observat că datarea acestei anexe diferă de cele ale celor două documente și Anexei nr. 2 (11 februarie 1932), probabil datorită întârzierii cu care autorul a intrat în posesia copiei ordinului în cauză.

I.2. Anexa 2 (Arhivele Militare Naționale Române, fond Marele Stat Major, Serviciul Studii Istorice, Arhivă donată, dosar nr. 32, f. 20–21), intitulată „Ordin de zi nr. 7 al Comandamentului General al Legiunilor Române și al Poporului Român Înarmat din Ardeal”, este scrisă de mână în tuș negru, pe 3 pagini, datat 11 februarie 1932 și semnat de autor.

II. Documentul 2 (Arhivele Militare Naționale Române, fond Marele Stat Major, Serviciul Studii Istorice, Arhivă donată, dosar nr. 32, f. 3–7), intitulat „Notițe din primele cinci zile al Revoluției din 1918 în ce privește strict chestia românească”, este dactilografiat, pe 5 pagini. Documentul, așa cum a specificat autorul, reprezintă o copie a originalului primită de generalul Ioan Hidu de la dr. Petre Peteanu.

În continuare, redau integral conținutul documentelor și anexelor menționate.

I. Documentul 1

Memoriu succint asupra importanței acțiunilor național–revoluționare din noiembrie 1918 puse la cale din inițiativa sufletului național al mai multor bravi Români aflători la Cluj

1) Sub fosta stăpânire maghiară, Clujul era un focar de șovinism încăpățânat maghiar, cât și un important centru cultural și militar maghiar, cum nu se mai găsea un altul în părțile locuite de Români ale fostei Ungarii.

Aici era sediul Diviziei de honvezi din Ardeal; aici se aflau, la izbucnirea revoluției, partea sedentară a comandamentului diviziei, părți sedentare de trupe de honvezi atât infanterie, cât și artilerie; aici sosiră, din zi în zi, tot mai mulți ofițeri și soldați honvezi și, prin activitatea și din ordinul lui Apathi, veniră și la soldați unguri; în fine, era adunată toată divizia de honvezi la Cluj; aici erau și gărzile naționale unguresti înființate în noiembrie.

Aici era universitatea maghiară cu profesori și studenți crescuți în ură șovinistă contra Românilor; aici era sediul multor familii aristocrate șovine maghiare.

Importanța culturală, politică și militară a Clujului în regiunile locuite de Români era recunoscută întocmai și de Guvernul revoluționar maghiar din noiembrie 1918, care a numit pe cel mai înverșunat șovinist maghiar de atunci, pe profesorul Apathi, ca guvernator al Orientului (părțile de est ale fostei Ungarii), cu sediul în Cluj.

Trupe române erau la Cluj numai partea sedentară (batalionul) din Regimentul nr. 63 [infanterie, n.a.] (originar din Bistrița). La acest batalion se aflau și mai mulți ofițeri români, ba mai erau și între honvezi ofițeri și soldați români; mai erau și ofițeri în concediu ori trecători prin Cluj.

2) Avocatul dr. Amos Frâncu, un înflăcărat Român, avea încă de înainte de izbucnirea revoluției o organizație numită „Frăția de cruce”. La 28 octombrie 1918, această Frăție a ținut o ședință, la care au participat și ofițeri.

La această ședință s-au luat importante hotărâri și s-a lansat un manifest către moții Munților Apuseni.

În ziua de 31 octombrie apare ordinul telegrafic al Guvernului revoluționar maghiar, ce ordona depunerea jurământului de credință către Republica Maghiară.

Ofițerii români aflați la Cluj nu vor să depună acel jurământ.

Ei caută, între persoanele cu vază dintre români, pe cei ce vreau să-i sprijine față de Comandamentul militar maghiar, ce atunci domina situația militară și civil–politică în Cluj.

Avocatul dr. Amos Frâncu, bolnav în pat cu febră, primește cu entuziasm de a se pune în fruntea delegației de ofițeri cu care, în ziua de 2 noiembrie 1918, se prezintă la Comandamentul diviziei de honvezi și delegația deneagă în numele ofițerilor, ostasilor și neamului român depunerea jurământului către Ungaria.

La Comandamentul diviziei de honvezi s-a făcut atunci învoiala ca românii să-și alcătuiască gărzi naționale române cu comandă română, cu ofițeri români și să depună jurământul de credință către Consiliul Național Român. S-a stabilit, însă, ca Comandamentul honvezilor să fie comun și pentru gărzile naționale române; ce lt. colonel Hidu, prin ordinul de zi din 17 noiembrie 1918 [vezi anexele 1 și 2] a sistat, făcând gărzile naționale independente.

Prima gardă națională înființată a fost „Legiunea I Cluj”, cu sâmbure din batalionul sedentar al Regimentului nr. 63, pe lângă care s-au organizat gărzi pe comune; una din cele mai brave gărzi comunale a fost și cea din Mănăștur Cluj.

3) S-a organizat „Sfatul de una sută” pentru întreg Ardealul și, ca organ de conducere, „Senatul Național din Cluj”, în frunte cu 2 președinți (tribuni militari).

A pornit prin telegraf, telefon și curieri activitatea de organizare a gărzilor naționale române pretutindeni în Ardeal, cât și ca organe de conducere administrativă „consilii comunale naționale române”; pe când Consiliul Național Român din Ardeal a lansat cu mult mai târziu un apel de constituire.

4) Maghiarii și honvezimea din Cluj au regretat învoiala din 2 noiembrie 1918 cu delegația română și au încercat multe spre redobândirea situației.

La 19 noiembrie 1918, au pus la cale încercarea de a suprima pe dr. Amos Frâncu și pe lt. colonelul Ioan Hidu, care locuia în Hotelul Francisc Iosif, de atunci; au fost prinși și încercarea lor nimicită.

La 6 decembrie și 17 decembrie 1918, au atacat Banca „Economul” unde zilnic se țineau ședințe de conducere ale Consiliului Național Cluj. Aceste atacuri au fost respinse bravuros.

5) Din cele de sus reiese importanța acțiunii inițiate și conduse de cei din Cluj, cât și pericolul de care au fost amenințați în permanență. Deci reiese și bravura, vitejia și abnegația ce au dovedit membrii „Legiunei I - Cluj” ai Gărzii Naționale Române.

Cluj, la 11 Februarie 1932.
General de brigadă în rezervă,
Ioan Hidu

→

Centenarul Marii Uniri

Episcopul Radu Demetriu

Maria VAIDA

Arhiereul de o rară autoritate, dr. Demetriu Radu, s-a născut în 7 noiembrie 1861, în satul Rădești, face școala primară la Aiud, liceul la Blaj. În anul 1879, mitropolitul Vancea îl trimite la Roma, la studii. Aici studiază la Colegiul grecesc Sf. Atanasiu, apoi la renumita facultate *De Propaganda Fide,* unde studiază Filosofia și Teologia. În anul 1885, termină studiile și susține examenul de absolvire printr-o strălucită dizertație și o discuție teologică publică, în prezența Pontifului Leo al XIII-lea și a celor mai reputați teologi din Cetatea Eternă. Românul își ia doctoratul în teologie, promovat cu mențiunea *Cum aplausu* și o medalie de aur, ca semn al admirației tuturor. Inteligența, cultura, memoria infailibilă, faptul că era poliglot sunt calități care-l fac să devină cel mai bun dintre cei buni. În anul 1885 a fost hirotonit preot la Roma. După hirotonire a plecat la București în calitate de paroh al românilor greco-catolici de acolo. La București a fost numit de către arhiepiscopul romano-catolic Paul Iosif Palma în funcția de profesor la Seminarul Teologic de la Cioplea, iar apoi director al Seminarului Arhiepiscopal de la București, care fusese de curând creat, precum și econom general.

În două rânduri, fiind bine cunoscut și apreciat de către cercurile conducătoare ale Regatului României, a fost trimis de prim-ministrul de atunci, Ion C. Brătianu, și de Regele Carol I, la Vatican, în scopul aplanării unor divergențe apărute în legăturile dintre Regatul României și Sfântul Scaun.

Ca o consecință a meritelor sale, este numit Episcop al Eparhiei Lugojului, la numai 35 de ani. Din această poziție, administrează cu chibzuință fondurile diecezane, cumpără o casă și o grădină pentru construirea unei aripi prin care să lărgească palatul episcopal. Ridică din ruină Mănăstirea de la Prislop și o sfințește în 10 mai 1901, devenind loc de pelerinaj pentru credincioși. În același an publică și lucrarea *Șematismul istoric al diecezei Lugojului.* După acestea, din 1903 este numit în fruntea diecezei din Oradea Mare, unde își dirijează toate eforturile spre afirmarea elementului românesc la granița de Vest a Transilvaniei. (Mircea Vaida Voevod, Gelu Neamțu, *1 Decembrie 1918. Mărturii ale participanților,* vol. II, Ed. Academiei Române, 2008, pp. 240-241)

Episcopul transformă vechea reședință episcopală într-un palat național, de o veritabilă frumusețe și un desăvârșit bun-gust, un veritabil palat de arhitectură renascentistă, similar celor din Occident. În satul natal, care azi se numește Rădești, Demetriu Radu clădește o biserică foarte frumoasă, angajând ca pictor pe renumitul profesor Smigelschi. Cu bani de la guvern, dar și din veniturile proprii, episcopul ridică o serie de școli și clădiri bisericești, creează *Fondul Radu* pentru ajutorarea elevilor săraci care vor să studieze.

La Oradea, în 1905, a reconstruit Palatul episcopal, după proiectele arhitectului C. Rimanoczy junior, a refăcut domeniul de la Beiuș, casa de la Holod și reședința de la Stâna de Vale.

Cu o importantă sumă de bani (100.000 de coroane), episcopul Demetriu Radu a contribuit la construirea Bisericii Sfântul Vasile cel Mare din strada Polonă din București, în 1909. În anul 1910 a zidit Biserica Pogorârea Spiritului Sfânt, din satul natal, Rădești. În anul 1912 s-a deplasat la Roma, pentru a interveni la revizuirea bulei papale privitoare la înființarea episcopiei maghiare greco-catolice de Hajdúdorog. În anul 1914 a început construcția Academiei Teologice de la Oradea, dar războiul declanșat în acel an l-a împiedicat să-și ducă până la capăt proiectul. A refuzat să se facă purtătorul de cuvânt al prim-ministrului maghiar Ștefan Tisza între români, spre deosebire de alți prelați, care au sprijinit autoritățile austro-ungare ale vremii. A prezidat, împreună cu Ioan Papp, episcop ortodox de Arad, și cu George Pop de Băsești, Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, din 1 Decembrie 1918. În calitate de decan al Episcopatului Român Unit, l-a îmbrățișat pe generalul român Nicolescu, sosit în fruntea Armatei Române, la Blaj. La 23 mai 1919, i-a găzduit, în Palatul Episcopal de la Oradea, pe Regele Ferdinand și Regina Maria. A fost un orator neîntrecut, un sprijinitor cu mână largă a tuturor faptelor și gândurilor înălțătoare de neam, un patriot și diplomat de reputație națională care a căzut ca un martir în ziua de 8 decembrie 1920, în incinta Senatului din București, când mâini criminale au pus acolo o bombă care l-a ucis, iar pe Roman Ciorogariu l-a lăsat invalid de mâna dreaptă. Episcopul de Oradea a murit în atentatul pus la cale de Max Goldstein și de complicii acestuia, Saul Osias și Leon Lichtblau. (Ioan I. Șerban, coord., *Dicționarul personalităților Unirii,* Ed. Altip, Alba Iulia, 2003, p. 110)

În afară de Episcopul Demetriu Radu, ca urmare a atentatului au murit și ministrul Justiției, Dimitrie Greceanu, și senatorul Spirea Gheorghiu, aceștia din urmă decedând în spital. (*Ibidem*) În presa vremii se menționează impresionanta aducere a trupului său neînsuflețit la Oradea: *A fost așezat cu pompă strălucită în Catedrala Greco-Catolică. Rămășițele pământești ale prelatului au fost petrecute de la gară în oraș de o imensă mulțime. În jurul catafalcului pe care zace acela care a fost episcopul Radu se perindă întreaga populație a orașului și-a provinciei, unde defunctul era cunoscut de toată suflarea, pentru că episcopul Demetriu Radu a fost un preot adânc convins de slujba căreia și a închinat viața, și pentru că, într-un lung șir de ani de păstorire la Lugoj și Oradea Mare, a luptat din toate puterile pentru înălțarea bisericei și a neamului său. (...) Conștient și strălucit proteguitor al intereselor bisericii și culturii românești, de numele defunctului episcop Radu se leagă o lungă serie de fapte mari, de jertfe frumoase, pentru care neamul i-a fost și trebuie să-i fie veșnic recunoscător!* (*Românul,* an IX, nr. 270, 16 decembrie 1920, p.3)

Episcopul bihorean a fost asistent la Tronul Pontifical, distins cu Paliul Arhiepiscopal, doctor în teologie și filosofie, episcop de Oradea Mare, om al timpului său. Înainte de a muri, în noiembrie 1918, reușește să reintroducă limba română la Liceul Samuil Vulcan din Beiuș, în pofida legilor Imperiului Austro-Ungar. Prin dispariția sa, Transilvania a pierdut un Mecena, un patriot, un arhiereu de primă mărime. A fost înmormântat cu funeralii naționale, așa cum se cuveneau unui martir, în biserica de dânsul zidită, cum ar zice cronicarul...

(Sursă fotografie: Wikipedia)

I.1. ANEXA 1: *Senatul Național Român din Ardeal, sediul Cluj. Comisarii generali militari ai poporului român din Ardeal. Ordin de zi extraordinar nr. 7.*

Noi, comisarii militari, ordonăm să se publice înaintea tuturor comandamentelor legiunilor din Ardeal, în numele națiunii române din Ardeal:

A fost numit cu depline puteri Comandant al tuturor legiunilor române din Ardeal și a întreg poporului înarmat dl. colonel Ioan Hidu.

Colonelul Ioan Hidu va purta titlul de: „comandant general al legiunilor române și a poporului român înarmat din Ardeal".

Toate autoritățile militare și civile au să urmeze necondiționat ordinile comandantului general, care își exercită atribuțiunile în contact organic cu comisarii generali militari din Cluj.

Acest ordin are să fie publicat în particular în adunările de ofițeri și în adunările legionarilor a tuturor legiunilor române din Ardeal.

Comisarii generali militari ai poporului român din Ardeal,
Dr. Amos Frâncu (ss)
Dr. Emil Hațiegan (ss)
Conform cu originalul.
Cluj, februarie 1932. General Hidu

I.2. ANEXA 2: *Comandamentul General al Legiunilor Române și al Poporului Român Înarmat din Ardeal. Ordin de zi nr. 7.*

1) Prin ordinul de zi de față, cu data de 17 noiembrie 1918, pun în vedere tuturor Românilor din Transilvania că eu, colonelul Hidu Ioan, fiind numit comandant general de către comisarii militari (tribunii) poporului român din Ardeal, cu începere de azi preiau comanda.

2) Comanda o exercit în contact organic cu tribunii din Ardeal, ca organe ale Consiliului Național Român.

3) Ordonez tuturor legiunilor că, în strictă regulă și disciplină militară, pentru orice dispoziții de organizare să se adreseze Comandamentului General al Legiunilor Române și al Poporului Român Înarmat din Ardeal cu sediul în Cluj, strada Bathori, nr. 1.

4) Se vor menține în vigoare toate ordinele de zi de până acum ale tribunilor militari dr. Amos Frâncu și dr. Emil Hațiegan, sistând însă comandamentul comun strein.

5) Toți comandanții vor înainta zilnic – din apropiere prin curieri, din depărtare telefonic, ori telegrafic – situația normală de efectiv.

6) Misiunea mea fiind de a apăra cu forțele militare române din Ardeal libertatea națională și ordinea publică, în numele națiunii române îmi exprim mulțumirea intimă pentru solicitudinea corpului de ofițeri români, ce s-a anunțat imediat sub drapel. Ca semn extern al mulțumirii mele pentru trecut și a încrederii pentru viitor, înaintez pe toți ofițerii, elevii plutonieri (stegari) și cadeții – neavansați până acum prin tribuni – la un grad mai înalt, cu ziua de azi.

7) Suprema comandă militară este „Comandamentul Suprem" instituit de „Consiliul Național Român General". Eu, colonelul Hidu, sunt însă organul mijlocitor între Garda Națională Română din Ardeal și legiunile ei pe deoparte, de alta între Comandamentul Suprem al Consiliului Național General, azi cu sediul la Arad, la care trupele mie subordonate au să se adreseze prin mijlocirea mea.

8) Avansez pe fostul președinte al Senatului Național Român din Ardeal, dr. Amos Frâncu, fost tribun militar al poporului din Ardeal, care, din pricina boalei sale, s-a retras de la posturile sale de onoare și a intrat ca simplu legionar în Legiunea I română din Ardeal cu sediul în Cluj, [la gradul] de sublocotenent de rezervă în aceeași legiune: pentru pregătirile sale anterioare și, mai ales, pentru meritele sale câștigate întru organizarea rapidă militară a Gărzii naționale militare și civile din Ardeal.

Ordonez să se ia act cu mulțumită că, numitul, a cedat toate retribuțiile sale militare pentru fondul „victimelor, orfanilor și văduvelor de la Belis, Mărisel și din alte părți ale Ardealului din zilele de reînviere a libertății naționale".

Ostași Români!

Astăzi lumea ne privește. De la apus la răsărit, două continente văd în noi pe soldații păcii, libertății și ordinei. Pentru națiunea română, pentru toate neamurile! O sfântă datorie ni se cere. Împliniți-o! Atunci și numai atunci o să purtați cu fală numele de „Român". Păziți credința în Dumnezeu! În numele lui, tot înainte!

Ura! Steagul tricolor!

Cluj, la 11 februarie 1932.
General de brigadă în rezervă,
Ioan Hidu
(Va urma)

Paula Romanescu

Paula Romanescu s-a născut la 20 octombrie 1942, la Țuțulești, Argeș. A absolvit Facultatea de Limbi Romanice și Clasice a Universității din București în 1967. Profesoară (1963-1998), poetă, traducătoare. Membră a Uniunii Scriitorilor din România.

Dintre volumele de poezie: *Avril de ma jeunesse en fleur* (1993), *Hypocrite poète, mon semblable, mon frère* (1995), *Haiga* (1996, biling, română-franceză), *N'insistez plus* (1997), *Sens* (1997), *Dialog* (1998, bilingv, română-franceză), *Chant a la francophonie* (1998, cu Liana Lungu – voce, casetă), *Pensées/ Cugetări* (2001, catrene, bilingv, română-franceză), *Dar noi, iubire, noi?/Mais nous, mon âme, nous?* (2007), *101 Poeme* (2011), *Ecoul umbrelor/L'écho des ombres* (2011), *Zăvor de iarbă/Verrou d'herb* (I-II, 2012), *Poeme* (2013), *Întâmplarea ca o viață de om* (2014), *Et si l'amour avait raison?* (2016).

A tradus mult, din franceză în română (G. Apollinaire, J.M. Careé, mai multe antologii de poezie) și din română în franceză (L. Blaga, M. Eminescu, T. Arghezi, I.L. Caragiale, R. Cârneci și mulți alții, *Miorița, Meșterul Manole,* antologii de poezie), a tradus rubaiate de Omar Khayyam în română și franceză. Merită semnalată masiva antologie de poezie din închisori *Unde sunt cei care nu mai sunt?/Où sont-ils ceus qui n'existent plus?,* Editura Betta, București, 2012.

Este vicepreședinte al Ligii de Cooperare Culturală și Științifică România-Franța, București.

Colaborări la numeroase reviste de cultură din România, Belgia, Franța.

Un mare număr de premii și distincții – dintre acestea: Prix Terpsichore – Regard sur le monde, Franța, 1993; Prix de l'Europoésie, Meulan, Franța, 1993, 1994, 1995; Medalia „Matso Basho – 300", București, 1994; Prix du Menhir de Poésie, Soullans, Franța, 1996; Premier Prix de Haikai, Franța, 1996; Premiul „Cel mai frumos poem tanka" („Le plus beau poème tanka"), Slobozia, România, 1996; Premiul pentru traducerea poemelor lui Lucian Blaga, 1996, 1998, 2002; Premiul de Excelență pentru traducere, din partea Societății Române de Haiku, 1997; Premiul „Femina", 1998; Medalia Academiei „Carpatica" (Mari poete ale României), 1998; Medalia „Centenar Blaga" la Festivalul Internațional Lucian Blaga, Sebeș-Alba, 2002; Premiul pentru traduceri în limba franceză din lirica românească, 2002, 2003, 2005, 2009.

În pridvorul unui sat din Argeș

Ion ANDREIȚĂ

Paula Romanescu s-a născut în pridvorul unui sat din Arges, într-o toamnă târzie, când viile coborâseră în ogrăzi – și când, vreme de câteva zile și câteva nopți, se auzea plânsul strugurilor prefăcuți în lacrimă dulce. Toamnă în care Dionysos hălăduia însoțit de alaiul de petrecăreți – și de toate florile plaiului românesc, în devălmășie cu flori ale altor meleaguri, pe unde mai hoinărise neastâmpăratul zeu.

Multe flori s-au oprit la căpătâiul micuței făpturi și i s-au înclinat ca niște ursitoare sosite să-i menească viitorul – dacă nu cumva erau chiar ursitoarele, multiplicate în zeci de chipuri florale, ca să-i bucure clipa și viața alesei pământene. Urcaseră din câmpie pe o rază de soare, coborâseră din munți pe frânghii de dor, alergaseră din dealurile din împrejurimi împinse de vântul bun al norocului. Veniseră din toate cele patru anotimpuri, știind că viața nou-născutei se va călători în carul cu patru roate al timpului mare. Ghiocei și Toporași, Brebenei și Cocărăi, Viorele și Brândușe. Micșunele și Odolean și Cicoare. Liliac și Trandafir, doi prinți însoțiți de-o Sipică și-o Romaniță. Margarete, Cununiță, Sânziene, Stupiniță, Dedițel și Garofiță. Maci mirosind a grâu copt și Bujor de stepă dobrogeană. Lângă un Siminic cu chipul împurpurat de emoție își dădea coate să ajungă în față un Crin regal francez, să-i recite micuței *La Beauté… A une passante,* știind (ca orice ursitoare cu puteri magice) că, mai târziu, copila se va întâlni cu Baudelaire. O Orhidee sosită de la Persepolis aduce un mesaj de la Omar Khayyam: *O inimă care nu știe să se îmbete de iubire,/ cum ar putea măcar s-admire/ aurul lunii în pragul serii,/ razele soarelui pe cerul verii?* Deasupra tuturor se înălța o creangă înflorită (a doua oară!) de măr domnesc „din Boteștii bunicilor, satul cu cele mai gustoase mere din câte vor fi pe pământ".

Un popor de flori în plecăciune, în fața micuței Paula, dăruind-o cu rodul pământului și-al cerului, cu culorile sufletului și ale curcubeului, cu slovele limbii române, așa cum le aduseseră ele din plaiurile de unde veneau – unde lumea „gândea în basme și vorbea în poezii" – și ale unei alte limbi-surori, cântată de valurile maiestuoase ale Loarei și ale Senei scăldând pieptul Luteției.

Nu știu când și cum a străbătut poeta de mai târziu, Paula Romanescu, unele anotimpuri, dar când i-a venit sorocul să opteze, ea a optat pentru toamnă. *Mi-e toamnă în livada de suflet, frumoasă,/ Trec valuri de brume sub cerul tăcut/ Și-n 'nalt cânt de umbre zburânde ascult,/ Castanul în poartă o frunză îmi lasă!* Și: *Nu-i vina mea că viile se frâng/ Sub greul strugurilor brumării/ Iar vântul murmură: De ce nu-mi vii?/ Când apele cu șoapte mă ajung// Să-mi dea de veste. Toamnă-i iar, să știi,/ Se scutură de-aramă frunza-n crâng,/ Cocorii – mișcătoare șiruri curg/ Departe de ghicitele stihii// (…) Dar vinul vechi de ambră, rubiniu/ Mă-mbie: Nu pleca… Și-așa-i târziu…*

O melancolie de aceeași esență – ambră, ruginie – însoțește și sentimentul iubirii, filtrat prin culorile toamnei. Poeta se întreabă în însuși titlul unei cărți: *Dar noi, iubire, noi?* (*Mais nous, mon âme, nous?*) – iar răspunsul îl găsim, mai mult sau mai puțin deghizat, în mai toate poeziile de dragoste – cum ar fi: *Nu, nu pleca, e încă prea devreme,/ Timpului stavilă să-i pun nu știu/ Între un* prea curând *și-un* prea târziu*/ Iubirea mea tot prinde să te cheme.* Ori ca în acest distih care încheie un minunat *Sonet: Să te adun din toată risipirea/ În golul plin reinventez iubirea.*

Dar Paula Romanescu este și un înzestrat cărturar. Absolventă a Facultății de Limbi Romanice și Clasice, ea și-a asigurat un bogat tezaur de cunoștințe din literatura antică, greco-latină. Nu doar traducerile din/în limba franceză îi conferă o aură inconfundabilă, ci și alte importante studii de limbă și literatură o impun atenției, rotunjindu-i o personalitate complexă.

Mă tot gândesc cu cine-aș compara-o – de pe la noi sau de pe aiurea. Mă bate gândul (sentimental-lucid) spre o Madame de Stael a secolului XXI. Dar nu pot să trec de Dora d'Istria, considerată nu doar o egală a Madamei, ci chiar superioară acesteia (de la Mario Ruffini citire) pentru noblețea sufletească. Parcă-parcă în compania Dorei s-ar simți mai bine.

Mă întorc acasă și-mi zic că, la urma urmei, Paula Romanescu este un *poem frumos* – și conchid, alături de criticul literar Rodica Lăzărescu: *poemul nescris pe de-a-ntregul.* Și zic, cu gândul la florile-ursitori din ziua nașterii poetei: Fie binecuvântată astăzi, în zi de sărbătoare, scriitoarea Paula Romanescu, cu o creangă de liliac înzăpezit de dragostea noastră, a celor ce-o cunosc, o prețuiesc și o admiră!

Într-un orășel din Provence

Lia-Maria ANDREIȚĂ

Despre poeta Paula Romanescu aflasem la puțin timp după 1990. Lucram ca diplomat în Ministerul Afacerilor Externe, în Direcția Relații Culturale. Ceva mai târziu, când am ajuns la post, la Ambasada noastră din Paris (1996-2000), numele Paula Romanescu se rostea frecvent, atât în cadrul Ambasadei, cât și în diferite cercuri cultural-artistice ale Parisului. Scriitori, dar și public francez avizat – reuniți adesea la Centrul Cultural Român – făceau referiri la personalitatea ei, atât în calitate de traducătoare, cât și ca autoare de poezii scrise direct în limba franceză.

Ceea ce m-a impresionat însă foarte puternic nu s-a întâmplat la Paris, ci mult mai departe, undeva, în Sud, în Provența. Eram în orașul Albi (capitala departamentului Tarn), poposind, aici, ca să vizităm cel mai mare muzeu Henri de Toulouse-Lautrec (pictorul s-a născut în acest orășel). După-amiază aveam s-o căutăm pe doamna Ginette Artaud (Jean-Yves Conrad ne vânduse acest pont literar) care locuia în apropiere, în orășelul-stațiune Cordes-sur-Ciel. Era medic stomatolog, dar scrisese și o carte despre România, unde făcuse deja câteva călătorii – după 1989 – pe urmele bunicului său, Jean Dauthier, fost șofer personal al regelui Carol I. Cartea, *La Flute de Pan – Sauvage et tendre Roumanie,* a apărut în anul 1991, la Editura franceză „Dacia", înființată special de către autoare – și a câștigat Premiul I pentru proză la Concursul internațional organizat de Societatea literară „Le Midi chante" din Toulouse (primar: Philippe Douste-Blazy, apoi ministru de Externe, pe care l-am cunoscut pe când era ministrul Culturii). Volumul a apărut și în limba română, cu titlul *Cântecul Naiului sau dulce-amară Românie,* la Editura Albatros, în anul 2000, în traducerea lui Aghi Moulas (?).

O după-amiază și o noapte am petrecut alături de venerabila scriitoare-medic. Și câte și despre câte n-am vorbit. Multe s-au estompat în amintiri confuze. Două lucruri nu aveam cum să le uit. Faptul că aici, în Cordes-sur-Ciel, scrisese Camus romanul *Străinul* și, venind vorba despre poeți români contemporani de care a auzit, scuzându-se că nu prea era la curent cu fenomenul literar românesc, Ginette Artaud a pronunțat imediat numele Paula Romanescu. Citise undeva, în presa franceză, despre această „valoroasă poetă română și excelentă traducătoare în limba franceză".

Regret că n-am notat mai multe amănunte – nici nu se putea, nici nu se cădea – dar întâmplarea nu puteam s-o uit: undeva, în Sudul Franței, într-un orășel cât o tipsie de argint pe care abia încăpeau câteva zeci de suflete, se vorbea despre România, se vorbea despre această fiică a României, poeta Paula Romanescu.

***Félicitations,* Paula, *et…* La mulți ani!**

Seniori ai culturii

„O scară către cer”

Marian NENCESCU

În 1991, fostul deținut politic Dumitru Cristea (1927-2000) recupera de la S.R.I. *Caietele Radu Gyr,* confiscate în aprilie 1958 de fosta Securitate și pentru a căror transcriere și difuzare fostul subinginer minier a fost condamnat, inițial, „pe viață”, pedeapsă comutată ulterior la „numai” 25 de ani de *temniță grea*. În fapt, Dumitru Cristea, care mai ispășise anterior o pedeapsă de 6 ani, pentru „activitate legionară”, timp în care îl cunoscuse pe Radu Gyr, la Aiud, și apucase să-i memoreze poeziile, nu avea decât vina de a răspândi versurile lui Gyr „zgâriate cu unghia” pe pereții celulei, veritabilă „scară către cer”, căci, mărturisea el spre finalul vieții: „Rugăciunea a fost secretul salvării noastre de la Aiud, iar pe lângă rugăciune, poezia a legat inimă de inimă și suflet de suflet”.

Aventura salvării *prin memorie* a poeziei carcerale a lui Radu Gyr este relatată pe larg de scriitorul vâlcean Ioan („Nenea”) Barbu, în romanul *Vulturul albastru* (apărut în 2013, în parteneriat, la Editurile Antim Ivireanu și Destine, din Montreal, Canada), în carte fiind totodată evocat și scriitorul Radu Demetrescu-Gyr (1905-1975), cel care, numai pentru cele 24 de versuri ale poemului *Ridică-te Gheorghe, ridică-te, Ioane,* a fost condamnat la moarte, în 1959, pedeapsă comutată în 1960 la 20 de ani de temniță grea și grațiată în 1963, odată cu eliberarea din închisoare a tuturor deținuților politici.

Fără a mai insista asupra circulației conținutului *Caietelor* lui Radu Gyr, uneori pe foi volante, cel mai adesea sub formă orală, vom menționa că în primii ani ai regimului comunist au fost închiși pentru convingerile lor nu doar Radu Gyr, Nichifor Crainic (1889-1972) ori Vasile Voiculescu (1884-1963), ci o întreagă generație de scriitori care cunoscuseră în perioada interbelică notorietatea. Aceștia au fost forțați să scrie o „lirică carcerală”, cazul lui Gyr fiind emblematic, chiar unic în istoria literară, când un poet e condamnat la moarte pentru o singură poezie, e adevărat cu un conținut profund militant.

Inevitabil, poezia carcerală a devenit un fel de folclor al închisorilor comuniste, ținând loc de operă memorialistică și de *balsam spiritual.* Este o poezie a suferinței, a comuniunii asumate cu Divinitatea, o ilustrare a poruncii evanghelice fundamentale despre iubirea de Dumnezeu și ocrotirea aproapelui, „este o rugăciune care nu se roagă”, o transfigurare a experienței religioase, în Cuvânt.

După Revoluție, s-a încercat recuperarea a mai tot ce s-a scris în închisori, constituindu-se astfel un veritabil *curent estetic,* interpretat ca o formă de salvare sufletească și redescoperire a umanului, din păcate cvasi-ignorat de istoriografia literară oficială. Pe această linie se înscrie și poeta și traducătoarea Paula Romanescu, în încercarea sa de a da un veșmânt literar franțuzesc unei selecții de lirică carcerală, reunită sub titlul *Unde sunt cei care nu mai sunt? Antologie de poezie din închisori* (București, Editura Betta, 2012) și având ca generic un text de Dan Puric, intitulat *Setea,* în care se vorbește, simbolic, despre *oamenii-fântâni.* („Din vorba lor cinstită m-am adăpat și eu, ca apoi, sub arșița dogoritoare, să pot săpa din nou mai departe, după izvorul meu” – *op. cit.,* p. 7.) Astfel de *oameni-fântână* sunt și cei 89 de poeți antologați, inevitabil doar o parte din „biblioteca vie”, zidită de regimul comunist în temnițe, unde chiar s-a murit la propriu (exemplul lui Valeriu Gafencu nu e singular, un alt martir al închisorilor fiind poetul și teologul Sandu Tudor, 1896-1962, mort la Aiud, una dintre rarele absențe de marcă din antologia citată).

Performanța scriitoarei este remarcabilă, ea reușind să dea o formă fluentă, elegantă, versiunii franceze, câtă vreme sensul original al versurilor este greu de pătruns chiar pentru cititorul român. Înșiși autorii recunosc că au simțit nevoia, adesea, pentru fiecare poezie în parte, să explice împrejurările când au scris-o și chiar să descifreze sensul unor cuvinte și expresii „de lagăr”. Cum să le spui francezilor, de pildă, ce înseamnă *caraulă, zarcă* etc., când nici cititorul zilelor noastre nu mai știe. Iată, de pildă o poezie a lui Andrei Ciurunga (1920-2004), el însuși fost deținut politic, adresată „camaradului” de celulă, Radu Gyr: „Când noaptea mă prindea de caraulă/ Însângerat de-al dorurilor șir/ Iisus venea la mine în celulă/ Adus de mucenicul Radu Gyr”, catren retopit liric sub pana Paulei Romanescu: „Quand la nuit noire me couvrait de sa houle/ Ensangleté par ses griffes du delire…”, *op. cit.,* p. 34.

Meritul principal al Paulei Romanescu rămâne acela de a trata materialul poetic original, nu atât didactic, cât creativ, într-o notă cât mai personală, inevitabil subiectivă. Este, așadar, *o antologie de autor,* un breviar al poeziei carcerale. Puțini sunt cei care lipsesc, dar între cei prezenți îl regăsim, lucru lăudabil, și pe Corneliu Coposu (1916-1996), cu a sa *Rugă:* „Cerne, Doamne, liniștea uitării/ Peste nesfârsita suferință...”, versuri devenite: „Tamisez le silence de l’oubli, Seigneur/ Sur les vagues infinies de souffrence” (p. 430).

Alături de ilustrațiile de excepție ale Adinei Romanescu, echivalențele franceze ale poeziei carcerale, în tălmăcirea Paulei Romanescu, readuc în discuție tema, deloc caducă, a specificului național, în spațiul artistic și, cu deosebire, în poezie. În acest caz nu fidelitatea contează, ci sensul, iar poeta sugerează cu eleganță treptele urcării către cer, străbătute cu brio de lirica noastră carcerală.

Locuiri inedite

Ion C. ȘTEFAN

Paula Romanescu este o personalitate temeinic implicată în viața culturală românească și în cea europeană – îndeosebi în cea franceză.

Valențele sale creatoare multiple se manifestă și prin faptul că abordează cu succes genuri și specii literare diferite: versuri, proză, antologii tematice, memorialistică, în limbile română și franceză.

Mai mult decât atâta și mai altfel decât alții, ea este o prezență permanentă în viața de lumină a unor reviste culturale de primă mână, precum: *Curtea de la Argeș, Litere, Bucureștiul literar și artistic, Sud, Rotonda valahă* și altele – o autoare activă, atât prin opere personale, cât și prin traduceri, plăcută la lectură, implicată total în actul creației de valoare.

De aceea, fiecare apariție a unei cărți semnate de Paula Romanescu reprezintă pentru mine și pentru mulți alți cititori un eveniment cultural deosebit, despre câteva dintre acestea având chiar posibilitatea să mă pronunț în unele reviste literare.

De curând (2017), a tipărit la Editura Betta volumul de proză intitulat *Lung drumul întoarcerii în noi.* Acest titlu are o dublă semnificație, emoțională și morală: autoarea sugerează reîntoarcerea fizică în patria mumă a unui șir de români plecați la muncă pe meleagurile europene.

Cea de a doua interpretare, pe care încerc s-o dau, se referă la întoarcerea fiecăruia dintre noi – și îndeosebi a intelectualilor – spre spiritualitatea românească de prestigiu, spre gloria strămoșească și demnitatea de odinioară, când cele mai luminate minți ale creatorilor naționali erau așezate la un loc de cinste între cele ale lumii.

Cheia acestei interpretări mi-a sugerat-o autoarea, chiar din primul capitol al cărții sale, „E lumea o arenă de circ, meștere Will!”: „A fost o vreme când lucrul cel mai frumos din viață mi se părea a fi călătoria ca o chemare a depărtărilor, când realitatea cotidiană se dovedea meschină, îngustă și tăioasă ca ascuțișul de brici al ironiei din ochii celor care știu că Paradisul nu este de fapt pe pământul oamenilor” (p. 5).

Apoi, subtilitatea construcției o determină să apeleze la exemplul unei tinere într-adevăr plecată în Anglia, pentru câțiva ani, care nu practică însă o meserie necalificată, ci predă la Colegiul de Arte de la Sibford, locuind într-un campus civilizat, unde autoarea o vizitează. Este vorba de fiica sa, Adina Romanescu, față de care ea se așază, cu tact, pe un al doilea plan, făcând împreună o vizită la părinții unei eleve, care viețuiau într-o biserică veche, transformată în locuință.

Încerc o problematizare asupra felului cum fiica Paulei Romanescu i-a încântat pe noii săi elevi, care nu știau aproape nimic despre români, printr-o parabolă, spunându-le că strămoșii noștri locuiau în niște copaci, dar cunoșteau limbile celorlalte popoare europene, pe care i-au primit ca oaspeți, aceștia privindu-i de jos în sus și rugându-i să le ofere și lor un loc în copacii carpatini. Imaginea răsturnată a realității prin care tânăra profesoară a făcut un salt, demonstrându-le elevilor săi cultura și talentul artistic de care dispunea, a reușit s-o impună de la început, să fie ascultată și urmată cu drag, în continuare.

După terminarea cursurilor și tradiționalul *Gaudeamus igitur,* autoarea continuă călătoria prin Anglia și prin alte orașe și centre universitare, vizitând muzee, expoziții, catedrale, descriind cu farmec opere artistice deosebite, care i-au încântat privirile.

Descopăr cu emoție o asemănare între volumul pe care vi-l prezint și o operă scrisă cu aproape două sute de ani mai înainte, *Însemnare a călătoriei mele,* de Constantin Dinicu Golescu, constând în raportarea a tot ceea ce vede cu instituții culturale și opere de artă din țara noastră, iar aceste apropieri nu sunt întotdeauna favorabile occidentalilor, reliefând, de exemplu, superioritatea sculpturilor lui Brâncuși.

Apoi, neobosita călătoare află că, pentru a intra în diferite catedrale, trebuie să plătești o taxă. O uimește această încercare de comercializare a credinței și își amintește cu drag de biserica din satul natal, unde accesul la rugăciune era simplu și liber: „Unde ești, mică bisericuță din satul Gălesești de Argeș, cu căzănelul tău de aramă, piesă de rezistență în inventarul *patrimoniului* tău, datând din veacul al XVII-lea?” (p. 27).

Însă, nu vreau să fac comentarii la comentariile autoarei, lăsându-vă libertatea interpretării, cartea aceasta fiind ingenios alcătuită, nu din reclamele unor ghiduri turistice, cum am mai citit câteva, ci pe filele sufletului ei sensibil, fără a fi impresionată de infatuarea occidentalilor bogați, ci printr-o reașezare corectă între ceea ce pot oferi românii și ceea ce vor primi, selectiv, de la ceilalți.

Mai degrabă, vom parcurge împreună paginile unui *Jurnal* dintr-o altă călătorie, făcută în Italia, cu ani în urmă, cu un grup de absolvenți de la Academia de Arte „Nicolae Grigorescu”, București, între care se afla și fiica ei. Aici relatările sunt îmbinate cu citate din scriitori remarcabili, cu impresiile bogate culese după privirea unor opere celebre, autoarea dovedind nu doar o sensibilitate deosebită, ci și o mare cultură universală.

Lung drumul întoarcerii în noi este, într-adevăr, o compoziție multiplă, bogată – adevărată *Carte de Învățătură* în domeniul artei, dovedind încă o dată calitățile de scriitoare ale Paulei Romanescu.

Ilustra soră a unui mare rege

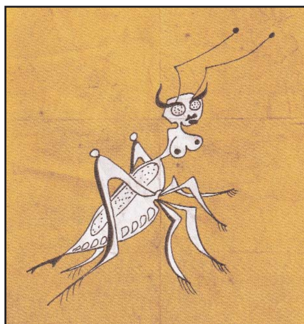
Victor ATANASIU

În 1525, în celebra bătălie de la Pavia, orașul în care în 941 a apărut primul document scris de limbă italiană, regele Francisc (François) I a fost zdrobit de trupele germane și spaniole, făcut prizonier, dus cu lanțuri la mâini și la picioare, în sfârșit, aruncat în temniță la Madrid de adversarul său dintotdeauna, Carol Quintul. Marele rege mai înregistrase o înfrângere dinaintea acestuia din urmă, întrucât acela, regele Spaniei, iar nu monarhul francez, fusese ales împărat al așa-zisului Sfânt Imperiu Romano-German, ale cărui trupe („imperi-alii"), avuseseră un succes în această primă etapă a unui *alt* Război de 100 de ani, care, ca și cel anterior, cu Anglia, s-a încheiat cu victoria finală a Franței. Premisele victoriei îndelungatei încleștări cu inamicul insular au fost asigurate de glorioasa domnie a lui Ludovic al IX-lea (Saint Louis) și, mai ales, a gloriosului său nepot, Philippe al IV-lea cel Frumos, ale cărui măsuri opresive, nedrepte chiar, și-au dovedit în timp deplina necesitate politică, întărind monarhia și Franța. Confruntarea care a debutat în 1337, tot printr-o înfrângere, provocată de Eduard al III-lea la Crecy, și încheiată în 1453 a consfințit statului care a lăsat cele mai adânci urme în istorie după căderea Romei (476), calitatea de puternic regat independent. Ostilitățile, inaugurate nefericit la Pavia și încheiate în 1648, prin glorioasa Pace Westfalică, au asigurat pentru multă vreme supremația Franței în Europa. De altfel, nici catastrofa de la Pavia nu a avut vreun rezultat palpabil, întrucât marele rege, odată eliberat, a anulat toate prevederile unui tratat înrobitor, semnat sub imperiul constrângerii. El se alătură altor personalități de prim rang dintre capetele încoronate franceze (și aici nu îi am în vedere pe franci, deci nu pe Clovis, sau pe Carol cel Mare), stând, pe lângă regii deja amintiți pe același soclu cu Carol al VII-lea, Ludovic al XI-lea, Carol al VIII-lea, Henri al IV-lea și ultimul rege cu personalitate puternică, totodată *cel mai mare dintre cei mari,* Ludovic al XIV-lea (Louis le Grand *Le Roi Soleil*), aceasta, firește, dacă nu vorbim de Primul Împărat, care nu poate fi comparat cu nimeni, niciodată.

François nu a fost remarcabil doar prin acțiunile sale politice, ci prin aceea că a fost un mare sprijinitor al culturii, la Paris găsindu-se nu puține personalități din afara regatului, îndeosebi italieni. L-a susținut pe Benvenuto Cellini, iar în brațele sale a murit Leonardo da Vinci. Faptul că *Gioconda,* tabloul pe care zilnic se înghesuie mii de oameni să îl vadă, acum ca și în secolele trecute, lui, ilustrului prieten regal al genialului artist și om de știință, i se datorează.

Sângele apă nu se face: mama regelui, Louise de Savoia, a fost considerată o minte strălucită. Oricum, din aceeași mamă și din același tată, Charles d'Angouleme, sunt și regele, și sora sa, Marguerite, devenită cunoscută sub numele de Margareta de Navarra, întrucât al doilea soț al ei a fost Henri d'Albret, duce d'Alençon, dar și rege al Navarrei. În fond, regina a fost ca atare mai degrabă simbolic, micuțul stat fiind, în parte, în umbra Franței, în parte, în umbra Spaniei. Așadar, un fel de stat onorific fără niciun fel de pondere politică, cum sunt astăzi Luxemburgul, Lichtenstein, Republica San Marino, nu însă și principatul de Monaco, sau Vaticanul, care își au, fiecare, rațiunile arhicunoscute de a exista. Totuși, Henri al IV-lea (ca și fiul său, Ludovic al XIII-lea, de altfel) s-a intitulat rege al Franței și al Navarrei.

Margaretei îi consacră o temeinică monografie Emanuela Bușoi. Aceasta este o doamnă aflată la vârsta pensionarilor încă tineri ca pensionari, un intelectual distins, nu mai puțin, o apariție rasată, cu o dicție cu inflexiuni fine, discret materne, fiind scoasă parcă nu atât din epoca lui François I, ci din cea a *Regelui Soare,* când Madame de Sevigne scria că marele monarh i-a răspuns la o plecăciune cu atâta curtoazie, ca și cum ea, vârstnica supusă a Majestății Sale, ar fi fost o grațioasă femeie tânără. Profesoară o viață întreagă la Turnu-Severin, Emanuela Bușoi a publicat până în prezent câteva volume de versuri și un microroman, pe care, pe toate, le-a tradus în franceză, tălmăcirile fiind, cum era de așteptat, de o corectitudine ireproșabilă. A mai tipărit două volume de traduceri în franceză ale cărților a doi scriitori sârbi de evidentă origine română, după cum se vede după numele lor (Ioan Baba, Nicu Ciobanu). Dintr-o notă bibliografică, atașată de autoare volumului pe care îl comentez aici, mai aflăm că i-au apărut grupaje de poezii în antologii, prilejuite de organizarea Festivalului Internațional de literatură „Mihai Eminescu", a cărui desfășurare, cu o periodicitate mereu respectată, la Turnu-Severin, dar și în alte localități ale județului Mehedinți, se datorează inimosului scriitor plurivalent Florian Copcea. Autoarea a mai avut și diverse apariții cu poezii originale și traduceri din poezia scriitorilor sârbi mai devreme amintiți, dar și din alți autori, desigur toate din și în limba franceză. De semnalat că, în publicații online, a transpus în aceeași limbă sonete ale poetului național. Cărțile sale de până la lucrarea aflată în atenție aici

au fost comentate de Dan Șalapa, Dan Buciumeanu, Victor Rusu. A obținut, de asemenea, câteva premii, două la Festivalul de care am vorbit mai devreme și unul pentru cartea *Stihuri în ritm de voie,* 2015, la Festivalul european de literatură „Sensul Iubirii", organizat de Societatea Scriitorilor Danubieni.

Întrucât a debutat editorial în 2013, Emanuela Bușoi aparține mișcării pe care am denumit-o *Revolta pensionarilor.* E vorba, așadar, de oameni care au muncit decenii de-a rândul într-un anume domeniu de activitate și acum, ajunși la o vârstă seniorială, se exprimă în spațiul public cu propriile lor lucrări literare. Despre ce e vorba în cercetarea autoarei noastre se spune pe deplin în titlul cărții: *Etos feminin în Heptameronul Margaretei de Navarra.* Găsim, prin urmare, un studiu limitat doar la opera menționată în titlu, iar nu extins asupra întregii creații a ilustrei surori a marelui rege. Pe de altă parte, este un studiu asupra ideologiei (termenul, compromis în perioada comunistă, trebuie recuperat în accepția sa autentică, anume aceea de circumscriere a concepției autoarei comentate, exprimate nemijlocit, ori prin intermediul confesiunilor, mărturisind crezurile etice și religioase ale personajelor din nuvelele *Heptameronului,* exprimate, și încă mai pregnant, prin acțiunile lor). Cartea nu este un eseu, nu este o întreprindere de interpretare personală, deși anume schițări inspirate în această direcție nu lipsesc, ci are caracterul unei teze de doctorat de o superioară calitate, fiind bine informată, demonstrând o excelentă capacitate de sistematizare a materiei, cum se și cuvine la un dascăl cu îndelungată activitate la catedră. Lucrarea are atașată, de altfel, la sfârșit o foarte bogată bibliografie, alcătuită ca la carte, așadar, din texte, lucrări generale, lucrări de referință, articole. Acestea din urmă sunt ori din autori nominalizați ca atare, ori din dicționare, enciclopedii, apariții online.

O primă parte se numește *O femeie, o epocă.* Scrierea debutează într-o manieră călinesciană, cu examinarea portretelor reginei. Înainte de textul cărții, putem să contemplăm și noi o fotografie a picturii în ulei, semnate de Stefan Vlăduțu, după tabloul lui Jean Clouet. Emanuela Bușoi face următoarele considerații, referindu-se la un celebru desen al lui Dumontier, realizat după portretul în ulei al lui François Clouet: „Zâmbetul Margaretei ne învăluie, fiind, de bună seamă, o reflectare a bunătății ei interioare, iar ochii, cu pleoape aparente, și ei zâmbitori, privesc în zare ceva numai de ea întrevăzut". Referitor la pictura realizată după tabloul lui Jean Clouet, exegeta remarcă „privirea serioasă, dar blândă, deloc trufașă (…)", dar nu lipsită, adaug eu, de un imperceptibil, inanalizabil zâmbet enigmatic. Nu pot să localizez în timp când și-a realizat Jean Clouet lucrarea în raport cu Gioconda, dar acel zâmbet te duce imediat cu gândul la capodopera celui atât de prețuit de François I.

Succesul Margaretei se datorează ascensiunii în etape, bine punctate în text de Emanuela Bușoi, a casei de Valois-Angouleme. Carol al VIII-lea, murind fără urmași direcți, s-a urcat pe tron Ludovic al XII-lea. Nu trebuie uitat o clipă de respectarea cu strictețe a așa-numitei *legi salice* în Franța. Nu aveau dreptul la domnie decât cei ce, din familie regească fiind, erau bărbați. Și nu doar atât, ci se trăgeau dintr-un bărbat care fusese regele anterior, ori fusese ruda cea mai apropiată a regelui anterior, ori erau ei înșiși ruda cea mai apropiată a regelui anterior. Francisc I ajunge rege fiindcă unchiul său era Ludovic al XII-lea. După asasinarea lui Henri al III-lea, va fi chemat la tron cumnatul său, soțul surorii lui. Din același tip de circumstanțe care au favorizat ascensiunea spiței Valois, ea a și încetat să domnească. A stat pe tron relativ puțin: în 74 de ani au avut coroana pe cap 5 regi din această spiță. Fiii lui Henri al II-lea (fiul lui Francisc I), s-au perindat la tron succesiv, trei din patru, câți au fost cu totul, de-a lungul a 30 de ani, fără a avea urmași direcți. Va veni la tron un alt rege al Navarrei, succesor în timp al soțului Margaretei noastre, unul căruia aceasta îi este bunică, un bărbat vestit, una dintre cele mai importante personalități a istoriei Franței, vestitul Henri al IV-lea, admirator entuziast al lui Mihai Viteazul, la rândul său, personalitatea emblematică a poporului român. Cu acest mare rege se inaugurează domnia Capețienilor-Bourbon.

Dar să ne întoarcem la bunica lui Henri al IV-lea și la *Heptameron.* Personalitatea ilustră, atât de elogiată și comentată de-a lungul secolelor în Franța, este puțin cunoscută la noi. Din acea vreme, românilor le este mai familiară figura cumplitei florentine Caterina de Medicis. Numele de Marguerite de Navarre ne aduce mai degrabă aminte de faimoasa regină Margot, acesta fiind și titlul al celui mai bun roman al lui Alexandre Dumas-tatăl, singura fiică a lui Henri al II-lea și a Caterinei de Medicis, prima soție a lui Henri al IV-lea (această căsătorie îi va deschide bearnezului drumul spre tron), fermecătoarea, nu atât de ușuratica soră a lui François al II-lea, Carol al IX-lea, Henri al III-lea și François d'Alençon, pe cât au încondeiat-o unii.

Cum se vede, *acestei* Margarete, autoarea *Heptameronului,* îi este de asemenea rudă, fiind sora grandiosului bunic al reginei Margot. Tocmai fiindcă este atât de puțin cunoscută la noi, cu biografia, dar și cu opera ei, Emanuela Bușoi oferă informații trebuincioase asupra vieții celei care a fost, cum se exprimă atât de frumos cercetătoarea, „regina sufletelor noastre" (nu știu dacă a sufletelor noastre, dar al său în orice caz). Aflăm că s-a născut în 1492, fiind cu doi ani mai mare decât ilustrul ei frate, căruia i-a supraviețuit tot doi ani (Francisc I moare în 1547, iar nu în 1545, cum apare în cartea recenzată aici). Brand, soră a unui mai și aureolat brand, Margareta ajunge ca atare în strictă corelație cu venirea pe tron a spiței Valois. „În urma ascensiunii la tron a fratelui său, Margareta – scrie Emanuela Bușoi – devine centrul întregii curți regale, atât prin frumusețea tinereții sale, cât și prin rarele sale calități de spirit." Fără îndoială, mai erau și alte fete sau femei tinere foarte frumoase la curte, e aproape sigur însă că asupra tuturor Margareta avea ascendentul calităților sale de spirit. Dar un rol decisiv al situației că „Margareta devine centrul întregii curți regale" se datorează faptului că fratele ei devenise regele.

→

Cărți și autori

Doi tei și o stea pentru neuitare

Rodica LĂZĂRESCU

La o azvârlitură de băț de București, la vreo 40 de kilometri pe drumul spre Oltenița, se află un sat încărcat de istorie – Negoești, de numele căruia se leagă amintirea lui Matei Basarab și a doamnei sale Elina ori a lui Constantin Vodă Mavrocordat, care s-a întâlnit aici cu Ibrahim Pașa de Rusciuc, încercând să rezolve unele probleme legate de granița de sud a Țării. Se mai zice că toți domnitorii fanarioți, între 1715 și 1821, în drumul lor spre scaunul de domnie de la București, poposeau o noapte la Mănăstirea Negoești. Au mai pășit prin aceste locuri Patriarhul Macarie al Antiohiei, împreună cu diaconul cărturar Paul de Alep, luminatul cărturar Neofit Cretanul, Mitropolit al Țării Românești între anii 1738-1753, și câți alții or mai fi fost! Printre cei care își duc traiul în Negoeștiul azi anonim, se numără și doamna Lia-Maria Andreiță, diplomat MAE, membră a UAP, a Academiei Internaționale de Artă Modernă de la Roma, a Federației Internaționale a Jurnaliștilor… După ce, ani la rând, a „vorbit" prin „semne și noduri" – de lână, de bumbac – în inspirate tapiserii, de la o vreme a început – cu succes – să „țeasă" cuvinte și să „brodeze" fraze.

Recentul său volum de proză scurtă *La poarta cu doi tei și o stea* (Editura Semne, 2018) cuprinde șapte texte, fiecare spunând câte o poveste, de azi ori mai de demult, fiecare cu tâlcul ei, cu morala subînțeleasă ori exprimată direct, toate la un loc fiind o părticică din marea poveste a satului de câmpie, întâmplător numit Negoești.

Indiferent de nume, e același sat de câmpie cu care timpul – știm de la Marin Preda – a început să nu mai aibă răbdare încă dinainte de cea de-a doua conflagrație mondială și care, de-atunci, a tot murit, puțin câte puțin, ireversibil. Oamenii „nu mai cresc oi în gospodăria lor, pentru că gospodăria lor nu mai este a lor", pământul „a fost dat la Asociația italianului sau libanezului", izlazul a încăput pe mâna autorităților locale, ciobanii își mână turmele prin grânele „celor patru-cinci curajoși, neînghițiți încă de italian sau arab"; tinerii l-au părăsit, tradițiile au fost uitate, îndeletnicirile milenare asijderea, arhitectura locuințelor s-a transformat și ea… Cât de plină de înțelesuri este povestirea *Casă în lună* care încheie volumul!

Reveniți acasă după 20 de ani de muncă dură la NASA, Lica și Stelu vor să-și cumpere o casă aidoma celei a bunicilor – cu prispă și gărduleț din araci mărunți în jurul grădiniței; caută pe la marginea capitalei, apoi drumurile li se lungesc, sperând că vor găsi căsuța ideală printr-un sat uitat de Dumnezeu. „Erau uimiți de schimbările produse în lumea ce-o lăsaseră; crezuseră că aceasta va rămâne la fel de cuminte, să-i aștepte pe ei, când se vor întoarce." Lumea nu a rămas „cuminte", casele tradiționale sunt înlocuite cu niște „viloaie" ridicate din banii câștigați la „sortat sparanghel în Anglia" sau aiurea, manelele sparg liniștea uliței, drumurile sunt desfundate și podurile în pericol de prăbușire… Vechile case, părăsite de stăpânii plecați din lumea asta și de urmașii lor plecați la oraș, zăvorâte sub lanțuri și lacăte ruginite, se ruinează încet, dar sigur, năpădite de buruieni și de uitare, în vreme ce „ursarii […] înghit satele de câmpie, precum colectivizarea odinioară".

În locul căsuțelor cu prispă au răsărit „turnuri cârlionțate și balustrade dantelate", prin case, „macatele din lână grena, țesute cu model, în ițe multe", pologul „ce nu lipsea din zestrea niciunei fete", „preșurile" făcute „cu bumbac, cu jurubițe din haine vechi și cu ceva deșirătură dintr-o flanelă veche de lână" au fost înlocuite de covoare persane. Prin biserici ștergarele albe „cu trei rânduri de struguri și viță de vie", ori „din borangic cu boboci aleși cu arnici alb", ștergarele de borangic brodate manual, care împodobeau umerii icoanelor, au fost alungate și „înlocuite cu broderii de mașină, pe materiale sintetice", locul „foițelor cu urzeala de tort, cu bătaia din călți și alesătura din bumbac" și cu „romburi așezate sub formă de stele" ce erau cândva întinse pe jos („pe ele o fi călcat și Elina Doamna…", suspină nostalgic naratoarea), al preșurilor „multicolore ca niște mozaicuri antice", „autentice opere de artă", a fost luat de mochetă, „o musama grea, mohorâtă", ce îmbracă pardoseala ca la „hotelurile de clasa a II-a".

„Acum nu mai contează culorile, nuanțele, diferența, amprenta. Acum contează numai banii cu care fiecare trebuie să contribuie la uniformizare." Uniformizat este și câmpul – cât vezi cu ochii, pământul s-a anonimizat, fără niciun punct de recunoaștere – „dudul lui cutare, plopii lui cutare sau fântâna lui cutare".

Au dispărut „reperele", așa cum au dispărut și uneltele și acareturile din gospodăria țărănească, de ale căror nume și rost oamenii își mai aduc aminte cu greu – de la igliță și andrele la daracul de lână, furcoi, coșar, hulube, suian, ceaun, pirostrii, cobiliță, putinei ș.a.m.d. La ferestrele căte unei biserici atârnă perdele, semn că până și slujitorii Domnului au uitat că decorul ferestrei este vitraliul. Au pătruns și aici hoțiile, escrocheriile de la oraș – cea cu accidentul face victime și printre săteni, dar cel mai grav este faptul că în familie, care odinioară însemna „nu numai tata și mama, ci și pomii și florile, păsările și animalele din curte, și via și tot ce rodea din munca noastră", acum copiii își văd mamele pe tabletă.

Bănuiesc a fi adevărate întâmplările pe care Lia-Maria Andreiță le-a auzit spuse de localnici și pe care, între sapă, laptop și războiul de țesut, și-a găsit timp să le aștearnă pe hârtie, ficționalizându-le, ca să nu se piardă memoria locului, a satului „coborând adânc în istorie, până la nivelul civilizației Gumelnița, cu trei-patru milenii înainte de Hristos".

Monografie a satului „nimicit acum de invazia barbarismului modern", povestirile se vor un depozit a ceea ce a fost – pe vremea când anotimpurile purtau numele muncilor agricole (treierat, culesul viei), când oamenii mâncau fasole, dovleac copt, mămăligă cu magiun sau ceapă, varză călită și turtă, când femeile mergeau cu lucru de mână la rude sau la vecine, gazda făcea scovergi și turna vin în pahare pe care le mai ștergea o dată cu un ștergar de tort, când fiecare avea grijă să nu încalce interdicțiile nescrise ale comunității (să nu arunce lăturile în drum, de pildă) și oamenii erau atenți la semnele naturii („din bătrâni se știa că atunci când auzi cucul după Sânziene, ți se vestește necaz", cicadele anunță secetă ș.a.), când la căpătâiul pruncuțului veneau negreșit cele trei ursitoare: „Prima, care părea cea mai mare dintre ele, ținea într-o furcă, la brâu, un caier de lână albă, din care torcea fir cu un fus răsucit în mâna dreaptă. În vreme ce trăgea firul, murmura niște vorbe pe care mama nu le înțelegea. Cea din mijloc […] luă firul și începu să-l depene, urzindu-i copilului soarta. […] Făcea cu plăcere trebușoara aceasta, încât nu s-ar mai fi oprit dacă nu intervenea a treia, cea mică. […] Uitându-se la sora cea mare, îi zise cu reproș: «[…] Eu, cu firul vostru, după lungimea lui, puteam să-i dau 90 de ani, dar nu are din ce să-și ducă viața până atunci, […] așa că…» și puse vârful foarfecii la 70."

Lia-Maria Andreiță scrie ca și cum ar lucra în război – stăpânește bine meșteșugul fixării urzelii, are siguranța împletirii firului de lână și fermitatea folosirii vatalelor. Iată, de pildă, ingeniozitatea narării din *Genunchii Anicuței*.

De pomenirea morților în vechea biserică din Negoești numele citite de preot sunt însoțite de gândurile Anicuței, ce spun, pe scurt sau mai extins, povestea celor pomeniți – *„Odihnește, Doamne, pe robii Tăi, Ștefan și Ana!*... Anicuța dă din cap și-și zice-n sinea ei: N-ai de ce să-i cauți p-ăștia în biserică, pe jos sau pe pereți, că ei n-au adus lui Dumnezeu nici măcar un smoc de călți… […] *Răicioaca!* – strigă, părintele. Biata de ea – murmură Anicuța, frângându-se într-o mătanie. Ce-a mai pătimit: i-a murit singurul băiat, la doi ani după însurătoare, lăsându-și nevasta cu doi copii mici. Tata-al băiatului s-a dus și el de durere. Nora a stat cu soacra până și-a însurat copiii…" etc. etc.

Lia-Maria Andreiță mai are și ochiul format pentru culori, are știința îmbinării lor pentru a sugera stări sufletești, gânduri neexprimate, trăiri. Descrierile sale se conjugă cu ghemele de lână și cu formele ce prind contur în război, cerul „este trist, vărgat ca un țol de bumbac dintr-o casă săracă", într-o curte, „doi gutui țes covoare din frunzele colorate de toamna târzie", sub niște pomi „era covor alb de flori".

Dar, mai ales, are harul de a auzi glasul obiectelor, al necuvântătoarelor, de a le înțelege durerea din suflet, căci în acest univers toate au un suflet: „În spatele casei, o căruță cu oiștea proptită în iarbă și roțile împiedicate de o iederă obraznică le șoptește de cât timp a fost deshămată. Sub șopronul de alături, o tocitoare imensă, cu gura-n jos, se încăpățânează să-și țină rangul – și, de câte ori aude vreo proastă de doagă văitându-se că moare de dorul unei picături de must, ea o ceartă: Mai ai un pic de răbdare, că nu se poate să nu trimită Dumnezeu pe cineva să ne spele, să ne opărească și apoi să ne umple cu sângele lui. Via a fost năpădită de buruian, iar strugurii se topesc pe pământ, dacă nu vine nimeni să-i culeagă și să ni-i aducă nouă. Rugați-vă la Dumnezeu, că El nu uită pe nimeni; țineți-vă strânse, una lângă alta, și păstrați-vă demnitatea menirii voastre, de potir sfânt. […] În pivniță, două butoaie suspină, cu nădejdea la drojdie."

Când „toată istoria acestei zone a fost ștearsă", cartea Liei-Maria Andreiță este o disperată încercare „de a topi întunericul din pliurile sufletului și a scoate la lumină aurul spiritual al neamului" său. Este un apel deznădăjduit la păstrarea rădăcinilor, la neuitare, astfel încât să nu ajungem noi, ca popor, asemenea celor două personaje a căror replică închide ultima povestire: „O să ne facem casă în lună"…

Acest lucru îl spune și Emanuela Bușoi, dar nu într-un mod explicit. Intrarea Margaretei într-o plină lumină a reflectoarelor este și, în urma unui raport de determinare, iar nu a unuia de succesiune. Așadar, eu aș formula nu „în urma", ci „ca urmare a ascensiunii la tron a fratelui său". Am insistat atât asupra figurii lui François I, a locului său în istoria Franței, dar și asupra unor date din istoria acestei țări, tocmai fiindcă toate acestea au o strânsă legătură cu viața și plămădirea operei Margaretei. Dacă un Valois nu ajungea (în premieră) pe tronul Franței, Margareta, grație poziției sale sociale atât de privilegiate, dat fiind și înclinațiile native, ar fi avut probabil aceeași vastă cultură pe care a avut-o. E posibil că aceleași înclinații native ar fi funcționat, dar să nu fi fost în centrul atenției generale pentru întreaga ei activitate, să nu fi fost atât de apreciată pentru crezurile ei înaintate în raport cu vremea, ca opera ei, Heptameronul în primul rând, să nu fi fost atât de citită și prețuită în epocă, prețuirea transmițându-se secolelor care au urmat și ca un reflex al aprecierii inițiale, dacă nu ar fi fost mult-iubita soră a regelui și dacă, prin urmare, nu ar fi avut atâta influență la Curte.

Ce s-ar fi întâmplat însă dacă François ar fi fost un rege refractar la cultură și un dogmatic, un barbar, un încuiat, mai pe șleau spus? Cum au stat însă lucrurile se știe în mare. Cum au stat în amănunt, știe mai puțină lume. Emanuela Bușoi ne reamintește că regele a fost un om cultivat și rafinat, având un rol considerabil în viața spirituală din Franța secolului al XVI-lea. Autoarea noastră aduce și informații privind unele detalii, cartea ei fiind o veritabilă lucrare științifică (fiecare capitol e însoțit de un copios aparat de note). Regele a comandat traduceri din mari istorici din Antichitate (Tucidide, Xenofon, Diodor din Sicilia), dar și din Homer. Totodată el a îmbogățit biblioteca regală, dând și o ordonanță, în 1537, în acest sens. (Va urma)

Lovinescu în oglinzile posterității

Florian COPCEA

Într-o masivă lucrare, solid documentată și vădit axată pe o empatie intelectuală, *Posteritatea critică a lui E. Lovinescu* (Ed. Tracus Arte, București, 2017), academicianul Eugen Simion, care ne-a obișnuit cu elaborarea unor proiecte monumentale, urmărește acum, cu o efervescentă polemică cerută de imperativul suprem al punerii în lumina adevărată a valorilor și personalităților noastre emblematice, întregul traiect al receptării critice în postumitate a lui Lovinescu. Este, evident, o continuare a cărții sale precedente *Lovinescu în epoca postmodernismului și a globalizării.*

Obiectivul-prim al celei mai recente lucrări a sa este să ni-l prezinte pe creatorul și coordonatorul critic al modernismului românesc în oglinzile convexe și concave (adică cele ce-l reflectă/refractă obiectiv sau deformat) ale posterității. Parcurgem și noi, postlovinescienii de azi, încrezători în valoarea și primatul esteticului, în procesele integraționiste declanșate azi în plan european și universal, această reconstituire *in integrum* a personalității lui Lovinescu, aruncată în valurile destinale ale diferitelor atitudini și reacții, ale mentalităților de epocă, ale revelărilor și ocultărilor acesteia în momente faste și nefaste. Ceea ce impune demonstrația criticului de azi este că Lovinescu a rezistat tuturor mercenarilor de denigrare sau chiar de eliminare a criticului *Sburătorului* din literatură.

Miza analitică supremă, susținută și de un eșafodaj piramidal al demonstrației, este trecerea în revistă, cu punctări accentuate ale momentelor de împingere în umbră sau de recuperare, este punerea în evidență a modului în care au fost reconstituite atât personalitatea lui, cât și fenomenul junimist în integritatea lui. Dincolo de acest obiectiv general de natură morală și estetică a criticii române din trei generații ce au succedat lui Maiorescu, au avut și un alt obiectiv: acela de a da criticii românești un îndreptar estetic și moral (*un deget de lumină*) într-un moment de mari tulburări socio-politice în lumea românească și de mari confuzii în viața literară.

Într-un *Argument al autorului* se precizează: „Cine citește cu atenție ultimele volume din *Agende* (din nefericire, o parte a însemnărilor din ultima perioadă s-au pierdut), observă că, îngrijorat, Lovinescu vrea să răspundă acestor manifestări iraționale din cultură, resuscitând principiul autonomiei esteticului, acela care, prin Maiorescu și urmașii săi, au pus ordine în cultura română” (p. 549).

Citind volumul lui Eugen Simion, se impune o delimitare extrem de relevantă de opinia lui G. Ibrăileanu, potrivit căreia „criticii nu produc curente” și că acestea „se produc fără ei” (*Opere*, vol. IV-V, București, Ed. Minerva, 1977). Prin urmare, Eugen Lovinescu este tocmai acela care impune o direcție în cadrul culturii românești: aceea de promovare a autonomiei esteticului, sincronismului, necesității revizuirilor. Lovinescianismul continuă, așadar, maiorescianismul.

Nu putem accepta existența unui anumit complex față de înaintașii săi și nici teoria că acesta a redus fizionomia literară a epocii sale la o simplă analiză „a direcției” literaturii ieșită din anumite tipare și ambiguități. Or, Eugen Lovinescu nu a fost un exclusivist. El a orientat literatura română către un modernism compatibil cu timpul ideologic al culturii în tranziție, în stare să creeze opere durabile, cu nucleu valoric indiscutabil. Într-un sens larg, contribuția lui Lovinescu la mutațiile care s-au produs în literatura română este esențială pentru evoluția discursului literar tot timpul raportat la modelele culturale occidentale. Din această perspectivă, putem stabili că prezentul volum al eruditului exeget Eugen Simion constituie o lucrare fundamentală, introducându-ne în opera și personalitatea „marelui constructor al literaturii moderne”. Lovinescu este absolvit de anumite „idiosincrazii mutaționiste” (Nicolae Manolescu), arătându-ne calea prin care putem pătrunde în lucrarea spiritului lovinescian. Rezultă că „scepticul mântuit” a fundamentat un principiu paradigmatic schopenhauerian, *din afară înăuntru.*

Lovinescianismul ar fi în opinia lui Simion o „întoarcere la Maiorescu, la primatul esteticului” (p. 42) folositor revizuirii „disociațiilor între valori” (p. 62), o reactualizare a postulatului „criticii de direcție”, conform căruia – observa hermeneutul Mihai Cimpoi – „aceasta este artă” (*Modelul de existență Eugen Simion,* Ed. Semne, București, 2013, p. 118), „cel puțin – sugerează exegetul – ea se apropie de artă, străbate neapărat teritoriile acesteia prin posibilitățile evidente de creație (fantezie, intuiție, imaginație, disponibilitate de a crea un limbaj individualizat ca să-i exprime personalitatea), diferențierea”. Lovinescu afirmă: „Un critic nu are o expresie personală, adică nu are talent”, iar, în context, Eugen Simion adaugă: „Ca și poetul, criticul nu e un simplu veleitar, e expresia unei vocații, e omul unui talent cu care se naște. Talentul nu-i, desigur, totul în critic, dar fără el nu se poate. Metoda, oricum, nu suplinește această vocație originară și cel mai bun dintre tratate nu poate face un critic adevărat.” Între spectrele acestor recurențe se desfășoară demersul ontologic al lui Eugen Simion decis să ne demonstreze modul prin care elementele gândirii filosofice, și nu numai, ale înaintașului său, Lovinescu, a fixat, astfel, criteriile ce stau la baza literaturii române.

Eugen Simion, întemeiază, cu limbajul său, „o direcție nouă, justă, sincronică (modernismul) cu spiritul timpului” (p. 6). A vorbi despre Lovinescu fără a face trimitere la înaintașul său, Titu Maiorescu, ar fi totuna cu a nu recunoaște că Maiorescu este „criticul care a pus capăt confuziei de valori în cultura română și, *cu degetul lui de lumină,* a indicat calea de urmat” (p. 7), chiar dacă Lovinescu „încercase să-l resusciteze, acum, în vremuri confuze” pe Maiorescu, exegeza sa, în viziunea lui N. Iorga fiind „o masivă compilație” în care se întrezărește un „oarecare talent”. (p. 9) Eugen Simion este cât se poate de tranșant: „…Lovinescu știe să treacă peste propriile nemulțumiri, vexațiuni, injustiții și, în fața unei tragedii cumplite (este vorba de asasinarea lui Iorga – n.a.), să se resemneze” (p. 9). „Greața de literatură” a lui Lovinescu nu este sancționată, ci motivată de Simion care califică „simptomul” lecturii (totuși) selective produse sub imperiul dezgustului față de „sentimentul zădărniciei” „o maladie curentă la criticii literari”.

Eugen Simion ni-l explică pe enigmaticul Lovinescu prin prisma cu care l-a privit pe „perfidul” Cioculescu, căruia îi atribuie paternitatea „termenului de *trăirism*, în deriziune, firește, [...] rămas în limbajul criticii literare” (p. 13). „Azi – își continuă ideea Eugen Simion – *trăirismul* echivalează cu ceea ce va trebui să definim, de aici înainte, un fenomen real și important în cultură: *existențialismul românesc.*” Apetența criticului pentru proiectarea conceptelor lovinesciene în întregul operei lui Perpessicius, reprezintă, pentru E. Simion, un alt pretext de a dinamiza logosul lovinescian, aici accentul fiind pus atât pe „bagheta critică” a monografistului Lovinescu, cât și pe miticismul declarat/invocat/insinuat al celui pe care M. Cimpoi îl numea „o personalitate, evident, cu toate atributele ce țin de ea: amplitudine (și completitudine) a spiritului, capacitatea de a crea un model de existență pe care îl urmează până la capăt și prezența unei filosofii de existență, slujirea cavalerească a Adevărului (este, conform unei automărturisiri, un om pentru care *Adevărul există*) și obiectivității, darul de a analiza și de a avea un farmec al scrisului care fac din demersul critic un demers literar” (p. 5).

Referindu-se la Iorga, D. Caracostea, Victor Eftimiu, N. Georgescu-Cocoș și alți „vechi și ireductibili dușmani ai criticului” (p. 24), toți, se pare, iritați de „strategia detestabilă de parvenire” (p. 25) a lui Lovinescu, Eugen Simion preferă ideea că aceștia sunt, cum însăși Lovinescu afirma, *moderniști extremiști* (p. 36) cărora – presupunem – li se pot ierta toate răutățile cu care l-au „gratulat” pe Lovinescu. Autorul evidențiază, mai ales, rolul lui T. Maiorescu în consolidarea „filosofiei de școală” (așa cum o percepea Lovinescu), afirmând că „modelul spiritual și moral Maiorescu nu este depășit, dimpotrivă, e mai actual decât oricând, la începutul deceniului al V-lea, când *politicul* primează, în cultură, în dauna esteticului și, în genere, a *spiritului*” (p. 39). Radiografierea operei „demonului creator” care este, în concepția lui Simion, T. Maiorescu, ne permite să luăm act de ceea ce Hugo Friedrich numea în *Structura liricii moderne* (Ed. Univers, București, 1998), *regard absolu:* „Lovinescu este de părere, acum (și în anii ce vin), că epoca în care trăiește (*ea a dus la dezlănțuirea unei vijelii naționaliste ce a învolburat noțiunile limpezi pe care le credeam și definitive, stabilite atât de lapidar acum șaizeci de ani de mintea luminoasă a lui T. Maiorescu*) are nevoie de *idealul lui estetic.* Este necesar, așadar, ca primatul estetic maiorescian să fie reinstalat *la postul de comandă al culturii române* pentru a pune capăt *tragicei confuzii de valori* și a dezlănțuirii furtunilor politice și mistice din sfera spiritualității românești” (p. 41). Eugen Simion este preocupat și de modul în care criticul îl receptează pe Tudor Arghezi. „O regăsire, am putea zice, simbolică, emblematică, pentru spiritul românesc în zonele lui de manifestare cele mai înalte și mai sensibile: literatura” (p. 47). E. Simion decodifică „mizantropia” cu care îl gratulează Lovinescu pe autorul *Cuvintelor potrivite.* Oscilând între autarhia limbajului și rigoarea semnificației, Simion propune un nou orizont de interpretare a lovinescianismului de după Lovinescu: „A patra generație postmaiosresciană, după numărătoarea făcută de Lovinescu și, să nu uităm, *a doua generație postlovinesciană*, după socoteala începută de noi, debutează bine, printr-un *manifest* ferm, chiar provocator, pentru că respinge convingerile culturalilor de peste munți, cum ar fi, de pildă, faptul că, sfâșiată de *Diktat,* România are nevoie nu de teoria autonomiei esteticului și de alte disocieri, combinațiuni estetizante, ci de o literatură patriotică fără echivoc” (pp. 63-64). Exegetul consideră că „resurecția naționalismului extremist” (p. 61) într-o anumită măsură a marcat fenomenul literar românesc (prin exponenții săi cei mai înverșunați împotriva neosemănătorismului: Slavici, Coșbuc, Goga, Rebreanu și Blaga), *estetismul* fiind „perceput ca o diversiune majoră” (p. 70).

Prezentându-ni-l mereu obsedat de neant și de construirea, în tradiție teoretico-eseistică, a unui puzzle estetico-obiectiv, în spiritul lui Călinescu, Eugen Simion se referă la „starea de spirit a criticului” (p. 72), ajungând la concluzia că „Lovinescu a fost mereu, ieri și azi, opusul lui G. Călinescu și dacă, în 1945, Lovinescu este admirat, iar G. Călinescu socotit autorul unui *Babilon de glasuri încurcate,* în alte momente ale vieții literare (momentul 1948, de pildă) critica sociologist-vulgară îi va contesta, se va vedea imediat, pe amândoi, odată cu toată direcția criticii estetice” (pp. 91-92). În pofida instanțelor ideologizate de „execuție”, cu precădere din perioada decadentismului obsedantului deceniu, a lui Maiorescu, Lovinescu și Călinescu, nu s-a reușit tragerea lor pe linia moartă a culturii tributare esteticului minor, ci numai izolarea lor temporară.

→

Cărți și autori

Epigramă la cardiogramă

Aureliu GOCI

Mai întâi, trebuie să ne întrebăm cine este epigramistul: cel care taie cu lame fine și spânzură cu funii de mătase? Este chiar poetul care se concentrează din indignare, este bufonul Regelui, sau Regele însuși? Nu ne putem hazarda să răspundem dacă nu aflăm, măcar aproximativ, ce este epigrama, lucru extrem de greu dacă până acum s-au ofertat mii de definiții până într-acolo încât întrebarea a devenit temă pentru epigramă.

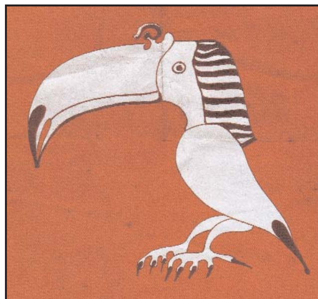
Când m-am hotărât să scriu despre o parte a operei doctorului Corneliu Zeana (vol. *Poante spumante*, Ed. Betta, București, 2018), voiam să atac o problemă de responsabilitate: de ce criticii evită, neglijează, ocolesc, camuflează tema epigramei? Și iată-mă căzut în plasa speculației și a meditației asupra acestei specii literare! Până la urmă, m-am oprit asupra unor „definiții" metaforice: este o sarjă (de cavalerie) amicală, o picătură de parfum (care se evaporă instantaneu), un mic cactus cu țepi și o floare rapid-trecătoare, sau toate definițiile care au încercat să contureze textul cel mai concentrat dintre speciile literare.

Autor cu o bogată activitate literară și jurnalistică, dl Zeana a debutat în 2002 cu volumul *Trei secole după Milescu. Jurnal paralel* și a continuat cu *Nu trădați, vă rog!, Alternanțe, Mistuire* (aflată sub tipar în Albania), *Sănătate și comportament, Umoristice*, și volumul de poezii *Când va cădea o stea*.

Aș putea spune că dl Corneliu Zeana propune o epigramă politică și socială cu tăiș critic la adresa stărilor de fapt din România de azi. Ca tehnică, observăm că autorul pune titlul și/sau dedicația la final: *S-a-nstrăinat pământul românesc./ Țăranul e-un străin la el acasă./ Doar cimitire: rareori o casă/ Prin satele ce-n grabă se golesc* (*Țăranul pe câmp, starea agriculturii*). Sau: *Nu-i ușor să-i înțelegi/ Doar prin prisma rațiunii,/ Fiindcă promovează legi/ Împotriva națiunii* (*Parlamentarii*). Iată, deci, că prin diagnosticul cardiologic, autorul și-a perfecționat sistemul epigramologic...

Dacă ne gândim bine, etimologia cuvântului „epigramă" conține și semnificația – *epi-gramma*, poveste – (și) literă, și o conotație de reflexivitate. Și mai trebuie să amintim că, istoric vorbind, epigramiști puri nici nu au existat, ci numai scriitori care, alături de alte forme literare, au practicat și epigrama. Specializările au apărut mai târziu.

Așadar, această specie se înscrie, tipologic și onomastic, în diversitatea de jocuri lingvistice, reprezentând exprimarea spiritului ludic și experimental; anagrama, integrama, toate au legătură cu *cuvântul*. Epigrama este o specie scurtisimă și rezolutivă, de emulație, care produce o adevărată cursă a înarmărilor între protagoniști, sau între autor și „subiectul" tratat și care are o lungă istorie. Se pare că însuși marele poet Francisco de Quevedo a fost surghiunit și închis într-un turn pentru că i-a scris o epigramă regelui Spaniei, pe servețelul de la masă, care începea astfel: *Catolica, Sacra, Real Majestad.*

La sfârșitul secolului XX, când s-a declanșat resurecția scriiturii contemporane, consubstanțială cu textualismul, s-a restructurat și epigrama, foarte afectată de cenzura și pudibonderia comunistă, și s-a sincronizat cu noua epocă, adică s-a înscris în curentul general de reflexivitate și implicare nedisimulată.

Odată cu cărțile de epigrame ale doctorului Corneliu Zeana (*Umoristica* – 2011 și *Rodeo Pegas* – 2014) se deschide un capitol nou: epigrama devine într-un fel o cardiogramă a cordului societății, propunând catrene limpezi, clare, care exclud criptograma. Individualizante tematic sunt epigramele cu adresă culturală: *Parlamentul și cultura: De vrem cultura să renască/ S-o promoveze mai ardent/ Minoritatea românească/ Din Parlament.* Sau *Reîntoarcerea cenzurii: Epigramiștii nu sunt îngeri/ Și repertoriu-i infinit/ Dar iată, noile constrângeri/ I-aduc pe muchie de cuțit.*

Uneori, la sfârșitul epigramei sociale, autorul nu pune punct, lăsând deschis mesajul, dar sunt de remarcat și definițiile acide, pe „teme date", cum ar fi *Poanta, Prostia și Femeia.* Iat-o pe ultima: *Am căutat și eu, o viață/ O vorbă cât de cât isteață,/ Dar cum să definesc femeia/ Când am ajuns la vârsta a treia?* Problema tristă a golirii satelor românești este reflectată într-o serie de epigrame, care de care cu gust mai amar: *Sunt surprins, de bună seamă,/ Să vă dau o veste tristă:/ Cum să faci o epigramă/ Cu ceva ce nu există?* Ironia devine sarcastică atunci când ilustrează deznădejdea, ca în *Defrișări: E foarte bună legea care/ Hoției pune azi capac/ Iar furtul din păduri dispare/ Odat' cu ultimul copac*, sau aluzivitatea ironică din *Aleșii noștri parlamentari: Ne-am conformat la o adică/ Și-acum, analizând profund,/ Știind că multă minte strică/ Aleșii noștri corespund.*

Autorul nu este un entuziast, dar nici un zeflemist, exprimându-se acid, sarcastic sau pur și simplu satiric, dar totdeauna cu seriozitatea și rigoarea de medic care face operații pe cord deschis. Iar cordul epigramei se vede revigorat de gravitatea poantei eflorescente. George Corbu, președintele Uniunii Epigramiștilor Români, subliniază existența a două registre formale în volumul dlui Zeana: „tonul întunecat și curajos" și „fața care râde, catrenele emanând optimism, încredere, bună dispoziție". Doctorul Zeana dă dovadă de optimism, de caracter puternic și de o fină autoironie inclusiv în catrenul *Epitaf*, care este valabil, desigur, pentru toți medicii cu simțul umorului: *Doctori mari și cu pretenții/ Se petrec de dintre noi/ Fiindcă-i cheamă pacienții/ De din lumea de apoi.*

Citind epigramele dlui Corneliu Zeana, se impune o concluzie: specia aceasta literară este în deplin consens cu secolul XXI, secolul minimalismelor în toate – să sperăm că nu și în lungimea existenței umane...

Eugen Simion ni-l aduce sub lupă pe un anume Ion Vitner, pamfletar de duzină, slujitor obscur al avangardei marxiste, care, prin studiul său *Critica criticii* (Ed. Contemporanul, 1949), avansează concepte-soluții proletcultiste, anti-lovinesciene, de cosmetizare a criticii literare aflate, chipurile, în agonie: sincronismul trebuie înlăturat întrucât este dușmanul marxismului, estetismul maiorescian reprezintă un obstacol burghez pentru redresarea literaturii realismului socialist, impresionismul este antiștiințific și antirațional, junimismul trebuie să redevină o cale de instaurare a formelor fără fond, modernismul – o încercare eșuată de orientare spre determinism, iar tentativa de întoarcere a lui Lovinescu la junimism, o reîntoarcere „la autonomia esteticului și la celelalte păcate capitale ale *criticii burgheze"*.

Eugen Simion este categoric în această privință, dovedind că respectivul ideolog de serviciu, „un gherist, în fapt, care-l vulgarizează și-l simplifică nepermis de mult chiar și pe Gherea, un determinist de altă calitate intelectuală", încearcă să întoarcă lucrurile pe dos și să impună părerea că „Lovinescu are valoare pe măsură ce *se rupe* de Maiorescu. Fals! E. Lovinescu *se rupe* în unele idei de Maiorescu, cum mărturisește chiar el (referitor la teoria *formelor fără fond*), dar nu se desparte niciodată de maiorescianism în ceea ce este esențial, nu în ideologie, ci în estetică și critică literară: *autonomia esteticului, lupta împotriva confuziei de valori"* (p. 102). „Contestarea radicală a estetismului lovinescian" este un subiect tematic care polarizează, dacă vreți, ideea de critică în literatura română și repune în discuție autogeneza interpretărilor lucide, bineînțeles, în baza „occidentalizării tematice în artă" (p. 127) și a denunțării „neantul politic" (p. 127) promovat cu agresivitate de ideologia oficială. Autorul nostru condamnă această interpretare, fiind de partea lui Lovinescu, a cărui operă „este judecată din punct de vedere exclusiv ideologic și repudiată, negată cu brutalități": „Odată cu ea – ne precizează exegetul – este contestat și omul care a scris-o, un spirit democratic, în realitate, liberal, tolerant, prob, obiectiv, un mare critic resemnat – cum a mărturisit de atâtea ori – în fața adevărului estetic, din orice direcție ar veni. Noii ideologi marxiști (mă rog, în variantele cunoscute, *partinice*) ar fi trebuit să fie mai toleranți cu el și opera sa. N-a fost să fie așa. S-a întâmplat să fie cum au dictat circumstanțele istoriei și oamenii ce le-au servit (mulți dintre ei nespecialiști, politruci în sensul plin al termenului, reprofilați în și prin literatură, spirite primitiv și agresiv dogmatice, maniheistice) cu o intoleranță, o ură ideologică și o lipsă de pricepere înspăimântătoare... Maiorescu și Lovinescu, în bună parte și G. Călinescu (cu *Istoria* și ideile lui estetice), dar și ceilalți critici din prima generație postlovinesciană au căzut pradă acestui proces ideologic și politic (revizuirile proletcultiste), fiind, practic, îndepărtați, pentru mulți ani, de pe scena literaturii" (p. 133).

Culpabilizarea *sincronismului lovinescian* s-a produs, „din nou, îngropat – ne explică E. Simion –, odată cu ideea imitației și a conceptului de modernitate" (p. 148) în perioada 1963-1965, când sincronismul a devenit mai mult decât „o născocire și o fatalitate sociologică", ci „o teorie cu un imens impact social", susținută „cu argumente convingătoare" de Lovinescu. Teoreticienilor din această categorie E. Simion îl alătură, printre mulți alții, și pe Paul Georgescu, deși nici acesta nu se declară întrutotul pro-ideilor estetico-organiciste ale lui Maiorescu: „Arta pentru artă, autonomia esteticului, ideea că estetica nu este o știință, ideea gratuității artei etc." (p. 157). Glosând pe tema „recuperării criticii lovinesciene" (p. 161), E. Simion, revendicându-se din modelul lovinescian, valorizează sistematic, ontologic și funcțional pyrrhonismul estetic remarcat de M. Cimpoi (în *Modelul de existență Eugen Simion*, p. 117), lucru care îi oferă posibilitatea de a-și continua incursiunea în lumea cărților unor critici contemporani, cum ar fi, între alții, Ileana Vrancea (*E. Lovinescu. Criticul literar*, 1965), Alexandru George (*În jurul lui E. Lovinescu,* 1975) și lista ar putea cuprinde și alți exegeți favorabili lui Lovinescu, afiliați parțial sau total lovinescianismului.

Opiniile lui Eugen Simion, potrivit cărora Lovinescu, prin „forța gândirii critice" (p. 178), a afirmat valorile literare ale vremii, sunt deosebit de temeinice și asază pe alte paliere demonstrarea universalității literaturii române. De o atenție deosebită se bucură în voluminosul studiu, de aproape 560 de pagini, G. Călinescu, datorită căruia „critica română, fixându-si un limbaj propriu, intră într-o nouă fază de afirmare" (p. 185), bineînțeles, acesta fiind judecat prin propria conștiință critică, prin sistemele și ipotezele unice, despovărate de constrângeri și prejudecăți. De aceea, credem că ilustrul cărturar Eugen Simion a elaborat un fundamental recurs la metodă, disecând opera deschisă a unui „făuritor al însuși limbajului nou al criticii românești moderne", cum îl califică pe E. Lovinescu Ov.S. Crohmălniceanu în *Literatura română între cele două războaie mondiale* (vol. III, Ed. Minerva, București, 1975, p. 159).

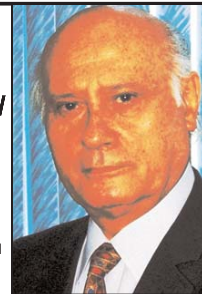
Călinescu sau Lovinescu?, se întreabă autorul cărții, spunând categoric că intrarea într-o atare dilemă din care nu putem ieși nu-i morală și nici benefică, estetică, în critică, atunci când somația este de natură politică. De aceea, spune memorabil că modelele vin și revin în activitatea unui critic, odată unul, altădată altul, conform unui algoritm greu de intuit, și că are convingerea că „săbiile a doi sau trei mari critici pot intra, în literatură, în aceeași teacă" (p. 311). Filosofia lui *ori, ori* i se pare profund provincială și neîndoios păguboasă, reprezentând o falsă problemă.

Închidem ultima filă a cărții cu impresia general fortificatoare că, deși *bătălia pentru Lovinescu* nu s-a încheiat în 1990, Eugen Simion a reușit să reactualizeze *modelul Lovinescu* și să ni-l prezinte ca pe un îndreptar estetic și moral în dezbaterile de idei care au loc în epoca postmodernismului și globalizării.

Recuperarea diasporei

Cătălin Dorian Florescu

Florea FIRAN

Scriitor elvețian de origine română, afirmat ca romancier de succes în plan european, Cătălin Dorian Florescu trăiește la Zürich, scrie în germană, mai ales despre România, marcat de perioada copilăriei și adolescenței. Cinci dintre primele sale romane publicate până acum au fost traduse în română și au fost bine primite de critica literară și de către cititori. Cu toate acestea, Cătălin Dorian Florescu nu este încă prezent în exegeze, antologii sau dicționare românești, în afara unor succinte prefețe, semnate de altfel de critici de referință: Mircea Mihăieș semnează prefața la primul roman tradus în română de Adriana Rotaru, *Vremea minunilor* (2005), Marius Chivu la următorul roman, *Drumul scurt spre casă* (2006), Robert Șerban la *Maseurul orb* (2007), urmate de Zaira (2010) și *Jacob se hotărăște să iubească* (2012), toate traduse de Mariana Bărbulescu și publicate la Editura Polirom. Nu există însă un studiu mai amplu care să-l situeze pe Cătălin Dorian Florescu într-un fel și în literatura noastră, dar încă este timp, autorul continuă să scrie și să publice cu consecvență.

L-am descoperit citindu-i câteva romane care m-au captivat, iar prin interviurile și scurtele mărturisiri acordate la revenirile în România am aflat despre voința puternică și tenace în activitatea sa prodigioasă de scriitor.

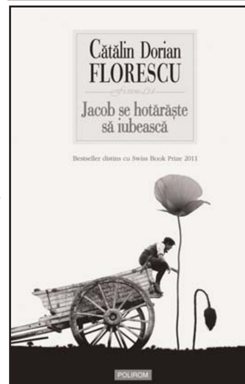
S-a născut la 27 august 1967, în Timișoara. Tatăl său, de care s-a simțit apropiat și protejat permanent, provine din Oltenia, după cum autorul adesea mărturisește: „Dacă aș fi mers la țară, atunci mergeam în Oltenia, de unde provine tatăl meu, și nu într-un sat bănățean". La 9 ani călătorește, însoțit de tatăl său, în Italia, apoi în SUA, în încercarea de a se vindeca de o boală misterioasă numită Charcot-Marie, despre care nu se știe prea mult și de care nici în prezent nu a scăpat definitiv. După 8 luni se întoarce în țară, în 1982 susține admiterea la liceu, alege însă soluția emigrării, tot în speranța vindecării, și împreună cu părinții săi se stabilește la Zürich, unde mai târziu va obține și cetățenia elvețiană. Frecventează Facultatea de Psihologie și Psihopatologie a Universității din Zürich, pe care o absolvă în 1995 și se perfecționează în terapia gestaltistă. Lucrează șase ani ca psiholog-terapeut în domeniul reabilitării persoanelor toxicodependente.

Când i-a apărut primul roman, *Vremea minunilor,* de mare succes, și-a propus să renunțe la profesia de psiholog pentru un an sau doi, dar în cele din urmă s-a dedicat total scrisului, pe care îl consideră „o formă și menirea de a trăi, cu urcușurile și coborâșurile care există și în spațiul nostru vestic". A primit diverse burse și a fost invitat la o serie de festivaluri literare care l-au ajutat și material, cum mărturisea într-un interviu acordat în mai 2017 lui Andrei Enescu la Timișoara, unde revine fie din nostalgie, fie în căutare de noi subiecte pentru cărțile sale: „De câte ori e necesar, de atâtea ori vin să-mi caut poveștile. Și merg în toată țara. Am părăsit România la 15 ani și mai apoi mi-am cunoscut țara ca emigrant. Și o cunosc bine. Nu e doar o Românie sentimentală, cum o văd unii emigranți, formată din sarmale și clătite, ci și o Românie ancorată în prezent... De fiecare dată când vin în țară merg pe strada de la gară, oftez în fața blocului în care am locuit și mă uit în sus ca un lup care vrea să cânte la lună. Când eram mic, totul era mare, mă uitam la locul de unde striga mama și credeam că vocea vine de undeva din vârful munteluі, din ceruri. Acum totul e mic, de dimensiuni umane…"

Debutează cu o povestire inclusă într-o antologie literară din Berlin, în 2001. În același an îi apare romanul *Wunderzeit,* distins cu premiile Cartea de limbă germană a Fundației Elvețiene Schiller, „Un an plătit de viață" din partea orasului Zürich și Premiul Chamisso al Academiei din Bayern, tradus în română cu titlul *Vremea minunilor* (2005). În 2002, romanul *Der kurze Weg nach Hause,* distins cu Premiul Anna Seghers pe 2003, tradus în românește sub titlul *Drumul scurt spre casă* (2006), urmat de *Der blinde Masseur* (2006), publicat în românește sub titlul *Maseurul orb* (2007), *Zaira* (2008), tradus în românește cu titlu omonim în 2010, *Jacob beschließt zu lieben* (2011), vândut în spațiul de limbă germană în peste 50.000 de exemplare, betseller distins cu Swiss Book Prize 2011, tradus în română cu titlul *Jacob se hotărăște să iubească* (2012), și *Der Mann, der das Glück bringt* (2016). Cătălin Dorian Florescu semnează eseuri, povestiri și articole în publicații elvețiene și austriece, dar scrie cu consecvență și pasiune romane, traduse frecvent în limbi străine.

Cărțile sale au structură de *bildungsroman,* cu desfășurări cinematografice, relevând destinul unor eroi, dar și fresce sociale, aspecte din România comunistă, cu deosebire din perioada ceaușistă în care autorul și-a petrecut copilăria și adolescența.

Primul roman, *Vremea minunilor*, dedicat „Minunatului meu tată și celorlalți eroi ai copilăriei mele", reprezintă un elogiu adus tatălui său și lumii în care a trăit. Este povestea complicată și plină de peripeții a plecării din țară. „Alaltăieri seară, mama și-a luat rămas-bun de la prietena ei cea mai apropiată. I-a spus numai că plecăm la munte pentru o lună. Nu i-a spus nimic despre faptul că ne părăseam apartamentul definitiv..." „Căsuța galbenă a vămii are geamuri și mai multe uși care se deschid și iar se-nchid. Precis că tata va găsi o ieșire. Precis că nu pun cei dinăuntru mâna pe el. Tata e nemaipomenit când e vorba de lucruri importante. Iar acum e vorba de lucruri importante. Acum nu suntem la cinema, suntem în realitate. Prin urmare, așa arată ea, realitatea, și tata se pricepe bine la treburi din astea." (*Vremea minunilor*, pp. 13, 16)

Prin intermediul personajului protagonist, Alin, în spatele căruia ghicim identitatea autorului, narațiunea conturează copilăria într-o societate meschină în care toate rosturile sunt date peste cap. Aflat la vârsta obsedantelor întrebări, Alin descoperă în frumoasa Lea misterele sexualității. Personajele duc o viață limită și își caută salvarea în erotism, alcool și promiscuitate. Acțiunea e plasată pe deoparte în lumea comunistă a copilăriei lui Alin, pe de alta în cea pe care e obligat s-o parcurgă în căutarea soluției vindecării bolii. În Italia, pentru a se întreține, spală vase într-un restaurant, în America este „recuperator" al banilor unor chiriași negri dintr-un cartier rău famat din New York.

Al doilea roman al lui Cătălin Dorian Florescu, *Drumul scurt către casă,* apărut în 2002, are într-un fel acțiunea inversă față de *Vremea minunilor,* în care familia Teodorescu trăiește povestea plină de peripeții a plecării din țară spre Occident, în timpul dictaturii comuniste. Acum, Ovidiu Băjenaru, împreună cu amicul său italian Luca, vine din Vest spre Est, o călătorie în sens invers determinată și de destinul tatălui, după evenimentele din '89. Eroul este șocat de discrepanțele față de viața înfrumusețată de amintirile copilăriei și realitatea crudă în care țara apare într-o criză de identitate. Deziluzia este puternică, întoarcerea din exil și a căutării înseamnă „revelația Timpului, a degradării, a schimbării care ucide": „În stânga și în dreapta, kilometru de kilometru, pământul era plat și cusut de cer, la orizont. Nu se vedeau lumini, pentru că nu erau sate, dar nici în sate nu prea era lumină, un bec, două la intrarea în sat și în fața cârciumii, chiar dacă bețivii știau drumul într-acolo și cu ochii închiși. Numai înapoierea era adesea un mister." Oamenii sunt dezorientați, trăiesc deja nostalgia trecutului, nu simt libertatea, ci doar confuzia eliberării: „Asta e realitatea, însă eu sperasem altceva. Fusesem naiv. Oamenii ăștia și locurile astea familiare mie îmi erau tot atât de străine…"

În ***Maseurul orb,*** **autorul își construiește** poveștile pe teme noi, precum trădarea, raporturile mamă-fiu, sinuciderea, păcatul minciunii, semnificațiile bibliotecii și scrisului. Eroul cărții, Teodor Moldovan, revine în țară după 20 de ani de la fuga sa cu familia în Elveția să-și caute iubirea din prima tinerețe, pe Valeria, dar și pe Mihai-povestitorul. Critica germană consideră că „România lui Florescu – cea mai mare parte a romanului e o declarație de dragoste mascată către țara sa de origine – este un loc fermecat, asupra căruia s-au abătut toate relele civilizației, dar unde găsești totodată ospitalitate și poveste." „Autorul reușește, prin arta fabulării și poveștile sale acroșante, prin descrierile stărilor interioare și dialogurile percutante, să fascineze cititorul." (*Die Presse*)

Și în *Zaira,* C.D. Florescu pornește de la un fapt real pe care l-a dezvoltat și într-un interviu, susținând că, aflându-se la o masă cu mai mulți prieteni din Timișoara, aceștia i-au spus povestea Zairei, pe care mai târziu a și cunoscut-o. Personaj fascinant, cu o biografie complexă, Zaira îi permite autorului să descrie România pe un întreg secol, începând cu nașterea Zairei, ca fiica unui bogătaș din Vestul României, care a devenit o renumită artistă în teatrul de păpuși. Aceasta trăiește o mare poveste de dragoste, dar bărbatul este un erou pasional, sensibil, care se îneacă în băutură. Atunci Zaira se desparte de el, deși îi purta în pântec copilul. La bătrânețe, Zaira se întoarce în Timișoara, pentru a-i spune acestuia că este tată de 40 de ani. La lansarea cărții a fost prezentă chiar eroina romanului, Zaira Manta, pensionară care locuia în Timișoara.

Pentru elaborarea romanului *Jacob se hotărăște să iubească,* C.D. Florescu vizitează satul Tomnatic din Banat și alte locuri europene unde avea să-și plaseze povestirile. Autorul descrie lumea Banatului în toate perioadele ei – viața tradițională, colonizarea, războiul, deportarea în Bărăgan. Este povestea lui Jacob născut în minoritatea germană într-un sat bănățean, cu un tată dictatorial care îl respinge, îl trădează rușilor care vin în ianuarie 1945 cu camioanele, îi iau pe toți nemții și îi duc în Siberia. Când se întoarce acasă, tatăl îi trădează a doua oară. Este vorba despre marea deportare din anul 1951, când, într-o singură noapte, vagoanele de tren au fost umplute cu bănățeni pe care i-au dus în Bărăgan. O imagine de coșmar descrisă cu mult realism.

Cătălin Dorian Florescu este un romancier prolific, de mare respirație, a cărui operă ambițioasă îmbină destine personale, fresce istorice, politice și sociale, narațiuni ramificate și aspecte de viață complexe, scrise cu nerv și har de povestitor.

Vecina mea, Africa

Încăpățânarea politică și costurile ei

Nicolae MELINESCU

Că actualul președinte al Republicii Democrate Congo nu vrea să renunțe la putere după ce al doilea mandat i-a expirat încă din decembrie 2016 nu este surprinzător într-o țară care a cunoscut 37 de ani de dictatură feroce.

Două realități se contrazic reciproc: Republica Democrată Congo este cea mai întinsă țară din Africa subsahariană (2.3345.409 km^2), una dintre cele mai bogate în resurse minerale (primul furnizor mondial de cobalt, producător major de cupru, al doilea exploatator de diamante), dar trăiește după dezastrul provocat de două războaie interne, unul declanșat în 1996 în agonia dictaturii lui Mobutu, al doilea, din 2001, după asasinarea urmașului său, tatăl actualului șef al statului.

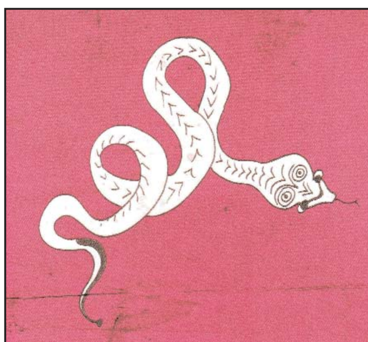
Încăpățânarea acestuia din urmă a condamnat țara la o criză din ce în ce mai adâncă, prelungită de refuzul lui Laurent Kabila să respecte prevederile Constituției adoptate pe timpul primului său exercițiu, în 2005, și care limita dreptul unui candidat la două mandate de câte cinci ani fiecare. A fost un trucaj politic care a mascat o situație dezastruoasă, corodată de protestele și nemulțumirea populației, de extinderea controlului teritorial al grupărilor rebele, de neîncrederea statelor vecine în capacitatea guvernului de a stabiliza țara. Au murit cinci milioane de oameni loviți de gloanțe și mine, secerați de boli și de foamete. În prezent, două treimi din cei aproximativ optzeci de milioane de locuitori suferă de inaniție.

Regimul colonial belgian de teroare, care a provocat aproximativ zece milioane de morți, a fost preluat, după independență, de tirania mareșalului Mobutu Sese Seko, în 1965. Ceea ce nu au apucat să desăvârșească belgienii a sublimat un despot abil, care a sădit suspiciunea, frica și pofta de răzbunare în populația de rând și în cei mai importanți oameni ai regimului său. Tuturor le-a insuflat credința mistică potrivit căreia Mobutu știe tot, vede tot!

Când el a abandonat președinția, în 1997, și a plecat să moară în exil, mai vechea lui cunoștință, cândva colaborator al regimului, ulterior uzurpator și rival al dictatorului, a luat puterea, după ce numele lui, Laurent Désiré Kabila, făcuse istorie ca demagog al marxismului african. Cel care la sfârșitul ocupației coloniale și-a făcut școlarizarea ideologică în Tașkent și la Belgrad a devenit locțiitorul comandantului unei organizații de tineret afiliate grupării naționalistului socialist Patrice Lumumba. Când criza congoleză a ajuns la apogeu după independența din 1960, exportatorul revoluției comuniste universale, Che Guevara, a considerat că țara din inima Africii era tarlaua experimentală model. Cel mai promițător localnic nu părea să fie altul decât Laurent Désiré Kabila. În 1965, El Comandante și o sută de susținători latino-americani au poposit în Congo și l-au contactat pe Kabila, foarte ocupat la acea vreme, în calitatea lui de proprietar al unui restaurant și al unui bordel din Tanzania. Revoluționarul de profesie a trăit o mare dezamăgire când și-a cunoscut „la lucru" eventualul partener de revoluție. „Acest individ [Kabila] este nesemnificativ. Nimic nu mă poate face să cred că el ar fi omul momentului. Lasă să treacă zile întregi de pomană și nu-l preocupă nimic altceva decât gâlceava politică. Există toate semnele că îl interesează peste măsură băutura și femeile." (Ernesto Che Guevara, *The Diary of Che Guevara,* Bantam Books, New York, 1963)

Indecizia cronică, paternalismul și corupția au găsit în Laurent Désiré Kabila, cel de-al treilea președinte al Congoului democrat și independent (1997–2001), un marxist ratat, care a promis încă de la instalare că nu va autoriza niciun fel de alegeri până nu pune ordine, propria ordine, în țară. În plan regional, el a oscilat între două colhozuri ale puterii: Angola, Zambia, Namibia, Zimbabwe, și Ruanda, Uganda. În plan intern, Kabila se amăgea în taină cu ideea unui nou cult al personalității croit după asemănarea și isprăvile predecesorului Mobutu. Fostul său ministru al Informațiilor, Dominique Sakombi Inogo, a inițiat, a alimentat și a impus și pentru noul stăpân imaginea de Mzee, tătucul.

Dar pofta nu i-a fost prea îndelungată și i-a fost retezată brutal de asasinat. Pe 16 ianuarie 2001, Laurent Désiré Kabila a fost împușcat în cap de un membru al gărzii de corp, chiar în palatul prezidențial, construit din ordinul și spre gloria lui Mobutu. Motivele uciderii sale nu au fost de dimensiuni strategice și nu au fost dovedite convingător și documentat nici până în prezent. Cea mai credibilă variantă ar fi distanțarea treptată de la dragoste paternală până la feroce a lui Kabila senior de *kadogo,* copiii soldați. Aceștia i-au fost luptători fideli în perioada conflictului cu trupele lui Mobutu și au devenit ulterior o forță de reacție rapidă obedientă până la fanatism în timpul revoltelor din nord-est și centru pe timpul războaielor civile. Copii între opt și paisprezece ani, orfani, abandonați, dezorientați și morți de foame au fost puși sub comanda și paza unor foști ofițeri, li s-au spălat creierele, au fost

instruiți, aliniați și înarmați. Cu un alt statut social, cu încredere oarbă în binefăcătorul lor care i-a făcut războinici dacă nu respectați, cel puțin temuți, *kadogo* au devenit o mașină vie de eliminare a oricărui individ sau grup care nu vedea măreția și generozitatea președintelui. Din păcate, acesta a început să-i neglijeze când nu a mai fost amenințat dincolo de puterile de intervenție ale armatei regulate, neplătite și prost dotate. Luni întregi nu mai ajungeau alimentele, muniția, armele și uniformele nici la unitățile de *kadogo*. Când acestea au fost atacate de militarii ruandezi și de separatiștii din Katanga, armata copiilor nu a avut cu ce să facă față unor atacuri copleșitoare și s-au refugiat în Zambia. Când a aflat, Mzee i-a declarat trădători, i-a ocărât public și i-a acuzat de lașitate. Copiii soldați s-au considerat nedreptățiți și nu au ezitat să-și exprime dezamăgirea. Unul dintre ei a declarat: „Am apărat un om care ne-a arătat că nu are niciun pic de respect sau grijă pentru viețile noastre". (*IRIN Bulletin,* no. 1,076, December 19, 2000) Așa, Tătucul a devenit căpcăun. Ceea ce a umplut paharul nemulțumirii a fost ordinul dat copiilor soldați să-și împuște camarazii răniți, sub pretextul că oricum aceștia nu aveau șanse de supraviețuire în condițiile lipsei de medicamente și a îngrijirii medicale.

Câțiva dintre cei mai fanatici *kadogo*, însă, nu l-au abandonat pe președinte și au fost luați în garda prezidențială, singura în care Kabila avea deplină încredere. Se pare că unul dintre ei, instrumentat de forțe ostile președintelui, nu a uitat umilințele și jignirile aduse unităților *kadogo* și s-a răzbunat. Ucigașul a fost urmărit și împușcat mortal la o jumătate de oră după atac și forțele speciale nu au mai apucat să-l interogheze.

Ieșirea violentă a lui Laurent Désiré Kabila din scenă nu a lăsat în urmă regrete eterne. O criză politică și un vid de putere la trei zile după funeraliile naționale au fost evitate prin înscăunarea pripită în fruntea statului a fiului „marelui dispărut". Joseph Kabila, în vârstă de 29 de ani, general, al doilea om în ierarhia militară, școlit la academia de apărare din China, a devenit președinte-succesor. A fost ales în 2006 și reales în 2011. 2016 ar fi trebuit să fie finalul carierei sale prezidențiale. Cu totul întâmplător, cu câteva luni înainte de această posibilă și sumbră despărțire, Autoritatea Națională Electorală a amânat alegerile până la începutul lui 2018 ca să poată realiza mai întâi un recensământ la populației și să întocmească listele electorale, ceea ce însemna că Joseph Kabila rămânea interimar legal încă 12 luni, după care urma, obligatoriu, scrutinul.

Nemulțumirile populației față de semnele evidente ale intenției președintelui de a rămâne cât mai mult timp în Palatul de Marmură (prezidențial) au luat forme violente încă din 2011, după scrutinul prezidențial, considerat de observatorii internaționali de la Centrul Carter (S.U.A.) drept incorect, pentru că voturile de la două mii de centre nu au mai ajuns la Comisia centrală și nici nu au fost numărate oficial. Etiene Tshisekedi, contracandidatul președintelui, a declarat că alegerile nu au fost credibile. În ianuarie 2012, episcopii catolici congolezi au declarat că procesul electoral a însemnat înșelăciune, minciuni, teroare și erori foarte grave.

Amânarea alegerilor prezidențiale la sfârșitul lui 2016, când s-ar fi încheiat cel de-al doilea și ultimul mandat al lui Joseph Kabila, a avut două consecințe grave imediate. De prin 2015, s-au desfășurat demonstrații masive inițiate de studenți, care l-au acuzat pe președinte că se agăța de putere după ce s-a îmbogățit furând din visteria statului și după ce le-a acordat numeroase favoruri și privilegii acoliților săi care aveau tot interesul să-l mențină în funcție. Kabila a scos armata în stradă și 47 de demonstranți au murit împușcați. Mișcările de protest au luat amploare și după ce a fost învestit un nou guvern format numai din susținătorii președintelui, tot în 2015, și încă 40 de civili au fost omorâți de unitățile guvernamentale de controlare a mulțimii.

Oamenii înfometați și bolnavi au fost înghițiți de un ciclu al violenței și al unei confuzii politice fără sfârșit. Imensa țară din inima Africii a fost distrusă constant, sacrificată și însângerată de conflicte, rebeliuni, proteste și lupte politice care au adâncit criza și pot să degenereze oricând într-un nou război civil, poate și mai sălbatic decât cele din 1997 și 2003.

Confruntările și ambițiile politice au sacrificat tineri și vârstnici, bărbați și femei, orășeni sau săteni, după ce mulți au așteptat plini de speranță un reviriment la capătul dictaturii cumplite a lui Mobutu. În locul refacerii economice și sociale, Republica Democrată Congo s-a prăbușit. Peste 13 milioane de congolezi au nevoie urgentă de asistență umanitară ca să supraviețuiască. Criza din Afganistan, Siria și Irak a provocat reorientarea țărilor dezvoltate, donatoare de ajutoare, spre acestea și din cauză că incertitudinea, luptele, ciorovăiala politică în stil congolez i-au obosit și le-au epuizat resursele rezervate. După 20 de ani de instabilitate și malnutriție, 4 milioane și jumătate de oameni sunt refugiați interni, subalimentați, loviți de holeră, răpuși de focul încrucișat al rebelilor rivali. La începutul lui 2018, mii de militari ai armatei naționale au atacat și distrus satele din provincia Kivu de Nord, unde se aflau bazele unor rebeli. În 2017, milițiile islamiste au omorât 14 membri ai contingentului multinațional de menținere a păcii, cel mai sângeros atac împotriva trupelor ONU din ultimul sfert de veac. Atacuri crâncene au avut loc în orașul Masisi, în est, aproape de granița cu Ruanda, unde trupele guvernamentale au tras zile în șir spre centrul de comandă și instrucție al unui șef al milițiilor locale cunoscut sub numele de generalul Delta, până când l-au cucerit cu sacrificii umane. Aproape un milion și jumătate de locuitori ai provinciei Kivu de Nord au fost nevoiți să-și părăsească gospodăriile din cauza luptelor și au mers pe cărări ascunse două zile și două nopți până la cea mai apropiată tabără de refugiați.

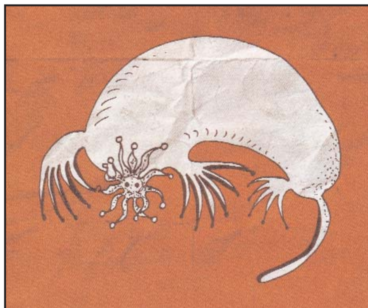

Vecina mea, Africa

Dar nici acolo nu-i așteptă mult râvnita tihnă. Apă nu era pentru toată lumea, mâncarea nu ajungea pentru că nu toate convoaiele cu alimente și ajutoare ajungeau la satul de corturi. Medicins sans Frontière încă mai ține deschis un spital cu 300 de paturi la Masisi și au tratat în 2017 mai mult de 17 mii de oameni. Personalul medical trăiește cu groaza în suflet. Rebelii îi amenință cu moartea pe doctori și pe asistente pentru că îi primesc și au grijă și de cei care le sunt adversari sau nu li se alătură rebelilor.

Criza a căpătat proporții catastrofale pentru că lipsește o forță multinațională de monitorizare și stabilizare a situației. Misiunea ONU în Republica Democrată Congo este cea mai numeroasă și cea mai costisitoare, dar cinci dintre bazele sale de lângă Masisi au fost închise după ce Statele Unite au insistat să fie reduse costurile întreținerii lor. Maiorul Adil Eserhir, purtătorul de cuvânt al forței de menținere a păcii, declara: „Am fost nevoiți să facem aceeași muncă, dar cu mai puține resurse. Noi, acum, ca forță militară, trebuie să găsim soluții pentru probleme care nu sunt de ordin militar.” Nu de puține ori, populația s-a răsculat, dar revolta a fost reprimată cu brutalitate de trupele președintelui Kabila. Rebeliunea din zona centrală a provocat mii de morți. Militanții arestați au profitat de confuzia provocată de mișcările populare, au evadat și au revenit în rândul grupărilor teroriste. „Nu există voință politică pentru eliminarea milițiilor insurgente. Singura modalitate prin care regimul actual poate să-și păstreze puterea este să mențină o stare care-i permite să continue jaful. Fiecare grup armat are legături cu un oficial de la Kinshasa sau din conducerea armatei”, constata analistul Fidel Bafilenda. (https://thebreakingnews headlines.com/blog/millions-flee...) Armata și poliția sunt demoralizate, corupte, slab instruite. Prăbușirea economică și prețurile în creștere permanentă au distrus valoarea salariilor, oricum plătite cu întârzieri de câteva luni. Guvernatorul statului Kivu de Nord explica: „Asta-i țara în care oricine poate să se folosească de o miliție locală. Acolo unde nu funcționează forțele de ordine, armata și sistemul juridic, se instaurează legea junglei”, spunea Julien Paluko, un oficial din Masisi. (https://www.the guradian.com/world/2018/apr/03)

Observatorii internaționali se tem în special de escaladarea tensiunii dintre grupurile etnice. Chiar dacă solul este fertil și există surse bogate de apă, s-a intensificat lupta pentru pământ în zonele intens populate din apropierea lacului Kivu și pentru locuri de muncă în minele de aur și alte minerale valoroase pentru lumea bogată, scoase cu mâinile goale de minerii congolezi. Mulți sunt sclavii de fapt ai șefilor de bande. Ca în alte situații asemănătoare, aceștia își arogă rolul de justițiari într-o țară prăbușită în haos. „Noi ne apărăm satele, pur și simplu. Când guvernul și aliații lui n-or să ne mai alunge de pe pământurile noastre, noi nu o să mai punem mâna pe arme. Până atunci războiul continuă” (https://thebreakingnewsheadlines.com/blog/), spunea colonelul Faustin Mishibaho, ofițer din Alianța Patrioților pentru un Congo Liber și Suveran.

O altă consecință a amânării prelungite a alegerilor prezidențiale, de data aceasta pentru sfârșitul lui 2018, a fost consolidarea forțelor rebele. 60 de grupări armate tânjesc după insurgența islamistă și atrag în rândurile lor foști *kadogo*, rebeli Ituri, separatiști din Katanga, foști combatanți în Armata de Rezistență a lui Dumnezeu. Mișcarea 23 Martie, care domină provincia Kivu de Nord, este cea mai amenințătoare și cel mai bine organizată și dotată.

Încăpățânarea lui Kabila junior să rămână la conducerea unei țări în curs de eșuare este dezastruoasă. Deși este nevoie de aproape două miliarde de dolari numai pentru asistența umanitară de urgență, regimul Kabila a boicotat conferința internațională de la Geneva care-și propunea să-i mobilizeze pe donatori. Ministrul congolez al Informațiilor, Laurent Mende, a declarat că guvernul nu vrea să fie complicele unei escrocherii. Oficialii congolezi afirmă că doar 230 de mii de oameni sunt migranți interni, în timp ce ONU afirmă că numărul lor real a ajuns la aproape cinci milioane. Coaliția Societății Civile Congoleze a apreciat într-un comu-nicat oficial: „Actuala criză umanitară nu este rezultatul unui dezastru natural imprevizibil; este tragedia provocată de om. Ea a fost marcată de violența propagată uneori chiar de stat, de represiunea politică brutală și de violări flagrante repetate ale drepturilor fundamentale ale oamenilor”. (https://www.theguardian.com/world/2018/apr/13/drc-democratic= republic-congo-snubs-aid-conference-says-crisis-exagerated, accesat 14 aprilie 2018)

Kabila a câștigat timp prin depășirea cu doi ani a mandatului și este posibil să orchestreze manevre de modificare a Constituției ca să rămână președinte cât dorește, deși a promis că nu va candida la scrutinul programat pentru sfârșitul lui 2018.

Grupul Internațional de Monitorizare a Crizelor a avertizat la mijlocul lui 2018 că persistă amenințarea unei agravări ireversibile a situației din Republica Democrată Congo și haosul general nu este departe. S-au intensificat conflictele cu formațiuni insurgente în toate cele zece provincii ale țării. Sub pretextul recensământului, agenții lui Kabila pot să alcătuiască o hartă a susținătorilor și a adversarilor grupului pe care-l controlează și au pretexte ca să măsoare forța grupării separatiste Mai Mai Kata din Katanga și a combatanților Bakata.

Ceea ce nu va detalia promisul recensământ este dimensiunea exactă, reală, a deceniilor îndelungate de lupte interetnice, a catastrofei umanitare și nici consecințele politice și economice ale încăpățânării lui Joseph Kabila de a rămâne președinte cu orice preț într-o țară bogată, măcinată, însă, de ceea ce Gérard Prunier (Africa's World War, Oxford University Press, U.K., 2009) a numit Războiul Mondial al Africii.

Semn(al) de carte

Ecaterina Chifu, *București, dragostea mea,* Editura Sfântul Ierarh Nicolae, Brăila, 2017

Metropola României se conturează în acest ghid sentimental cu farmecul ei inegalabil, cu aura de frumusețe perceptibilă la tot pasul, cu luminile și umbrele sale, cu oamenii ce dau importanță vieții trăite pe aceste coordonate.

Lectura cărții îndeamnă la toleranță socială, etnică, religioasă, căci sunt amintite multe lăcașuri de cult unde fiecare este liber să aleagă o cale de a ajunge la Dumnezeu, dacă, prin aceasta, nu face rău altor oameni. (Autoarea, la începutul cărții)

Florian Copcea, editor, *Mehedințiul în Anul Centenarului: Mărturii, oameni și fapte,* Ed. Grafix, Drobeta-Turnu Severin, 2018

În contextul națiunilor europene, românii au avut rolul lor, nici mai bun și nici mai rău decât al altor entități similare, dar au reușit la 1918 să-și concentreze energiile, creând statul național unitar, fapt pentru care făurarii României merită cunoașterea, prețuirea și recunoștința noastră. Pentru a înțelege corect acest rol, ca și rostul marilor acte din 1918, istoricul este obligat să caute și să descopere adevărul omenește posibil. (Acad. Ioan-Aurel Pop, pe coperta a patra)

Maria-Ioana Vasiloiu, *Atunci, acum, întotdeauna* (versuri), Editura Asociației Iulia Hasdeu, București, 2018

Volumul de față a fost alcătuit pe parcursul câtorva decenii.

Rezultatul nu este însă un „hronic al vârstelor”, ci – mai curând – o oglindă plimbată de-a lungul drumului spre „unica vecie dată nouă” [dragostea – V. Voiculescu] (Autoarea, pe pagina de gardă)

***Capu' face, capu' trage, Concursul Național de Epigramă „Mircea Trifu”, Ediția a XIII-a, februarie 2018 – București, Mircea Trifu – Restitutio* (9), Volum alcătuit de dr. Elis Râpeanu, Editura Anamarol, București, 2018**

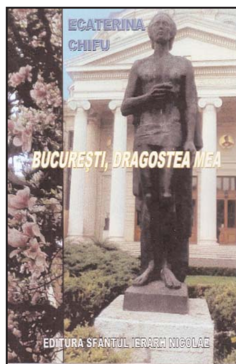
Este ultimul volum pe care-l „încheg”, chiar dacă partea din mijloc – capitolul cuprinzând epigramele selectate – aparține lui Laurențiu Ghiță. Și în acest volum îmi exprim părerea, cu sinceritate, *sine ira et studio,* despre epigramele din concurs și, în general, despre epigramă, permițându-mi să dau sfaturi și îndrumări, de pe poziția unui om avizat, iubitor al acestei specii literare, dar și cu prețuire și respect față de confrați. Există dovezi că această grijă și-au manifestat-o, cu mult înainte, mari oameni de cultură.

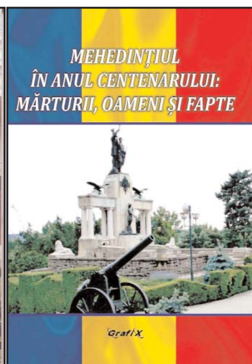
Închin toată activitatea mea celor care vor urma după mine, epigramiștilor adevărați, dar și celor care vor înțelege că nu au condei de epigramă și o vor lăsa în pace. De asemenea talente și conștiințe depinde viitorul acestui „cactus de veghe” care înflorește astăzi numai la români. Să demonstreze că nu totdeauna funcționează principiul „după înflorire urmează veștejirea” (ca în alte literaturi), că epigrama românească va dăinui în pofida „scribălăilor”. Nu mă voi supăra dacă voi primi scrisori cu „înțepături”, mă voi bucura de cele sincere, cu aprecieri privind epigrama și opera mea de îndrumare a ei. Gata, ați scăpat de „critici” și îndrumări. Vă doresc din inimă, mult succes! (Elis Râpeanu, pe coperta a patra)

Lazăr Avram, *Dincolo de semne,* Editura Karta-Graphic, Proiești, 2017

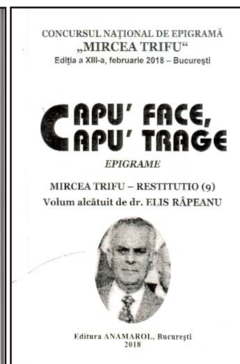
Noul volum semnat de Lazăr Avram aduce o privire meditativă asupra propriei evoluții intelectuale, în contextul social-politic al României de azi și de ieri. (…) Prin adițiunea a peste 1600 de aforisme, gânduri, însemnări, caracterizări succinte, secvențe narative și comentariul, deseori acid, al contemporanilor și al contemporaneității – distinct distribuite pe evoluția vârstelor interioare – se creează o autobiografie de un tip special și o meditație existențială, gândită altfel decât de obicei. (…)

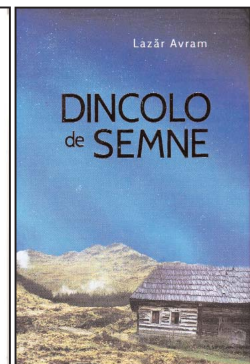
Cartea unei vieți și viața unei cărți – *Dincolo de semne* își extrage substanța din mărturiile existenței umane și profesionale a profesorului Lazăr Avram, amândouă proiectate pe spațiul temporal a două orânduiri sociale diferite. (Prof. univ. Ion Bălu, în Prefață)

La pas prin satul global

În lumea muzelor

Ion PĂTRAȘCU

Venind în contact cu arta, sub diverse forme ale multiplelor sale fațete, nu poți să nu te duci cu gândul la fiicele lui Zeus, cele nouă surori, pe care mitologia greacă ni le-a lăsat moștenire sub numele de Muze. Ele erau inspiratoarele muzicii, dansului și poeziei, erau patroanele tuturor artelor, cele care îi desfătau pe zeul suprem, Zeus, și pe ceilalți locatari ai Olimpului. Și, erau neîntrecute în ceea ce făceau. Legenda spune că a fost o singură încercare de detronare a lor, atunci când Pieridele, cele nouă fiice ale lui Pireus, neîntrecute cântărețe, le-au provocat la întrecere. Pierzând, ele au fost transformate de muze în păsări (coțofene, după cum spunea Ovidiu).

Pentru pământeni au rămas, însă, artiștii, *servitori prin definiție ai muzelor* – cum îi numea Hesiod – *pentru a-i face pe oameni să uite de griji și de necazuri.* Am fost în multe muzee de artă din lumea largă, însă doar la Moscova, unde reveneam după 54 de ani, am avut senzația că cele nouă muze-surori încă ne mai influențează starea de spirit. Indirect, desigur, prin *slujitorii lor artiști!* La Muzeul de Arte frumoase Pușkin se simțea cel mai bine protecția muzelor. Aceasta, deoarece, din punct de vedere arhitectural, muzeul se prezintă sub forma unui templu antic grecesc, așezat pe un podium, iar coloanele ionice de la fațada principală accentuează nota clasică riguroasă. Interioarele, la rândul lor, sunt construite și amenajate în stiluri corespunzătoare colecțiilor găzduite. Și, pentru a nu ne îndepărta de lumea muzelor, să amintim că fondatorul moscovit, Ivan Țvetaiev, profesor universitar și prosper om de afaceri, era tatăl poetei Maria Țvetaieva. În plus, din anul 1939, muzeul a primit numele marelui poet rus Alexander Pușkin, drept omagiu la marcarea celor o sută de ani de la nașterea sa.

Muzeul este astăzi o strălucită colecție de artă, găzduită de o capodoperă arhitectonică. Cele șase clădiri somptuoase ale complexului muzeal adăpostesc peste un milion de picturi și lucrări grafice originale, ocupând un loc onorabil în rândul marilor muzee ale lumii. Pictura europeană a secolelor XVII-XVIII este secțiunea cea mai consistentă a muzeului, ea urmând ca importanță după Ermitajul din Sankt Petersburg. Aici se regăsesc opere ale școlilor de pictură italiană, olandeză, spaniolă, flamandă și franceză. Sunt lucrări extrem de valoroase, semnate de Botticelli, Cranach, Degas, Rembrandt, Renoir, Picasso, Van Gogh, Gauguin, Matisse, Manet etc. Împreună cu numeroasele piese de sculptură și artă aplicată, colecția se constituie într-o remarcabilă sinteză culturală. Muzeul spune o istorie fascinantă despre curentele majore ale artei vest-europene, despre rușii pasionați care au fondat, conservat și promovat acest tezaur cultural. Aflăm că agoniseala artistică a lui Țvetaiev a fost întregită, cu timpul, de donațiile venite de la colecționari ruși bogați, de naționalizările intervenite după 1918, de achizițiile și schimburile cu alte muzee (în special cu Ermitajul petersburghez), impuse de unele reorganizări sau restructurări ale activității muzeistice. Deși nu este o veritabilă *colecție imperială,* cum vom vedea la Ermitaj, muzeul a fost inaugurat în anul 1912 sub patronajul țarului Alexandru al III-lea, al cărui nume l-a purtat până în 1939.

Trecând pe la un alt reper cultural major al Moscovei, Galeria de Stat Tretiakov, facem cunoștință cu un mileniu de artă rusă, cu opere nemuritoare ale celor mai mari artiști naționali. Și în acest caz și-au spus cuvântul banii și pasiunea unui mecena, pe nume Pavel Tretiakov, un prosper industriaș și comerciant moscovit. Toată viața, el a fost animat de gândul formării unei colecții naționale, care să fie compusă numai din lucrări ale pictorilor ruși. Cumpăra direct de la artiști și din atelierele lor, sau de la licitații. Și așa, în decurs de 30 de ani, colecția lui ajunge la dimensiunile unui muzeu. Prin anul 1870, casa îi devenea neîncăpătoare și începe construcția unui edificiu cu dedicație – *Colecția Tretiakov.* În final, clădirea era și ea un simbol al artei naționale. Fațada, proiectată de pictorul Viktor Vasnețov, este inspirată din basmele rusești. O adevărată căsuță de turtă dulce! În anul 1881, Tretiakov prezenta națiunii ruse faimoasa sa galerie, cu circa 2.000 de opere de artă, dintre care 1.362 de picturi. Aproximativ peste un deceniu, Tretiakov donează galeria orașului Moscova. După 1920, aceasta s-a îmbogățit cu unele colecții naționalizate de la bogătașii ruși. Astăzi, Galeria Tretiakov se mândrește cu statutul de cea mai bogată colecție de artă tradițională rusă din lume. Este vorba de un tezaur de peste 170.000 de lucrări definitorii pentru arta rusă din secolele X–XX. Un mare muzeu de artă, în clădiri arhitectonice monumentale.

Realitatea de *muzeu în muzeu* este și mai pregnantă la Galeria Ermitaj, din Sankt Petersburg. Aici, muzeul de artă se înscrie într-un alt registru cultural-artistic. Dacă la Moscova, cele două galerii erau opera unor mecena, Ermitajul aparține marilor colecții imperiale. El are o componentă istorică, una arhitectonică și, nu în ultimul rând, una cultural-artistică. Toate acestea, însă, sub patronajul unui spirit rus inconfundabil. Este colecția imperială a țarilor ruși, începută de Petru I și încheiată în condițiile Revoluției din 1917.

Muzeul Pușkin

Adesea, țarul Petru I (1682-1725) este creditat cu fondarea primului nucleu al Galeriei Ermitaj. Se știe, însă, că el nu a fost un colecționar în deplinul sens al cuvântului. Era, mai degrabă, atras de obiecte rare, de curiozități naturale, de orice fel de ciudățenii. Avea gusturi austere, fiind influențat de protestanții olandezi, pe care-i admira, precum și de viața lui soldățească. Țar de la zece ani, el a făcut marea deschidere spre Europa Occidentală. A început să călătorească incognito prin Europa pentru a învăța arta administrării și a guvernării. În Olanda, la Zaandam și Amsterdam, sub numele de Piotr Mihailov, el a învățat *arta mării* (a navelor și navigației). Când a ajuns în Franța, s-a urcat pe piatra funerară a lui Richelieu, i-a îmbrățișat efigia, întrebându-l: *De ce nu te-ai născut oare pe vremea mea? Ți-aș fi dat jumătate din regat doar ca să mă înveți cum să guvernez cealaltă jumătate.* Astăzi, îl regăsim pe Petru I în apartamentele nordice ale Palatului de Iarnă, în cadrul colecției de artă a creatorilor ruși, sub forma unui portret mozaicat, realizat de marele Mihail Lomonosov, om de știință, scriitor și artist. Nu lipsește nici din *Galeria costumelor imperiale,* unde sunt expuse nu mai puțin de 300 de piese din garderoba lui personală.

Odată cu urcarea pe tron a împărăteselor Ecaterina I și, apoi, Ecaterina cea Mare (1729-1796), austeritatea este dată uitării. Începe acea epocă somptuoasă, grandioasă, aurită, a Curții Imperiale ruse. Cele două împărătese contribuie la transformarea Palatului de Vară Peterhof într-o reședință care lăsa în urmă chiar și Versailles-ul francez și Postdam-ul prusac. Sub domnia lor, și Palatul de Iarnă devine un bibelou al artei baroce rusești. Într-un context istorico-cultural impresionant, se impunea Ecaterina cea Mare, împărăteasă pentru *Mama Rusia,* fondatoarea Galeriei Ermitaj. Era în anul 1764 (devenit an de naștere al Galeriei), când împărăteasa achiziționează colecția negustorului berlinez J.E. Gostskowski, cu cele 225 de pânze ale sale, semnate de pictori celebri precum Holbein, Rembrandt, Tiziano, Van Dyck, Rafael etc. Ea a continuat să aducă la Sankt Petersburg valoroase colecții de artă europeană, până în momentul când a pornit pe drumul cel fără de întoarcere. Deși se autodefinea *o lacomă, și nu o cunoscătoare,* Ecaterina cea Mare a fost, se pare, cea mai ambițioasă colec-ționară de artă dintre suveranii ruși. De fiecare dată învingeau banii și pasiunea împărătesei. Ambasadorii ruși din Europa aveau drept misiune specială achizi-ționarea celor mai valoroase lucrări de artă. Avea și sfătuitori de înaltă clasă în lumea artelor, inclusiv pe Denis Diderot, care-i asigura și contacte constante cu Franța enciclopediștilor.

Ecaterina cea Mare era animată de gândul de a egala celebrele colecții regale de artă ale Vienei și Parisului, prin care să dovedească caracterul deschis și cultivat al Rusiei și al orașului Sankt Petersburg, imaginea grandioasă și bogăția *Mamei Rusia,* prestigiul Curții Imperiale și, nu în ultimul rând, reputația sa de suverană luminată. Când s-a retras dintre pământeni, ocupa deja un loc pe podiumul mondial în privința numărului și valorii lucrărilor de artă deținute. *Minerva Nordului,* cum era supranumită în Europa, lăsa Ermitajului, *moșit* de ea, 4.000 de picturi, 38.000 de cărți, 10.000 de nestemate gravate, 10.000 de desene, 16.000 de monezi și medalii, o colecție de istorie naturală care ocupa două galerii. Cu excepția lui Pavel I (1796-1801), toți țarii Rusiei au avut renumele de colecționari de artă, mai mari sau mai mici. Să ne referim și la țarul Alexandru al III-lea (nepotul Ecaterinei cea Mare), fie doar pentru acea achiziție care amintește de un moment de cotitură în istoria Rusiei. După ce l-a înfrânt pe Napoleon în războiul ruso-francez din 1812, suveranul a achi-ziționat 38 de pânze extrem de valoroase de la prima soție a împăratului francez, Josephine Bauharnais, care împodobeau reședința imperială de la Malmaison.

Cât despre componenta arhitecturală a complexului expozițional, să ne întoarcem tot la Ecaterina cea Mare, care nu se mai sătura adunând valori ale Europei Occidentale. Palatul de Iarnă devenise neîncăpător și, de fapt, nici nu era destinat colecțiilor în creștere. Așa că împărăteasa a dispus construirea Micului Ermitaj (*ermitage* în limba franceză = loc retras, singurătate, solitudine), unde să admire îndrăgitele ei obiecte de artă și să petreacă momente de liniște. Era cel mai mic edificiu al complexului, în stil clasic, însă luxos și intim. Mic, mic, însă el a dat numele întregului complex muzeal. Tot din ordinul împărătesei a fost construit și Marele (sau Vechiul) Ermitaj, celebru prin Sala Ovală, care găzduiește colecțiile de carte, cu nestematele sale, bibliotecile personale ale lui Diderot și Voltaire. Tot de numele ei se leagă și existența unei alte clădiri monumentale – Teatrul Ermitajului, prototip al unui templu roman, care astăzi este unul dintre cele mai minunate palate-teatru din Rusia. În secolul următor, la complexul expozițional se adaugă și Noul Ermitaj, a cărui strălucire este sporită de copia logiei lui Rafael de la Vatican și de statuile lui Atlas, pe care specialiștii le încadrează în rândul celor mai strălucite opere de artă din lume. De această dată, clădirea, operă arhitectonică unică, este rezultatul dorinței țarului Nicolae I de a avea un *Muzeu imperial.* Era, practic, prima construcție din Rusia destinată activităților expoziționale, care devenea repede o imagine caleidoscopică a artei universale. Impresionează, mai ales, Sala Dionysos, destinată sculpturii antice, în care statuile rezonează cu pereții tapetați cu marmură roșie, coloane masive, mozaicuri multicolore pe podele și tavane pe măsură. La fel de încântătoare este și Sala Jupiter, unde tronează statuia zeului printre piese unicat de artă plastică

La curtea epigramei

Catrenul și epigrama (II)

Elis RÂPEANU

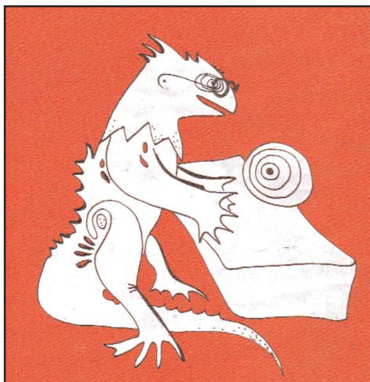
Analogia dintre creațiile folclorice și cele orășenești versificate, pe de o parte, și epigramă (eminamente versificată), pe de altă parte, poate fi urmărită nu numai pe plan ideatic, ci și stilistic, prozodic chiar. Satira, ironia, umorul, grotescul etc., dar și metafora, hiperbola, personificarea, oximoronul, paradoxul etc. sunt comune creației folclorice și literaturii culte cu tentă epigramatică. „Între folclor și epigramă există mai mult decât un raport bilateral, e o stare de interferență. /…/ Uneori, ironia hazoasă, umorul, satira comică sunt trăsături funciare ale spiritualității românești.” (Cristescu, Sandi, *Corespondențe între folclor și epigramă*, comunicare susținută la Simpozionul de la Brăila, 1982) Astfel, epigrama-definiție își găsește corespondentul în ghicitoare, epigrama cu tentă aforistică, în proverbe, epitaful epigramatic – în epitaful umoristic de stilul celor de la Săpânța. Unii epigramiști, din comoditate sau din lipsă de îndemânare/meșteșug/abilitate de condei, pun *tema* (obiectul tratat) în titlu și numai cu ajutorul titlului poate fi „declanșată” poanta. Or, epigrama, prin mânuirea ideilor din interiorul catrenului (nu din afara lui), prin ingeniozitate, comunică surpriza poantei.

Legătura dintre creația folclorică românească și epigramă necesită un studiu mai amplu, dar, chiar și din cele expuse până aici, se poate spune că *primul epigramist român a fost poporul.* „Epigra-mele” din acest palmares nu s-au scris (doar mai târziu, în culegeri), ci s-au transmis din gură-n gură. Calendarele și revistele de umor, apărute în pragul epocii moderne, au publicat curent „strigături-epigrame” sub titlul „Din antologia epigramei populare românești” (expresie folosită în diverse culegeri de folclor). Iată un exemplu revelatoriu (din colecția I. Bârlea) dintr-un calendar din 1936:

Bună-i muierea mea, Doamne,
Nu mă suduie când doarme!
Dar nici eu n-o suduiesc
Până ce nu mă… trezesc.

Alături de folclor, cu toate implicațiile sale, alt factor care a favorizat apariția versurilor și, în cazul formei la care ne referim, a catrenului rimat și cadențat, a fost obișnuința/harul românului de a potrivi rimele, chiar dacă unele sunt asonante, și ușurința de a versifica. Geniul popular a creat chiar expresii rimate folosite în mod curent, în limbajul familiar: *ce mai tura-vura, gură cât o șură, haz de necaz, târâș-grăbiș, trei lulele-trei surcele, nitam-nisam* – de parcă simțul muzical ne-ar aduce în minte *doină cânt, doină suspin/ tot cu doină mă mai țin.* Preferința pentru versificare se datorează și faptului că rima și succesiunea, într-o anumită ordine, a silabelor accentuate asigură „povestitorilor” nu numai muzicalitate, deci plăcerea de a fi receptate, ci și ușurința de a fi memorate. Ne referim la relatările versificate privind evenimentele care au impresionat cunoștințele contemporanilor și ale urmașilor din secolele XVII–XVIII. Perpessicius și Emil Turdeanu (autorul lucrării *Contribuții la studiul cronicelor rimate,* București, 1936) subliniază bogata carieră a cronicilor rimate în literatura noastră. Perpessicius le numește „mica istorie travestită în chimonoul ispititor al poeziei”. Trecem în revistă câteva dintre acestea:

- poema (neterminată) a uciderii marelui postelnic Cantacuzino, tatăl stolnicului C. Cantacuzino, tradusă după originalul grecesc de logofătul Radu Greceanu, între 1688-1699,
- lungul poem *Plângerea Sfintei Mănăstiri a Șilvășului* (din eparhia Hațegului), scris în 1762, de un călugăr rămas anonim,
- *Istorie de patima Galaților,* 1769, descriind schela de la Dunăre, după un incendiu.

Lista ar putea să continue până în epoca înfloririi literaturii noastre clasice. Se crede că asemenea versificări au constituit o modă adusă de bizantini, care dialogau în versuri: dregătorii adresau domnitorului discursuri în versuri, răspunsurile urmând același tipic.

→

Complexul Ermitaj este întregit de o parte din clădirea Statului Major General (instituție cheie a Imperiului Țarist) și de Palatul Menșikov, prima clădire din piatră a orașului, care a aparținut unui guvernator din timpul lui Petru cel Mare. Deși oarecum diferite ca stil, cele șapte palate, componente ale unui ansamblu unitar, etalează astăzi una dintre cele mai valoroase colecții de artă figurativă și aplicată din lume. Componentele arhitectonice respective fac parte din acel faimos ansamblu de clădiri din centrul orașului, care se regăsește în întregime pe listele UNESCO ale Patrimoniului Cultural Mondial.

Să ne apropiem și de colecția de artă a Ermitajului, despre care un director al său afirma cândva: *nu știu dacă este pe primul loc din lume, dar în mod sigur nu este pe locul doi*. În clasamentele internaționale, este considerat printre primele trei muzee din lume. Pentru vizitatorul de rând, este imposibil de imaginat dimensiunea materială și valorică a Galeriei Ermitaj. Ea expune în permanență între 60 și 64 de mii de opere de artă, în circa o mie de săli, dintr-o rezervă de peste 3 milioane de piese. După calculele unor vizitatori, ar fi nevoie de peste 11 ani pentru a vedea toată colecția, în condiții cât de cât rezonabile. Unul dintre ei își dorea măcar o secundă pentru fiecare exponat, însă tot ar fi avut nevoie, zicea el, de aproape 900 de ore. Timp de două ore am fost și eu printre cele 3-4 milioane de vizitatori ai fiecărui an. Am alergat, dar am mai și stat să admir exponatele din sălile deschise de gazde. Cu ce am văzut și, mai ales, cu ce m-am documentat, am venit și eu în contact cu opere celebre ale pictorilor occidentali, aparținând tuturor stilurilor și tendințelor artistice. Era o plăcere să văd sau să revăd capodopere ale picturii clasice italiene, semnate de Tiziano, Giorgione, Michelangelo, Veronese, Caravaggio, Carracci, Luca Giordano. La secția spaniolă revedeam pânze de El Greco, Giuseppe Ribera, Francisco de Goya, Diego Velásquez, Murillo, Zurbarán și alții. Întrucât am lucrat peste șase ani în Olanda, eram impresionat de prezența masivă la Ermitaj a pictorilor flamanzi (500 de pânze, semnate de 140 de pictori) și olandezi (peste o mie de tablouri). Îl amintesc doar pe Rembrandt care, cu cele 20 de picturi ale sale, are cea mai mare colecție din afara Olandei. Pictura franceză este și ea prezentă cu un mare număr de lucrări din perioada clasică (Watteau, Poussin etc.), dar, mai ales, cu o remarcabilă colecție de pictură modernă, având semnăturile lui Edouard Manet, Auguste Renoir, Alfred Sisley, Paul Cézanne, Paul Gauguin, Claude Monet, Henri Matisse.

Cu bogata sa colecție de pictură vest-europeană, Ermitajul dobândea încă din secolul al XIX-lea dreptul de a se considera unul dintre cei mai mari depozitari de artă din lume. Însă, el deține această poziție excepțională nu doar prin colecțiile de pictură. În galeriile lui se găsesc, la vedere sau în rezervă, minunate gravuri, stampe și litografii (peste 50.000), icoane, începând din secolul al XII-lea, obiecte emailate, sculpturi în fildeș, faianțe și sticlării (venețiene, germane și spaniole din secolele XV-XX), piese de porțelan din cele mai renumite centre manufacturiere (14.000), tapiserii și mobilier, peste 2.000 de piese de artă plastică, unele semnate de Michelangelo și Rodin și, desigur, o fantastică colecție de bijuterii, inclusiv celebrele ouă de Paști (numite *Luxul imperial*) din atelierele lui Fabergé. Nu contează de câte ori vei vizita galeriile de la Muzeul Ermitaj pentru că, de fiecare dată, vei remarca lucruri noi. Vei privi cu alți ochi exponatele permanente și cele din expozițiile tematice sau, pur și simplu, vei fi uimit de decorațiunile de pe tavane și podele, de nișele, statuile și colonadele care țin de componenta arhitectonică. Privești în toate părțile până când te pierzi în propriile gânduri. Poate îți mai aduci aminte că, în Sala Armelor din Palatul de Iarnă, ai văzut statuile impresionante ale unor soldați cu sulițe și stemele provinciilor *Mamei Rusia.* Tot acolo, ai trecut prin istorica *Galerie 1812,* unde cele 329 de portrete amintesc de victoria împotriva lui Napoleon. Pictorul portretist englez George Dawe, angajat de țarul Alexandru I, a imortalizat figurile generalilor și coloneilor ruși care l-au înfrânt pe împăratul francez. Drept recompensă, George Dawe devenea prim-pictor portretist al Curții Imperiale ruse și, în plus, se împrietenea și cu marele Pușkin, care i-a dedicat poemul *To Dawe, Esqr.* Continuându-ne vizita, întâlnim, într-una din săli, sarcofagul lui Alexander Nevsky, remarcabil om de știință și comandant militar. Locul său de odihnă veșnică încorporează nu mai puțin de o tonă și jumătate de argint, fiind decorat cu scene în relief din viața acestei mari personalități ruse. Din istoria fascinantă a Muzeului face parte și *Orologiul de la Ermitaj,* cel care a tăcut o sută de ani. Fusese oprit la 26 octombrie 1917, orele 2:10, de către revoluționarii care au luat cu asalt Palatul de Iarnă, și și-a reluat ticăitul în noaptea de 25/26 octombrie 2017.

La această succintă și aleatorie prezentare a Muzeului Ermitaj se cuvine să mai adăugăm încă o piesă valoroasă. Este exponatul cu numărul de inventar A 247, din marmură albă, înalt de 0,94 m, datând de la începutul secolului al II-lea d.Hr. Este *bustul unui nobil dac,* achiziționat în anul 1881, din voința țarului Alexandru al II-lea, de la Colecția Campana din Roma.

M-am aflat și eu în sălile prin care, spun specialiștii, s-ar plimba fantomele marilor artiști ai lumii, alături de umbrele țarilor și curtenilor, ale soldaților și diplomaților, ale scriitorilor și revoluționarilor. Am fost, însă nu am suflat o vorbă despre meseria mea de diplomat și despre prima mea misiune oficială în străinătate, chiar acolo, în acele locuri încărcate de istorie și de cultură. Am avut un nou prilej să constat grija, chiar pasiunea cu care sunt păstrate, conservate și etalate valorile acumulate timp de secole. Fie că sunt de proveniență națională sau internațională, ele fac parte din bogăția țării, fiind venerate și ocrotite, indiferent de etapele istorice și de regimurile care se perindă la putere. În acest punct nu pot să nu mă gândesc la mesajul care pleca de la Muzeul Ermitaj spre lumea largă, la cea de-a 250 aniversare a sa (2014): *Pentru noi, a fost important să păstrăm autenticitatea istoriei. Nu am vrut să pierdem din vedere partea artistică, însă nici să facem erori legate de istorie. Am vrut să spunem totul în cel mai corect mod.*

GO-ul, dincolo de joc

Programul de GO se extinde în lume: România

Yasutoshi YASUDA, 9 dan

În timp ce eram Olanda, am întâlnit un tânăr din România, Robert Mateescu. Pe vremea când fusese student [la matematică, n.red.], el a venit în Japonia pentru a studia GO și a fost elevul propriului meu profesor. Impresionat de programul meu de GO pentru școli, mi-a cerut să vizitez România, iar opt luni mai târziu am putut să-i fiu oaspete.

Am fost în mai multe școli din România și, așa cum spuneam mai devreme, s-a confirmat că atmosfera din școli diferă de la o țară la alta. În România, după căderea comunismului, economia nu era într-o formă prea bună. România este o țară agricolă, drept care ei au alimente din belșug, dar puțin din altele. În comparație cu Japonia, practic nimic nu se găsea. Pe de altă parte, am simțit o imensă căldură în inima lor, din partea fiecărei persoane pe care am întâlnit-o. Pe drumul de la București la Brăila, ne-am oprit la casa bunicii lui Robert. Imediat ce bunica a ieșit din casă, m-a îmbrățișat și și-a lipit pieptul de pieptul meu. Nu voi uita niciodată căldura gestului.

La Brăila am vizitat o școală. Era acolo o profesoară, pe nume Liliana Iacob, care conducea un cerc de GO și căreia îi plăcea să joace GO cu copiii. Înființase cercul pur și simplu pentru că GO-ul era un joc interesant, fără nicio intenție specială privind educarea copiilor sau ca ajutor în comunicare.

Școala semăna cu o școală elementară japoneză combinată cu un liceu, iar vârsta elevilor varia între șapte și cincisprezece ani. Am rugat-o să-i adune laolaltă pe copiii care nu erau familiarizați cu GO-ul. Am fost dus într-o încăpere care părea un laborator științific, pe jumătate la subsol, unde am găsit aproape o sută de copii care mă așteptau.

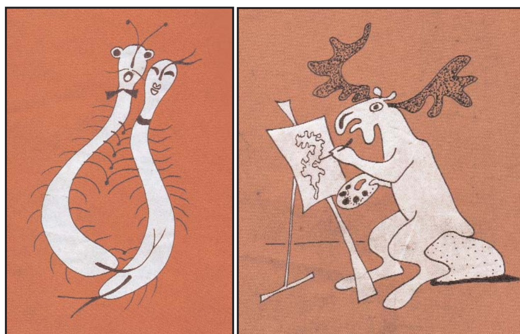
Am început să jucăm și, curând, copiii au creat un vacarm pe cinste. De dincolo de ferestre, alți copii ne priveau cu ochii plini de curiozitate, dorind să afle ce facem.

Erau cu noi și câțiva profesori care urmăreau partidele și care păreau a fi interesați. Mi-au cerut să predau GO și la clasele lor, de aceea am vizitat școala și a doua zi. De data asta am intrat în trei clase, toate de copii de șapte ani. Erau atât de adorabili, iar ochii lor aveau o strălucire cu totul deosebită, păreau a se uita la mine cu o reală pasiune pentru a învăța. Mă întreb dacă aceea este adevărata natură a copiilor de peste tot.

Și ochii copiilor japonezi strălucesc atunci când joacă GO, dar parcă ochii copiilor din România străluceau altfel. Se interesau de toate și erau nerăbdători să învețe de toate. Îmi imaginez că dacă copiii japonezi ar putea avea un schimb de vizite cu acești minunați copii din România, atunci ei ar deveni mai activi, mai plini de viață.

Elevii din școala din Brăila au îndrăgit atât de mult GO-ul că jocul a ajuns subiect de discuție în școală și mai mult de trei sute de copii au venit la cercul domnișoarei Iacob. Ea l-a rugat pe Iulian Toma, doctor într-un spital din oraș și [în acel timp, n.red.] președinte al Federației Române de GO, s-o ajute. Dl Toma era un jucător puternic și dornic să ajute, dar ulterior au apărut niște probleme. El nu participase la programul meu de GO, iar intențiile programului nu-i fuseseră prezentate cum trebuie.

Doi ani mai târziu, în 1998, am avut posibilitatea să vizitez iarăși Brăila și l-am întâlnit din nou pe dl Toma. A început să-mi vorbească despre cercul de GO. „Știți ce s-a întâmplat cu cercul?”, m-a întrebat el. Am anticipat ceea ce urma să spună și am zis: „Probabil că numărul de participanți a scăzut la cincizeci sau ceva de genul acesta.” A replicat: „De fapt, numărul a scăzut la cinci!” L-am întrebat ce a făcut el la cerc. Dl Toma explicase tacticile pe care le folosesc jucătorii japonezi profesioniști și vorbise și despre alte lucruri dificile asemănătoare. El încercase să-i facă pe copii jucători de GO mai puternici și atunci îi învățase teoria GO-ului. Nu era nicio mirare că cei mai mulți dintre copii plecaseră…

L-am luat pe dl Toma să mă urmărească în timp ce joc GO-captură cu copiii și i-am explicat de ce am continuat acest program. Și eu am avut experiențe amare atunci când am încercat să predau lucruri mai grele. Cred că am produs un fel de GO-fobie la aproximativ cinci sute de copii. De aceea, i-am spus: „Ai dreptul să îndepărtezi de GO până la cinci sute de copii, fără să fii criticat…” Mi-a răspuns: „Aproape că mi-am atins această limită…” Am izbucnit amândoi în râs. De atunci, a înțeles pe deplin ce făceam eu prin programul de GO, de aceea mă îndoiesc că va mai repeta aceeași greșeală.

La cea de a doua vizită la Brăila am folosit un centru cultural din oraș pentru programul de GO și erau acolo peste o sută de elevi de la mai multe școli. Copiilor le plăcea cu adevărat să joace GO. Unul dintre profesori a fost atât de impresionat că m-a rugat să merg și la școala lui a doua zi. Din nou încăperea părea un laborator de științe și în jur de o sută cincizeci de copii se aflau înghesuiți acolo ca sardelele, așteptându-mă. Era vorba să fie adusă o singură clasă, dar profesorul vorbise despre programul de GO și altor profesori și aceștia doriseră să ni se alăture, așa că se aflau patru sau cinci clase laolaltă – dar am observat că nu și elevii care participaseră la întâlnirea de la centrul cultural. Acei elevi ni s-au alăturat mai târziu, pe la jumătatea lecției. M-am mirat de ce și până la urmă am întrebat care era explicația. Se întâmplase că unul dintre elevii care jucaseră GO cu o zi înainte îl întrebase pe profesor de ce nu pot și ei să se alăture programului de GO din acea zi. Profesorul le-a spus că ei jucaseră GO, acum era rândul altor copii să învețe. Unul dintre copii a început atunci să plângă, cerându-i profesorului să-i lase și pe ei să se alăture programului, spunând: „Vrem să ascultăm mai multe din ce spune profesorul de GO.” Profesorul a fost atât de mișcat de această remarcă încât a decis să-i aducă și pe ei, chiar dacă la jumătatea întâlnirii.

Am auzit povestea aceasta în timp ce luam cina cu persoanele implicate. Mă asigurau că elevii vor să mă mai audă vorbind, dar eu nu le spusesem nimic special. În plus, copiii ascultaseră vorbele mele prin intermediul unui translator și nu eram sigur că mă înțeleseseră cum trebuie. Ceea ce se întâmplase era însă că fuseserăm în stare să comunicăm de la inimă la inimă și cred că GO-ul a contribuit din plin la asta.

(Fragmente din cartea *GO as Communication. The Educational and Therapeutic Value of the Game of GO*, de Yasutoshi Yasuda 9 dan, Tosho-bunka, 2000, traducere în engleză de Yoshimi Nakao pentru Editura Slate and Shell, Richmond VA, 2002; informații din GO-ul românesc se pot găsi pe site-ul Federației Române de GO, www.frgo.ro.)

În 1847, tipografia lui Anton Pann (1796-1854), pe numele adevărat Antonie Pantaleon Petroveanu, aromân născut la Sliven (Bulgaria), scoate cărticica în versuri ce relatează despre incendiul din București din acel an – *Memoria focului mare din ziua de Paști 1847, martie 23.* În versuri lungi ce păstrează măsura și rima, Anton Pann descrie foarte plastic și, vizibil, cu strigăt de durere, imaginile de apocalipsă ale pojarului, cu tot cortegiul de nenorociri.

Numele lui Anton Pann aduce în discuție *problema balcanismului.* Sunt sau nu sunt românii balcanici? Revista *Secolul 20* (nr. 7-9/1987), dedică trei numere acestui subiect care „stă sub semnul unei idei preconcepute”, pusă în lumină de Alexandru Paleologu: „Balcanii sunt percepuți ca o zonă insuficient europeană, o Europă de grad secund, dacă nu și mai rău, turcită, amestecată cu tot felul de fermenți levantini, o lume care nu oferă garanții și pe care nu poți conta nici în privința stabilității, nici a angajamentelor. Cam aceasta este gândirea occidentală [despre bizantinism] și chiar a noastră.”

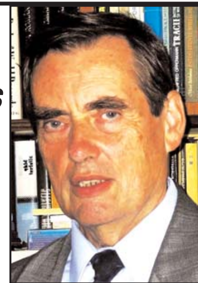
Din punct de vedere geografic „nu suntem balcanici, pentru că ne situăm la nord de Dunăre, dar am avut în istoria noastră, în special în Valahia, permanente și importante influențe balcanice (unele cu efect formativ). În literatură, de exemplu, ele merg pe un lanț care-l precedă mult pe Anton Pann” (p. 20) – afirmație nu lipsită de temei, dacă ne gândim la moda dialogurilor versificate dintre domn și dregători, la care ne-am referit mai sus. Iată concluzia lui Alex. Paleologu:

„Noi, românii, ne credem balcanici fără să fim [geografic vorbind] și tot noi ne lepădăm de balcanism, considerându-l ghiuleaua de picior care ne trage în jos, nepermițându-ne să fim «integrabili» în Europa. E o greșeală foarte mare pe care o săvârșim cu toții, cel puțin în planul culturii și chiar al civilizației. Cred că acest fel de a judeca lucrurile este lipsit de răbdare, de luciditate și de o privire întreagă asupra unui fenomen de o mare vechime și cuprindere, atât în ordinea intelectuală și spirituală, cât și în cea a civilizației. /…/ Mi se pare curios să se omită că, oricum am lua-o, Socrate, Platon și Aristotel erau balcanici.” Deci, fără să uităm asemănarea dintre noi și celelalte popoare romanice, chiar dintre noi și slavi, trebuie să acceptăm realitatea că „spiritul balcanic nu înseamnă neapărat sau numai ortodoxie, nici non-europenism, nici levantinism. /…/

Noi avem în mentalitatea noastră valahă un anumit *piper balcanic, o anumită savoare și relativizare a comportamentului din punct de vedere etic* (s.n.), care nu este însă dusă până la amoralism, ci doar până la un fel de cinism. Caragiale era cinic, cinismul fiind la el și o atitudine socratică. Cinismul balcanic e un ferment extraordinar de viu și stimulator în cultura noastră. Din aerul duhliu, buna dispoziție și felul de a anestezia, prin relativizare, nenorocirile și catastrofele istorice, spiritul bășcălios și cinic sunt respinse de mulți cu oroare moralizatoare (total improprie în acest caz). După mine, ar trebui să fim lucizi și oameni de gust și să prețuim ceea ce este o reușită sapiențială și artistică. Felul de viață și replica spirituală și voluptuoasă dau artei literare și spiritului public o notă inconfundabilă și de mare preț.” Acest „spirit public” și „piperul balcanic” sunt factori demni de luat în seamă când avem în vedere nașterea epigramei românești. Doar că balcanismul – categorie estetico-morală – „ne-a intrat în sânge, în plămada intimă a ființei” – scrie Gh. Grigurcu în studiul *Balcanismul ca demon păzitor* (*ibidem,* p. 197). Deși îl considerăm o pacoste pe planul ethosului, corelându-se cu arivismul, demagogia, corupția, comoditatea etc. [oare unde o fi pândit, ascuns, acest aspect al balcanismului, încât să irumpă cu atâta frenezie otrăvitoare în „democrația” originală din România de azi?] – balcanismul, „starea de criză”, a constituit mediul favorizant al „formelor estetice, al varietății, îmbinării și rafinării lor”.

Izvoarele demitizării

Dan D. FARCAŞ

În episodul de luna trecută am adus argumente de ultimă oră ale faptului că armata americană (la fel ca armatele tuturor statelor importante) dorea, pe de o parte, cu disperare, să dezlege misterul obiectelor de tip OZN care, de peste 70 de ani, zboară nepedepsite peste spaţiul aerian naţional, etalând o tehnologie care nu poate fi reprodusă, iar, pe de altă parte, aceeaşi armată declara, de fiecare dată, că nu are niciun interes în acest sens, pentru a scăpa de întrebările sâcâitoare ale populaţiei, la care ar fi trebuit să răspundă admiţând că avioanele proprii sunt neputincioase în faţa apariţiilor. Şi toate acestea într-o cursă în care fiecare parte se temea ca nu cumva vreun potenţial inamic să i-o ia înainte dezlegând mai repede enigma.

Un prim episod semnificativ al secretomaniei generate astfel a început cu o faimoasă observaţie. În seara de sâmbătă 19 iulie 1952, radarul Aeroportului Naţional din Washington DC a observat, la circa 25 de kilometri sud-sud-est, un grup de 7 obiecte aeriene, care se deplasau cu o viteză cuprinsă între 160 şi 210 kilometri pe oră. Ulterior au apărut şi altele. Obiectele zburau în formaţii sau singure, urcau sau coborau în zig-zag, rămâneau nemişcate sau ţâşneau cu o viteză de până la treisprezece mii de kilometri pe oră (avioanele vremii nu atingeau nici a zecea parte a acestei viteze). Turnul aeroportului şi baza militară Andrews au confirmat observaţia, atât vizual, ca o minge de foc portocalie, cât şi pe radar. Obiectele au fost văzute şi de piloţi civili.

US Air Force a trimis două avioane de vânătoare să le intercepteze, dar acestea nu au reuşit să le localizeze, deci s-au întors la bazele lor. Semnalele radar şi observaţiile vizuale au reapărut imediat după aceea, durând până dimineaţa.

Peste exact o săptămână de la prima lor apariţie, în seara de sâmbătă 26 iulie, OZN-urile s-au abătut din nou asupra capitalei americane. La ora 21.00, radarul vedea cinci sau şase obiecte neidentificate, care se deplasau spre sud cu mare viteză. Turnul de control de la National Airport şi baza Andrews au confirmat observaţiile, apreciind că majoritatea obiectelor păreau „solide” ori chiar „metalice”. După puţin timp au început semnalările vizuale din partea piloţilor avioanelor comerciale. Câţiva militari de la baza Andrews au văzut, de la sol, trei lumini străbătând în tăcere bolta. La un moment dat, obiectele misterioase au apărut chiar şi deasupra Capitoliului şi a Casei Albe, zone absolut interzise zborurilor, din raţiuni evidente de securitate. Din nou, la ora 23.25, două avioane de vânătoare F-94 au fost ridicate în văzduh. Obiectele păreau să se joace cu aviaţia militară de a şoarecele şi pisica; erau când la mare distanţă, când lângă avion, când dispăreau pur şi simplu.

Pe 29 iulie, Air Force a convocat cea mai mare conferinţă de presă de la terminarea războiului. Purtătorul de cuvânt, generalul John A. Samford, a admis că armata dispune de multe rapoarte OZN şi cel puţin 20% dintre acestea nu puteau fi explicate în niciun fel. În discuţiile care au urmat, un meteorolog a declarat că observaţiile, în particular semnalele radar, de la Washington se datorau unei rare inversiuni de temperatură în straturile superioare ale atmosferei, idee preluată cu un entuziasm suspect de media, ignorând că obiectele fuseseră văzute şi cu ochiul liber. De altfel, peste ani, s-a arătat nu doar că aceste inversiuni de temperatură n-au existat, ci şi faptul că nu pot exista inversiuni de temperatură atât de puternice încât să provoace observaţii radar ca acelea semnalate.

În schimb, unele oficialităţi nu au fost la fel de naive... Directorul CIA (Central Intelligence Agency), generalul Walter Bedell Smith, a cerut şi a primit, în 24 septembrie 1952, o notă de la H. Marshall Chadwell, directorul adjunct al biroului de informaţii ştiinţifice CIA. În notă se spunea, între altele, că dacă radarele pot confunda un obiect metalic cu un ecou venit de la o inversiune termică, „ne găsim în situaţia ca, în cazul unui atac, să nu fim în stare să deosebim rapid un echipament real de o fantomă. Pe măsură ce tensiunea va creşte, noi ne vom găsi confruntaţi cu un risc din ce în ce mai mare al unor alarme false şi cu pericolul, încă mai mare, de a lua ceva real drept o fantomă.”

Chadwell mai era îngrijorat şi de posibilitatea ca sovieticii să răspândească istorii cu OZN-uri, în chip de armă psihologică, pentru a semăna „isterie de masă şi panică”. El propunea ca, „pentru a reduce la minim riscul de panică, ar trebui instituită o politică naţională referitor la ce ar trebui spus publicului despre fenomen...” A fost notificat şi Consiliul Securităţii Naţionale (National Security Council – NSC), care a însărcinat CIA cu examinarea situaţiei. La 2 decembrie 1952, directorul CIA primeşte o nouă scrisoare de la directorul adjunct pentru informaţii, în care se afirmă textual: „se petrece ceva care reclamă atenţia noastră imediată. [...] Observaţiile asupra unor obiecte neidentificate, deplasându-se, la mare altitudine, cu o viteză foarte mare, în zona unor importante instalaţii militare americane, sunt de o asemenea natură încât nu pot fi atribuite unor fenomene naturale sau unor tipuri cunoscute de vehicule aeriene”...

Pentru a scoate castana fierbinte din foc, a fost convocat la Pentagon, în perioada 14-17 ianuarie 1953, aşa-numita „masă rotundă Robertson”, formată din oameni de ştiinţă, asistaţi de ofiţeri CIA. Aceştia evident nu puteau trage alte concluzii decât cele din care cităm: „*pot* fi găsite explicaţii rezonabile *pentru cele mai multe* observaţii” şi că „alte cazuri pot fi explicate *într-o manieră similară*”, „existenţa unor fiinţe inteligente [...] altundeva decât pe Pământ este extrem de *improbabilă*” şi că „nu există nicio *dovadă* a vreunui act ostil sau pericol” (subl. noastre) din partea OZN urilor *în sine* ş.a.m.d.

În logica de mai sus, raportul final al grupului Robertson recomanda măsuri pentru „reducerea interesului public faţă de «farfuriile zburătoare», care astăzi trezesc o reacţie psihologică puternică”, ca şi *negarea* sau *demitizarea sistematică* a rapoartelor OZN prin mass-media: televiziune, filme, articole publice. În consecinţă, s-a stabilit că trebuie dusă, oficial, o politică de *ridiculizare* în ochii marelui public a fenomenului OZN şi a celor care se ocupă de el. Cei neîncrezători pot găsi aceste documente, desecretizate între timp, pe site-ul oficial al CIA-ului.

Tot între aceste recomandări s-a stabilit necesitatea unei politici de *infiltrare a organizaţiilor civile* care studiază fenomenul OZN, având în vedere „posibila utilizare a unor asemenea grupuri pentru scopuri subversive”. S-ar putea, deşi nu există dovezi, că tot aici şi-ar avea izvorul şi acele acţiuni de intimidare a celor prea curioşi, prin fenomenul aşa zişilor „oameni în negru”, având înfăţişări sinistre, care vizitează martori sau investigatori OZN, sfătuindu-i să renunţe.

→

Semn(al) de carte

Gheorghe Vasile, *Decriptarea inscripţiilor Tărtăria,* Editura Intol Press, Râmnicu Vâlcea, 2017

Autorul a identificat în literatura religioasă hinduistă şi vedică o incantaţie, o mantră, folosită cu ocazia recunoaşterii unui preot vedic în poziţia de preot de gradul trei şi a presupus că această incantaţie este soluţia de decriptare a inscripţiei hieroglifice [de pe prima tăbliţă]. Prin compararea textului incantaţiei cu textul hieroglific, s-a observat că fiecărei hieroglife îi corespunde un cuvânt, cu excepţia versului patru, unde lipseşte o hieroglifă. Prin numeroase încercări, autorul decriptării a găsit legături evidente între cuvintele incantaţiei şi hieroglifele asociate, care sunt părţi ale unor constelaţii cunoscute. S-au folosit informaţii din mitologia vedică, astronomia vedică, astrologia vedică, religia vedică, limba vedică (vechea sanscrită sau sanscrita vedică) şi istoria indo-europenilor. Fiecărui cuvânt al incantaţiei i s-a asociat o hieroglifă. Nivelul de criptare al textului este foarte avansat, prin urmare, autorul inscripţiei a avut cunoştinţe complete din cele cinci domenii ale ştiinţelor vedice menţionate. (…)

Traducerea literală [a primei tăbliţe] este următoarea:

Puterea zeilor stăpâneşte tot ceea ce există (universul).
Puterea mantrelor stăpâneşte pe zei,
Puterea brahmanilor stăpâneşte mantrele.
Brahma este zeul meu.

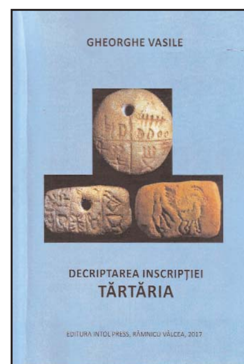
Metoda folosită pentru decriptare a pornit de la incantaţia vedică în discuţie, considerată ca soluţie de decriptare a inscripţiei hieroglifice, şi a parcurs procesul de decriptare în sens invers, pornind de la forma literală şi ajungând la textul hieroglific, folosind informaţii din cele cinci ştiinţe vedice menţionate. Decriptarea constă în identificarea unor legături între cuvintele limbii vedice, casele zodiacului vedic lunar, grupurile de stele asociate caselor lunare şi constelaţiile din care fac parte aceste grupuri de stele. (Autorul, la paginile 12–14 ale cărţii)

[Metoda funcţionează şi pentru celelalte două tăbliţe, făcând şi mai plauzibilă decriptarea. N.red.]

Elena Manoilescu, *Prin ochii soţiei. O biografie subiectivă a lui Mihail Manoilescu,* Editura Spandugino, Bucureşti, 2018

Cu o ascendenţă socială mai puţin obişnuită (bunicul matern era mare moşier, iar cel patern... croitor), Elena Vellan-Manoilescu (1895-1967) a trăit în lumea înaltei societăţi româneşti interbelice fără a se identifica vreo clipă cu mentalitatea şi prejudecăţile reprezentanţilor acesteia. Soarta a făcut ca firea sa neconformistă să se armonizeze perfect cu independenţa de gândire şi vocaţia riscului care îl caracterizau pe cel ce avea să îi devină soţ, inginerul şi viitorul economist, sociolog şi om politic Mihail Manoilescu (1891-1950). Viaţa celor doi ar fi avut toate premisele să se desfăşoare în tihna scutită de seisme a unui cămin de savant dedicat exclusiv ştiinţei, dacă atracţia politicii, concepută ca o aventură pusă sub semnul principiului „vivere pericolosamente", nu i-ar fi antrenat pe soţii Manoilescu pe panta unor acţiuni imprudente, precum bunăoară, conspiraţia menită să îl instaleze pe tronul României pe dezmoştenitul principe Carol.

Cartea de faţă, scrisă cu toată ardoarea proprie unui temperament pasional, prezintă un dublu portret: al personalităţii polivalente a lui Mihail Manoilescu şi al soţiei care i-a stat nedezminţit alături în toate avatarurile unei vieţi marcate de momente de apogeu, dar şi de prăbuşiri tragice. Autoarea nu şi-a propus să scrie o biografie romanţată şi, cu atât mai puţin, o cronică obiectivă a societăţii româneşti din prima jumătate a secolului XX. Multe dintre figurile politice pe care le evocă apar într-o lumină diferită de aceea în care avea să le reţină istoriografia de mai târziu. Probabil că tocmai în această perspectivă inedită rezidă interesul major al mărturiei sale. O carte care, reînviind o lume complexă, nici paradisiacă, nici infernală, sau poate şi una şi alta, dezminte deopotrivă opiniile zelatorilor şi ale detractorilor actuali ai perioadei. (Mihai Dinu, pe coperta a patra)

Orizont SF

Un amator devenit „mentor sfătos”

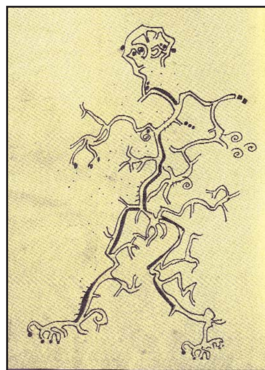
Mircea OPRIŢĂ

Prozator şi animator al mişcării SF timişorene în anii '70 din secolul trecut, **Ovidiu Şurianu** s-a născut la 28 noiembrie 1918 în localitatea Surdeşti din Maramureş. A urmat studiile liceale la Baia Mare şi Facultatea de Medicină Veterinară la Bucureşti. A lucrat ca doctor veterinar în Sasca Montană (judeţul Caraş-Severin), Novaci (Gorj) şi Lugoj, stabilindu-se ulterior, definitiv, în Timişoara. Între ziarele şi revistele la care a colaborat se numără şi unele publicaţii ştiinţifice. Debutul în proză şi l-a făcut în 1934, cu un roman-foileton, *Dinastia cezarilor,* în săptămânalul *Înfrăţirea* din Baia Mare. În 1962 scrie şi publică în *CPSF* prima povestire SF, *Vrăjitorul,* urmată, tot acolo, dar la mai mulţi ani distanţă (numărul dublu 259/260 din 1965) de o altă povestire: *S-a născut un munte.* Lucrarea tratează ideea captării unui asteroid bogat în minerale folositoare industriei socialiste şi dirijarea lui cu succes spre o zonă din Carpaţii sudici, unde muntele extraterestru urmează să se adauge triumfal resurselor exploatate de mineritul românesc. Povestirea a fost considerată în epocă suficient de senzaţională încât să fie tradusă în germană, maghiară, rusă şi spaniolă – această ultimă variantă tipărită pe continentul sud-american, în Columbia, ceea ce stârnea entuziasmul îngrijitorului *Colecţiei,* Adrian Rogoz. Cu volumul intitulat *Cheia comorilor* (1965) debutează editorial, iar *Întâlnire cu Hebe* (1972), conţinând alte două nuvele, extinde spre maximum resursele imaginative ale autorului. Povestirea *Galbar* va constitui scenariul primului album de benzi desenate cu subiect SF de la noi, desenat de Sandu Florea şi publicat în acelaşi an de Editura Sport-Turism. Prin 1975 avea în vedere un nou volum pentru colecţia „Fantastic Club” a Editurii Albatros: *Pădurea scorpionilor.* N-a mai apărut. Şurianu a murit prematur, în anul 1977.

Începuturile mişcării cenacliere de la noi l-au interesat în suficientă măsură încât să se implice, imediat după apariţia lui, în activitatea Cenaclului „H.G. Wells” din Timişoara. Anul 1972 producea în oraşul de pe Bega nu doar o culegere de proză anticipativă datorată tinerilor grupaţi la Casa de Cultură a Studenţilor (*Povestiri ştiinţifico-fantastice,* în îngrijirea lui Gheorghe Balta, Marcel Luca şi Doru Treta, cu un cuvânt introductiv de Şurianu), ci şi primul fanzin tipărit din România, *Paradox.* În raport cu încercările unor începători entuziaşti, dar nesiguri pe scrisul lor, cărţile semnate de Ovidiu Şurianu îl creditau cu o experienţă datorită căreia cenacliştii wellsieni au putut să-l accepte drept mentor, chiar preşedinte de onoare al grupării lor. Provocat să-i facă un portret sentimental într-un interviu din 2012, Marcel Luca observa cu o oarecare nostalgie critică faptul că doctorul sefist „nu a apucat să ne lase moştenire o operă literară vastă”, dar îi laudă calităţile de îndrumător al tinerelor talente şi de supervizor avizat al începuturilor fanzinului/revistei *Paradox:*

„Domnia sa ne-a fost desemnat ca îndrumător şi cred că nu se putea face o alegere mai reuşită, familiarizându-ne, cu o dedicaţie foarte specială, cu «bucătăria literară», aşa cum îi plăcea să numească analiza amănunţită pe text. L-am iubit cu toţii şi pentru vocaţia lui de mentor sfătos şi veşnic binevoitor, ca şi pentru larghetea dovedită la finele fiecărei şedinţe duminicale, când oferea un rând de bere la Restaurantul Sinaia, întregului ciopor de învăţăcei care-l însoţeau cu mare entuziasm.”

Toate acestea nu exclud caracterul amatorial al scrisului lui Ovidiu Şurianu. În anii '50 ar fi fost unul dintre practicanţii unei discipline ştiinţifice convinşi să anticipeze, într-o povestire, evoluţiile viitoare ale profesiei lor. Autorul oferă şi el asemenea „performanţe” de SF tehnicist, de anticipaţie strict utilitară. În povestirea *Vrăjitorul,* ipoteza comentată şi ilustrată vizează un „aparat ionic de auzit”, destinat ca proteză auditivă surzilor, dar permiţând, pentru uzul compozitorilor interesaţi, şi o detaliată analiză a armoniilor sonore din natură. *Întâlnire în ţara pulberii* (povestire ce deschide culegerea *Cheia comorilor*) îşi plasează acţiunea pe planeta Marte, în decorul bazelor implantate de sovietici şi americani, dar cercetate cu sârg de curiozitatea unor tineri reporteri şi savanţi români, personaje pe care le-am mai întâlnit în explorările cosmice ale lui I.M. Stefan şi Ion Mânzatu, gata să participe la peripeţiile unor deplasări de salvare cu şenileta, sau să contribuie la progresul ştiinţei printr-o metodă infailibilă de stabilire a longitudinii pe planetele sistemului solar.

Problemele de îngustă specializare profesională ocupă şi alte texte concepute de autor, împiedicând personajele să se manifeste în profunzimea lor omenească. În plus, unele „găselniţe” SF copiază fără sfială soluţii clasice circulate în epocă, aşa cum se întâmplă în povestirea intitulată chiar *Cheia comorilor,* unde zootehnişti şi veterinari dintr-o cooperativă sătească reinventează, prin tratarea chimică a furajelor, celebra *Heracleoforbia,* altfel zis, „hrana zeilor” din romanul proaspăt tradus atunci în româneşte al lui H.G. Wells. Subiecţii mai mult sau mai puţin întâmplători ai creşterii nemăsurate vor fi nu doar găinile, purceii şi viţeii de la ferma socialistă, ci şi şobolanii deveniţi de o agresivitate feroce (ceva asemănător urma să se întâmple şi în povestirea lui Dragomir Horomnea, *Monştrii lui Prasad*), punând în pericol şeptelul experimental. Ecouri ale fanteziei wellsiene se transmit discret şi spre *O aventură pe insula dragonilor,* unde vegetaţia şi fauna venusiană pendulează misterios între nanosomie şi gigantism. În ciuda aerului său hazardat, ipoteza nu e lipsită de atracţie, punând în evidenţă chiar şi o tentă de ecologie:

„La un moment dat – datorită probabil unor factori interni şi de mediu – vegetaţia creşte foarte repede. Lemurii, având hrană din abundenţă, cresc şi ei, ajung în timp scurt uriaşi, au nevoie atunci de cantităţi imense de mâncare, aşa că devastează vegetaţia, consumând-o până la rădăcină. Ei sunt mulţi, iar insula nu prea mare şi cu resurse limitate. Hrana, prin urmare, se împuţinează repede şi atunci începe lupta pentru ea. Lemurii devin dragoni carnivori, le cresc dinţi, colţi, coarne, creste şi ţepi de os, întreg aparatul de atac şi de apărare care face din ei nişte fiare redutabile. Chiar şi culoarea li se schimbă, ca să nu mai vorbim de mentalitate şi obiceiuri: din animale fricoase, prudente, gata să fugă oricând cu o agilitate uimitoare, dragonii ajung cruzi, îndrăzneţi şi periculoşi. Totuşi, viaţa de carnivor nu-i rentabilă când pentru procurarea hranei trebuie să vânezi dragoni! Alt vânat nu e, căci din timpuri imemoriale fiarele acestea au distrus toată fauna insulei – afară de cele câteva zburătoare pe care le hrăneşte marea. De aceea, după ce au distrus vegetaţia, după ce au rămas în viaţă doar exemplarele cele mai feroce şi mai bine dotate, dragonii au ocazia să mănânce tot mai rar şi mai prost, scad repede în mărime, aparatul de carnivor le dispare şi – ferindu-se din ce în ce mai mult unii de alţii – ajung în scurtă vreme lemuri, fiinţe mici şi fricoase, care se mulţumesc doar cu resturile vechii vegetaţii.”

Avantajată şi de faptul că a circulat sub formă de bandă desenată, povestirea *Galbar* rămâne cea mai bine fixată în memoria vechilor fani. *CPSF* a publicat-o pentru prima dată spre sfârşitul anului 1969 (în numerele 360-361), după care s-a reluat în culegerea *Întâlnire cu Hebe* (1972). Cadrul scrierii este din nou planeta Marte, unde exploratorul Lucian Mirea descoperă, îngropată în nisipurile roşii, o construcţie pe care pământenii o numesc „Templul de Oţel”: rămăşiţă a vechii civilizaţii extraterestre după exodul de odinioară al marţienilor. Imprudenţa lui Mirea, care pătrunde de unul singur, noaptea, în enigmatica clădire, trezeşte la viaţă un marţian. Ideea animaţiei suspendate nu e lipsită aici de interes, cu atât mai mult cu cât diferă de procedeele experimentate în anticipaţia clasică:

„Văd însă după ideile pe care le frământă creierul dumitale că n-ai pricepe mare lucru din mecanismul întreruperii vieţii, aşa cum am realizat-o noi. Căci n-am fost congelat, desigur; nicio tehnică nu m-ar fi readus la viaţă din starea aceea după două sute cincisprezece milioane de ani! Nu. Am fost, pur şi simplu, redus la o formulă: s-a codificat fiecare atom al fiinţei mele într-un *anumit* moment, locul, starea lui exactă, legătura cu ceilalţi atomi, iar codul s-a înscris nu pe o bandă perforată sau pe una magnetică, ci într-un cristal. Aş zice că s-a *materializat* astfel… Un simplu cristal care ar putea dăinui chiar şi o veşnicie! S-a închegat în momentul «dezintegrării» mele şi s-a topit în neant atunci când fiinţa mea s-a refăcut exact aşa cum a fost, dintr-un reziduu nenorocit, rămas pe fundul unui recipient!”

Declinul de odinioară al Planetei Roşii, în evocarea insului resuscitat, nu este altul decât cel pe care îl cunoaştem din SF-ul paleoastronautic explorat intensiv de Victor Kernbach şi Mihu Dragomir, ca şi, tangenţial, de alţi autori din epocă, interesaţi de subiect. Şurianu face însă din Galbar nu doar un reprezentant al rasei dispărute, ci şi un condamnat extraterestru: el ar fi fost codificat într-o formulă şi abandonat într-un altar al trecutului îndepărtat ca urmare a unor vicii de comportament imposibil de scuzat moral. De altfel, megalomania şi agresivitatea personajului revin, el neezitând să declare că are de gând să sacrifice orice viaţă umană, şi oricâte astfel de fiinţe de pe Pământ, pentru energia cu care şi-ar putea salva propria fiinţă şi propria rasă.

Ovidiu Şurianu a plecat în cariera sa literară de la un SF tehnicist destul de ortodox, pentru care ipotezele abordate aveau un rost „practic” incontestabil sporit faţă de consistenţa personajelor şi derularea aventurii în regimul unei mai libere fantezii. Cu trecerea timpului, scrierile sale devin tot mai greu de citit. E posibil ca, în istoria grupului timişorean de la „H.G. Wells”, importanţa calităţii de animator cultural să conteze mai mult decât propriul său efort de creaţie.

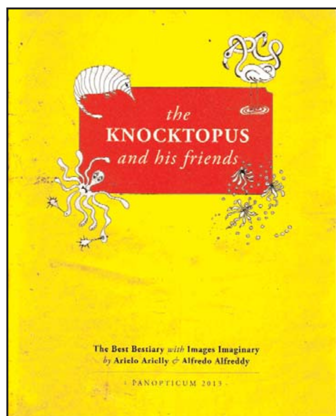
Jurnalistul canadian Terry Hansen, în cartea sa *The Missing Times: News media complicity in the UFO cover-up,* apărută în 2001, ca şi într-un articol din 2009, arată că – drept rezultat – unele dintre cele mai influente agenţii de ştiri, care menţineau legături strânse cu comunitatea de informaţii a SUA, au suprimat voit prezentarea completă şi corectă a fenomenului OZN. Istoria oficială a Statelor Unite, dacă menţionează cumva subiectul „farfuriilor zburătoare”, îi conferă statutul unei curioase psihoze naţionale, o reacţie sociologică, de o importanţă minoră, efect al temerilor din cel de Al Doilea Război Mondial, potrivită doar pentru a fi ridiculizată şi repede uitată. Unii împărtăşesc şi azi acest punct de vedere, datorită unei „ignoranţe atent construite şi întreţinute de Pentagon şi CIA de-a lungul deceniilor”, cum spune Hansen.

Între altele, jurnalistul a expus dovezi că televiziunea CBS era printre „bunurile media de preţ” ale CIA, în cadrul acestui program de „demitizare”. Într-o emisiune din 1966, într-un documentar al postului CBS se afirma că toate OZN-urile sunt datorate erorilor de percepţie, deci publicul nu avea de ce să fie îngrijorat. În arhivele Smithsonian s-a descoperit o scrisoare manuscrisă în care dr. Thornton Page, participant la masa rotundă Robertson, relata unui asociat CIA modul în care el însuşi „a ajutat ca emisiunea CBS TV să se organizeze în jurul concluziilor de la masa rotundă Robertson”. Dar cartea citată conţine multe alte exemple.

Izvoarele acestei atitudini se aflau în „datoria patriotică” cerută presei, în cel de Al Doilea Război Mondial, de a nu dezvălui fapte care ar putea ajuta inamicul, „datorie” care s-a prelungit şi în Războiul Rece. În cartea sa *Strange Company: Military Encounters with UFOs in World War II,* publicată în 2007, Keith Chester a descoperit un fapt edificator. Deşi ziarele şi revistele vremii făceau uneori scurte referiri la lumini misterioase care urmăreau avioanele şi pe care piloţii de război le-au poreclit „foo fighters”, adevăratele proporţii ale apariţiilor au fost mereu ascunse cu grijă. (Va urma)

Ars longa...

Ciocotopodul și prietenii lui

Am tradus (oarecum…) mai devreme titlul unei cărți – *The Knocktopus and His Friends* – publicate în 2013 la Editura Panopticum din Haifa, Israel, sub semnătura lui Arielo Arielly și Alfredo Alfreddy. Cartea are și un subtitlu – *The Best Bestiary with Images Imaginary* (*Cel mai bun bestiar, cu imagini imaginare* – în traducere, parte din savoarea englezească se pierde…).

Mă grăbesc să reiau, spre oarece clarificare, textele de pe coperta a patra a cărții.

„Bestiarul prezintă de cinci ori câte treisprezece animale imaginare. Este rezultatul a zece ani de mâzgăleală, *limericeală* [de la *limerick*, engl. = poezie absurd-umoristică, alcătuită de obicei din cinci versuri, n.n.] și inventarea de animale feerice prin combinarea de cuvinte. Totul a început când Ariel, pe la șapte ani, a inventat knocktopusul, cel care bate în toate ușile.” [*knock*, engl. = a bate în ușă, *octopus*, engl. = caracatiță; de aici, traducerea din titlul anterior, n.n.]

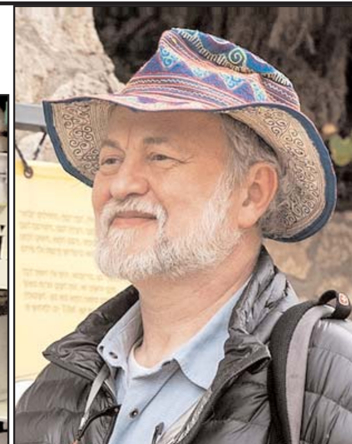

Iar despre autori: „Arielo Arielly este pseudonimul lui Ariel Moses Bruckstein. Lui Ariel, de asemenea cunoscut ca Ariel-Bombonel, alias Gundrick ben Shpundrick, îi place să inventeze animale și cuvinte ciudate și să vorbească în dodii cu tatăl său, adesea și cu profesorii săi! Îi place și să deseneze animale imaginare. În timpul liber, urmează Liceul Leo-Baeck din Haifa, Israel.” [Ultima frază se referă, desigur, la situația din 2013, între timp, Ariel a absolvit liceul, n.n.]

„Alfredo Alfreddy este pseudonimul lui Alfred Marcel Bruckstein. Lui Alfred, cunoscut și ca Freddy-Tzumpai, alias Shpundrick abu Gundrick, îi place să inventeze cuvinte nostime și să deseneze creaturi trăsnite alături de fiul său. În timpul liber, este profesor, titularul unei Catedre Ollendorff la Institutul Technion din Haifa, Israel.”

Adaug doar că Alfred Bruckstein este un cunoscut matematician-informatician, născut în 1954 în Sighetul Marmației, cu o carieră internațională de mare succes – l-am întâlnit la începutul lunii mai 2018, la Oradea, în contextul unei conferințe în cadrul căreia a primit titlul de doctor honoris causa din partea Universității Agora din localitate. Este fiul scriitorului

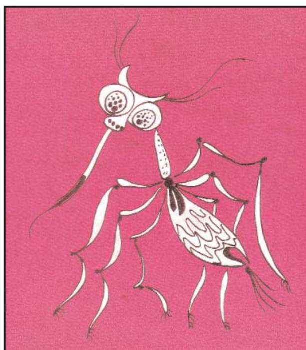

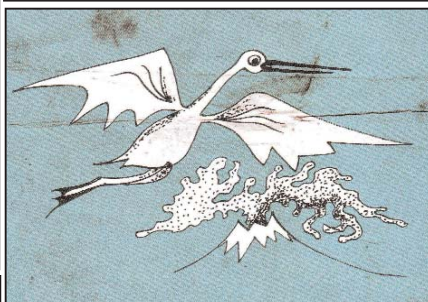
Ludovic Bruckstein (Lucăceni, Satu Mare, 1920 – Tel Aviv, Israel, 1988), care a scris proză, teatru, poezie, în română, franceză și idiș, a supraviețuit unei deportări la Buchenwald, a emigrat în 1972 în Israel, unde a fondat, alături de alți scriitori de origine română, Asociația Scriitorilor de Limbă Română din Israel.

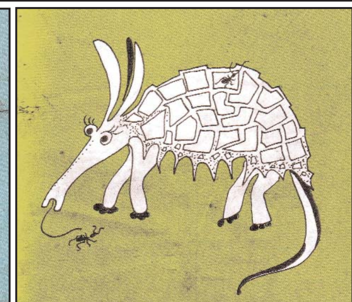
Sunt multe de spus despre… Alfredo Alfreddy (de pildă, a tradus în engleză poeme de Eminescu!), revin însă la carte.

Așadar, 65 de „struțo-cămile”, mai toate obținute prin jocuri de cuvinte care prin teoria limbajelor formale au un nume pretențios, „concatenare scurtă”, dar orice copil le practică, atunci când joacă „Fazan”. Knock + octopus = knocktopus e un exemplu, cricket + etcetera = cricketcetera e altul. Se folosesc și alte scheme – la fel de greu de tradus în românește, dar ușor de imitat (invitație-provocare cititorului!): the spaghettisaurus, the tailigator, the spython, the forkupine, the skorpiphant, the stradiwalrus, the foxymoron, the violynx, the diskoala etc., etc. Multe dintre aceste „bestii” au fost desenate de copilul Ariel, cu creioane colorate, toate au fost apoi redesenate, așa cum se exemplifică de-a lungul revistei. Lângă desene, un fel de limerick (*Fabula* lui Urmuz este chiar mai aproape…): poeme formate cel mai adesea din două catrene, atent șlefuite prozodic, absurde, ingenioase, delicioase, bazate pe jocuri de cuvinte uneori greu, alteori mai ușor de adus în limba română. În chenarul de mai jos reiau un exemplu din ultima categorie - traducerea ignoră rima și măsura, desigur. (Gh. P.)

The Famedusa	Fameduza
Famedusa Has to Be Permanently on T.V. To Really Enjoy her Fame She Refrains from Being Tame.	Fameduza trebuie să fie Permanent la TV Și, pentru a se bucura cu adevărat de faima sa, Ea refuză să fie îmblânzită.
One Day the Famous Famedusa Went to Visit Lampedusa, A Leopard Saw her in the Street And Wondered: Is she Good to Eat?	Într-o zi, faimoasa fameduză S-a dus să viziteze Lampedusa, Iar un leopard a văzut-o pe stradă Și s-a-ntrebat: Este oare bună de mâncat?

Număr ilustrat cu desene din *The Knocktopus...*

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Dan ANGHELESCU – scriitor, București
- Marin AIFTINCĂ – prof. univ., București
- Victor RAVINI – scriitor, Suedia/Franța
- Mihaela MALEA STROE – scriitor, Brașov
- Constanța VAIDA HALIȚĂ – arhitect, București
- Dragoș VAIDA – prof. univ., București
- Dragoș OLARU – istoric-arhivist, Cernăuți
- Cornel ȚUCĂ – istoric, Pitești
- Ion ANDREIȚĂ – scriitor, București
- Lia-Maria ANDREIȚĂ – scriitor, București
- Marian NENCESCU – scriitor, București
- Ion C. ȘTEFAN – scriitor, București
- Maria VAIDA – profesor, Cluj-Napoca
- Victor ATANASIU – scriitor, București
- Rodica LĂZĂRESCU – scriitor, București
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta Turnu-Severin
- Aureliu GOCI – scriitor, București
- Florea FIRAN – scriitor, Craiova
- Nicolae MELINESCU – publicist, București
- Ion PĂTRAȘCU – diplomat, București
- Elis RÂPEANU – scriitor, București
- Yasutoshi YASUDA, 9 dan – jucător de GO, Japonia
- Dan D. FARCAȘ – scriitor, București
- Mircea OPRIȚĂ – scriitor, Cluj-Napoca